

Právo a bezpečnost

OBSAH

PRÁVO A BEZPEČNOST, ČÍSLO 3, ROČNÍK 2023

Editorial

<i>Zdeněk Koudelka</i> Jmenování ústavních soudců	5

Články

<i>Milan Hodás</i> Povinné očkovanie v historickom kontexte a ústavnoprávny pohľad na povinnosť očkovania v kontexte pandémie covid-19	6

<i>Radoslav Ivančík</i> Rast konšpiračných teórií v spoločnosti pod vplyvom pandémie koronavírusu	22

<i>Denisa Říhošková</i> Dopad Brexitu na mezinárodní právo soukromé	39

<i>Zdeněk Koudelka</i> Vino jako propagační dar a daně	52

<i>Petr Kolman</i> Komunální ústavní stížnost – procesní aspekty	56

<i>Vladimír Palko</i> Ako stredná Európa naplňa svoj spoločný osud	60

Recenze

<i>Dávid Židek</i> Milan Hodás: Implementácia autonómnej mobility – niektoré filozofické a (ústavno)právne aspekty a ich právne a metaprávne implikácie nielen pre Slovenskú republiku	65

<i>Zdeněk Koudelka</i> Daniela Kovářová: Normální Daniela 1	68

CONTENT

LAW AND SECURITY, ISSUE 3, YEAR 2023

Editorial

<i>Zdeněk Koudelka</i> Appointment of constitutional judges	5

Articles

<i>Milan Hodás</i> Compulsory vaccination in the historical context and the current constitutional view of compulsory vaccination in the context of the pandemic Covid-19	6

<i>Radoslav Ivančík</i> The growth of conspiracy theories in society under the influence of the coronavirus pandemic	22

<i>Denisa Říhošková</i> The impact of Brexit on private international law	39

<i>Zdeněk Koudelka</i> Wine as a promotional gift and taxes	52

<i>Petr Kolman</i> Municipal Constitutional Complaint – Selected Procedural Aspects	56

<i>Vladimír Palko</i> How Central Europe fulfills its common destiny	60

Review

<i>Dávid Židek</i> Milan Hodás: Implementation of autonomous mobility – some philosophical and (constitutional) legal aspects and their legal and metalegal implications not only for the Slovak republic	65

<i>Zdeněk Koudelka</i> Daniela Kovarova: Normal Daniela 1	68

EDITORIAL

JMENOVÁNÍ ÚSTAVNÍCH SOUDCŮ

Spory kolem kandidáta na ústavního soudce Pavla Simona odhalily problematičnost ústavní úpravy. Pavel Simon jako soudce Nejvyššího soudu splňuje podmínky pro ústavního soudce. Ale to nehraje roli. Stejně jako to, že se zajímá o asijské cvičení, spojující tělovýchovné a filozofické prvky, což známe i z indické jógy.

Kritika, že některá rozhodnutí senátu Nejvyššího soudu Pavla Simona zrušil Ústavní soud, je nepřipadná. Právo není exaktní věda, kde $1 + 1 = 2$. Právní názory jsou i názory filozofickými, u soudu rozhoduje většina. Názor většinový není nutně správný. Též některá rozhodnutí Ústavního soudu neobstála u Evropského soudu pro lidská práva, včetně odsouzení na doživotí ve věci Robert Tempel. Zákon umožňuje, že menšina může na Ústavním soudu svůj odlišný názor zveřejnit a ten se v budoucnu může stát většinovým.

Podstatou sporů kolem kandidátů na ústavní soudce v Senátu je, že ústava vyžaduje při vytváření Ústavního soudu součinnost prezidenta republiky a Senátu. Prezident soudce vybírá, ale k jmenování potřebuje souhlas Senátu. Senát však nechce schvalovat soudce jako automat. To, že prezidentovi kandidáti splňují odborná kritéria, nestačí. Senát chce vliv na výběr soudců, nejen jejich schvalování. Systém vede k tomu, že prochází kandidáti, kteří nikomu nevadí. Protože výrazné osobnosti zpravidla mají i výrazné odpůrce. Spory o odbornost a životopis kandidátů jsou zastírací manévry.

Logické by bylo, aby prezident s představiteli Senátu jednal a zjistil, koho by si za ústavní soudce přáli. Jde o kompromis, ale ústava k němu navádí. V zásadě prezident řekne, když mi schválíte tohoto kandidáta, tak já navrhnu dalšího kandidáta, kterého si přejete. Takto se dlouhodobě vybírají členové kolegia Nejvyššího kontrolního úřadu, které volí Poslanecká sněmovna na návrh prezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu, kde dochází k postupnému výběru členů z řad vládní většiny, opozice i prezidenta Nejvyššího kontrolního úřadu. Prezident spoléhá, že v Senátu zajistí podporu pro jim navržené kandidáty dlouholetý tajemník senátní komise pro ústavu Jan Kysela, jenž je i prezidentův ústavněprávní poradce. Ovšem jeho vliv na senátory je omezený.

Podíl dvou orgánů na obsazení určité pozice buď vede ke spolupráci, nebo konfliktu. Řešení je politická dohoda mezi prezidentem a senátními kluby, která povede k součinnosti již při výběru kandidátů na ústavní soudce, nebo změna ústavních pravidel.

Místo, aby se oba orgány dohadovaly na každém kandidátovi, lze změnit jmenování tak, že každý z nich obsadí polovinu křesel. V případě Ústavního soudu by prezident sám jmenoval polovinu soudců a druhou polovinu by volil Senát.

*Zdeněk Koudelka
Předseda Redakční rady*

POVINNÉ OČKOVANIE V HISTORICKOM KONTEXTE A ÚSTAVNOPRÁVNY POHĽAD NA POVINNOSŤ OČKOVANIA V KONTEXTE PANDÉMIE COVID-19

Milan Hodás

1. ÚVOD¹

V roku 2020 celý svet zasiahla pandémia Covid-19. Štáty celého sveta boli nútené prijímať protipandemické opatrenia.² Svetová zdravotnícka organizácia 11. marca 2020 deklarovala, že prepuknutie COVID-19 dosiahlo úroveň globálnej pandémie a vyzvala štáty na urgentnú a výraznú aktivitu k zastaveniu vírusu. V praxi sa aplikovali rôzne núdzové opatrenia od povinnosti mať prekryté dýchacie cesty, cez povinnosť testovať sa, povinnosť karantény, zatvorenie prevádzok podnikov, atď. atď. V Slovenskej republike bol v tomto kontexte viackrát vyhlásený núdzový stav.³ Globalizovaný otvorený svet, ktorý sa zmenšil pod vplyvom liberálnych možností cestovať zrazu začal opätovne „objavovať“ inštitút uzatvorených štátnych hraníc. Dokonca i jedna zo základných slobôd Európskej únie - voľný pohyb osôb teda bola podrobovaná významným reštrikciám.⁴

Nie je to úplne nový trend. Možno povedať, že v posledných dvoch desaťročiach sa možno stretnúť so znepokojujúcimi trendami v oblasti ľudských práv, verejného zdravia a kontroly infekčných ochorení. V období po 11. septembri sa strach z bioterorizmu a z rizík vyplývajúcich z mutujúcich patogénov pri zväčšujúcej sa medzinárodnej mobilite pretavuje do požiadaviek volajúcich po globálnej reforme bezpečnostných pravidiel súvisiacich s ochranou zdravia.⁵

Situácia opätovne nastoľuje základnú ústavnoprávnu otázku vzťahu štátu a jednotlivca. Ako konštatoval Aristoteles, človek je od prírody štátotvorná bytosť (zoon politikon).⁶ To však nevyhnutne implikuje na jednej strane požiadavku na čo najväčšiu slobodu jednotlivca, ale na strane

¹ Príspevok vznikol v rámci projektu APVV-19-0090 "Právna metodológia pre dobu právneho pluralizmu".

² Data on country response measures to COVID-19, European Centre for Disease Prevention and Control, <https://www.ecdc.europa.eu/en/publications-data/download-data-response-measures-covid-19> navštívené dňa 17.03.2022, Pozri tiež napr. GERLINGER, T. Variationen der Pandemiebekämpfung, Staatliche Handlungsstrategien gegen Covid-19. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung*, roč. 70, č. 46 – 47/2020, s. 15 – 21.

³ Príkladmo vyberám uznesenie vlády Slovenskej republiky z 15. marca 2020 (45/2020 Z. z.) uznesenie vlády Slovenskej republiky z 30. septembra 2020 (268/2020 Z. z.), uznesenie vlády Slovenskej republiky z 29. decembra 2020 k predĺženiu trvania núdzového stavu (427/2020 Z. z.), uznesenie vlády Slovenskej republiky z 24. novembra 2021 (428/2021 Z. z.), atď.

⁴ Pozri napr. EIJKEN, H. van, RIJPMAN, J.J. Stopping a Virus from Moving Freely: Border Controls and Travel Restrictions in Times of Corona. *Utrecht Law Review* (2021) 17(3), s. 34–50, alebo BLAIN, N. Covid-19 Crisis and European Mobility: What lessons have been learnt? And what of the future? *European issues n°604* 20th July 2021, <https://www.robertschuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-604-en.pdf> navštívené dňa 17.03.2022.

⁵ DAJBROWSKA-KŁOSIŃSKA, P. The Protection of Human Rights in Pandemics— Reflections on the Past, Present, and Future. *German Law Journal* (2021), 22, s. 1029., pozri SONDERMANN, E. Globale Gesundheitspolitik zwischen Anspruch und Widersprüchlichkeiten, *Aus Politik und Zeitgeschichte, Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung*, roč. 70, č. 46 – 47/2020, s. 28–34.

⁶ PRUSÁK, J.: Teória práva, Bratislava: Vydavateľské oddelenie Právnickej fakulty UK 2001, s. 15, pozri tiež napr. GINTIS, H., SCHAIK, C. van, BOEHM, CH. Zoon Politikon The Evolutionary Origins of Human Political Systems. *Current Anthropology* Volume 56, Number 3, June 2015, s. 327–353.

druhej i obmedzenia slobody vyplývajúce z koexistencie jednotlivca v spoločnosti. Práve v pandémiei sme opätovne nútení riešiť otázku aké sú úlohy štátu a čo všetko musí jednotlivec strpieť ako daň za možnosť žiť v spoločnosti. Opätovne rezonujú slová Carla von Clausewitza, podľa ktorého ak štát, či spoločenstvo nie je v záujme prežitia ochotné siahnuť po krajných prostriedkoch, niet v ňom už duše, chýba mu vôľa k životu.⁷ Je potrebné zodpovedať otázku, či je tento prístup správny v kontexte prijímania protiepidemických opatrení verejnou mocou dnešného demokratického právneho štátu? Zjavne sa tu opätovne spúšťa boj za ústavné hodnoty, ochranu zdravia, života, súkromia, slobodu podnikat', slobodu pohybu. Ako výstižne píše Rudolf von Ihering: „Cieľom práva je pokoj, prostriedkom na dosiahnutie tohto cieľa je však boj. ... Všetko právo na svete bolo vybojované, o každý dôležitý právny princíp bolo treba bojovať s tými, ktorí mu odporovali, a každé právo, právo národa i jednotlivca, predpokladá ustavičnú pripravenosť brániť sa.“⁸

Snaha štátu chrániť verejné zdravie a životy osôb aj prijímaním nepopulárnych opatrení obmedzujúcich bežný chod života začala po celom svete narážať na protesty obyvateľstva.⁹ Slovenská republika nie je výnimkou, čoho dokladom boli napríklad protesty v Bratislave.¹⁰

Opätovne bola a je nastoľovaná otázka, či štát môže stanoviť povinnosť očkovať sa.¹¹ Napríklad v susednom Rakúsku bola táto povinnosť v reakcii na pandémiu Covid-19 reálne zavedená začiatkom roka 2022.¹²

A už o päť mesiacov neskôr bol zákon stanovujúci povinnosť očkovať sa proti Covidu-19 v Rakúsku zrušený.¹³ Súčasný vývoj verifikuje platnosť tézy o opakovaní sa histórie. A opätovne rezonuje Böckenfördeho téza, podľa ktorej demokratický právny štát žije z predpokladov, ktoré nie je sám schopný garantovať.¹⁴

Snaha verejnej moci bojovať proti epidémii narážala na odpor v dávnej, i menej dávnej minulosti. Napríklad v roku 1830 bola do Európy z Perzie zavlečená cholera. Ruskí vojaci vyslaní z Perzie do

⁷ Parafrázované podľa ŠMIHULA, D. Oprávnenie štátu obmedziť ľudské práva. *Právny obzor* č. 3/2002, s. 231.

⁸ von IHERING, R.: *Boj za právo*. Bratislava: Kalligram 2009, s. 35.

⁹ Pandemie ve světe: Ve Francii vypukli protesty kvůli covidovým opatřením. V Australii nakonec nebili, <https://ct24.ceskatelevize.cz/svet/3348326-pandemie-ve-svete-na-demonstrace-proti-opatrenim-se-chysta-francie-i-australie-policie-navstivene-dna-11.08.2021>, COVID-19: Protests across Europe rail against pandemic restrictions as infections soar, <https://www.euronews.com/2021/03/21/covid-19-protests-across-europe-rail-against-pandemic-restrictions-as-infections-soar> navštívéné dňa 11.08.2021, Zehntausende protestieren gegen Auflagen, <https://www.tagesschau.de/inland/demonstrationen-corona-massnahmen-101.html> navštívéné dňa 17.03.2022

¹⁰ Pred Prezidentským palácom protestovalo niekoľko stoviek ľudí, <https://www.teraz.sk/regiony/bratislava-pred-prezidentskym-palacom/566403-clanok.html> navštívéné dňa 11.08.2021.

¹¹ Malo by byť očkovanie proti COVID-19 povinné? Ak áno, podľa veku či profesie?, <https://spravy.pravda.sk/domace/clanok/595927-malo-by-byt-ockovanie-proti-covid-19-povinne-ak-ano-podla-veku-ci-profesie/> navštívéné dňa 11.08.2021.

¹² Ide o spolkový zákon: „Bundesgesetz über die Pflicht zur Impfung gegen COVID-19 (COVID-19-Impflicht –COVID 19-IG), Bundesgesetzblatt NR: GP XXVII IA 2173/A AB 1312, S. 139 BR:10863 AB 10871 s. 937. Táto povinnosť bola stanovená i v Ekvádore, Indonézii, Tadžikistane, či Turkmenistane. Pozri YLISALO, J., KULHA, K., LEINO, M., SIRÉN, R., RAPELI, L. SETÁLÁ, M. Acceptability of mandatory vaccination: a survey experiment on the effects of thresholds and justifications. *Political Research Exchange*, 5.1, 2023, s. 2.

¹³ https://www.parlament.gv.at/aktuelles/pk/jahr_2022/pk0843 navštívéné dňa 4.10.2023.

¹⁴ BÖCKENFÖRDE, E. – W. Die Entstehung des Staates als Vorgang der Säkularisation. In: *Recht, Staat, Freiheit*. Frankfurt am Main: Suhrkam 2006, 92–114.

Poľska šírili toto ochorenie všetkými oblasťami, ktorými prechádzali. S cieľom zabrániť zavlečeniu cholery do Uhorska došlo k uzavretiu a stráženiu pohraničných ciest a chodníkov. Zabrániť preniknutiu cholery do Uhorska sa však nepodarilo a v priebehu cca šiestich mesiacov sa cholera v Uhorsku nakazilo viac ako pol milióna osôb a z nich viac ako 237 tisíc zomrelo. I v tom čase boli prijímané opatrenia podobné tým dnešným - obmedzenie slobody pohybu, zákaz navštevovať školy, krčmy, pekárne. A podobne ako dnes, tieto opatrenia v obyvateľstve vyvolali nevôľu. Začali sa napríklad šíriť fámy, že si cholera páni vymysleli zo strachu pred vpádom Rusov do Uhorska v obave, že by Rusi oslobodili poddaných. Chlórovanie studní vyvolalo fámou, že páni chcú poddaných otráviť.¹⁵ Nedôveru vzbudzovalo i zapálené nasadenie štátnych a stoličných úradníkov v podávaní liečiv ešte nenakazeným obyvateľom.¹⁶ Situácia v roku 1831 vyústila do povstania. Zdá sa, že paralela k dnešnej situácii prijímania opatrení proti pandémie Covid-19 je takmer hmatateľná. A možno tiež dokonca skonštatovať, že tak ako dnes i v minulosti boli epidémie významným zdrojom pre vznik konšpiračných teórií.¹⁷

2. POVINNOSŤ ZAOČKOVÁŤ SA V ROKU 1874 V NEMECKOM CISÁRSTVE

V dnešnej dobe kiahne nevnímame ako smrteľné ochorenie. Nie vždy tomu bolo tak. Predtým ako v roku 1979 komisia Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) vyhlásila kiahne za eradikované, predstavovali nebezpečné ochorenie, ktorému len v 20. st. podľahlo 300 miliónov ľudí na svete.¹⁸

A možno povedať, že princíp očkovania (predchodca očkovania) je ľudstvu známy už storočia. Už v okolo roku 1275 vzniknutom zdravotnom sprievodcovi „*Regimen sanitatis Salernitanum*“ sa nachádza rada: „*Ak nechceš, aby kiahne viedli k smrti detí, daj zdravým deťom do žíl hmotu kiahní*“.¹⁹

V roku 1807 zákon v Bavorsku nariaďoval, aby sa všetci, ktorí dosiahli vek troch rokov a ešte nemali kiahne, nechali zaočkovať.²⁰ Pri poslednej veľkej epidémii kiahní v rokoch 1870 – 1873 sa v Nemecku nakazilo až 400 000 ľudí a 181 000 ľudí zomrelo. Preto sa v niektorých spolkových štátoch a v armáde začala zavádzať povinnosť nechať sa proti kiahňam zaočkovať. Obzvlášť počas

¹⁵ Bližšie pozri LIŠKA, A. *Cholerová epidémia z roku 1831 a jej priebeh v Prešovskej eparchii*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2012, 163 s.

¹⁶ RAPANT, D. *Sedliacke povstanie na východnom Slovensku roku 1831*. Diel prvý – Dejiny. Bratislava : SAV, 1953, s. 48.

¹⁷ Pozri napr. PANCZOVÁ, Z.: *Konšpiračné teórie: témy, historické kontexty a argumentačné stratégie*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, Ústav etnológie SAV 2017, 155 s.

¹⁸ <https://www.who.int/news/item/08-05-2020-commemorating-smallpox-eradication-a-legacy-of-hope-for-covid-19-and-other-diseases> navštívené dňa 05.10.2021

¹⁹ JÜTTE, R. Zur Geschichte der Schutzimpfung. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung*, roč. 70, č. 46 – 47/2020, s. 9.

²⁰ JÜTTE, R. Zur Geschichte der Schutzimpfung. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung*, roč. 70, č. 46 – 47/2020, s. 13.

epidemií mali úrady oprávnenie pristúpiť k nútenej vakcinácii. Jednotlivé zákony a opatrenia sa však v jednotlivých štátoch Nemeckého cisárstva líšili.²¹

Zjednocujúcu právnu úpravu očkovania predstavoval ríšsky zákon o očkovaní z roku 1874 („Reichsimpfgesetz“), ktorý podpísal ríšsky kancelár Otto von Bismarck. Zaočkované proti kiahňam malo byť každé dieťa pred dovŕšením druhého roku života, pokiaľ podľa lekárskeho osvedčenia už kiahne neprekonal. V priebehu roka, v ktorom dosiahol vek 12 rokov mal byť rovnako zaočkovaný každý žiak verejnej, či súkromnej školy.²² Doklad o očkovaní mali kontrolovať riaditelia školy, ktorí mali povinnosť hlásiť úradom zmeškanie očkovacej povinnosti. Porušenie očkovacej povinnosti mohlo byť potrestané pokutou až do výšky 50 mariek alebo trojdňovou poriadkovou väzbou. Riaditelia, alebo lekári, ktorí si nespĺnili svoju povinnosť mohli byť potrestaní peňažným trestom až 100 mariek, čo predstavovalo takmer mesačný plat stredného úradníka. A podobne ako je to dnes, zavedenie očkovacej povinnosti bolo spojené s odporom. V roku 1908 „Nemecký spolok odporcov očkovania“ dokonca vydal „Poradcu pre očkovacie procesy“, v ktorom boli do detailu opísané odporúčané pravidlá správania sa pre odporcov očkovania, ako aj šablóny podaní na úrady, ktoré mali umožniť vyhnúť sa očkovacej povinnosti bez hrozby potrestania.²³

3. JACOBSON VERZUS MASSACHUSETTS

V roku 1900 vypukla epidémia kiahní aj v Spojených štátoch amerických. V čase, keď riziko nákazy vzrastalo a ľudia sa jej obávali prevažovala akceptácia vakcinácie. S klesajúcim rizikom nákazy vzrastal počet oponentov vakcinácie, čo spravidla vydláždilo cestu pre ďalšie vypuknutie nákazy. Z tohto dôvodu vlády začali zavádzať povinnosť očkovania.

Prvou jurisdikciou, ktorá začala podmieňovať prístup k verejným školám zaočkovaním a zaviedla povinnosť očkovať sa pre školopovinné deti bol v roku 1827 Boston.²⁴ V roku 1902 bolo v štáte Massachusetts zaznamenaných viac ako 2300 prípadov a viac ako 284 úmrtí. Úrady štátu Massachusetts, ako i iné štáty brali túto hrozbu vážne a zaviedli kampane s cieľom zvýšiť počet zaočkovaných osôb. Dochádzalo tiež k nútenej vakcinácii imigrantov, Afroameričanov a robotníkov.²⁵ Nesplnenie povinnosti zaočkovať sa bolo postihované pokutou 5 dolárov. Napriek vypuknutiu nákazy, bolo toto rozhodnutie úradov vysoko kontroverzné. V tom čase boli antivaxeri, ktorí verili, že vakcíny sú nebezpečné, neefektívne a bezbožné, veľmi dobre organizovaní, a to tak

²¹ MEIBNER, T. Impfen und zweifeln – Damals wie heute. *Ärzte Zeitung* 2019, <https://www.aerztezeitung.de/Politik/Impfen-und-zweifeln-Damals-wie-heute-402566.html> navštívené dňa 05.10.2021.

²² MEIBNER, T. Impfen und zweifeln – Damals wie heute. *Ärzte Zeitung* 2019, <https://www.aerztezeitung.de/Politik/Impfen-und-zweifeln-Damals-wie-heute-402566.html> navštívené dňa 05.10.2021.

²³ MEIBNER, T. Impfen und zweifeln – Damals wie heute. *Ärzte Zeitung* 2019, <https://www.aerztezeitung.de/Politik/Impfen-und-zweifeln-Damals-wie-heute-402566.html> navštívené dňa 05.10.2021.

²⁴ PARMET, W.E. Rediscovering Jacobson in the Era of Covid-19. *Boston University Law Review Online*, Vol. 100:117 2020, s. 119.

²⁵ PARMET, W.E. Rediscovering Jacobson in the Era of Covid-19. *Boston University Law Review Online*, Vol. 100:117 2020, s. 120 a nasl.

v Spojených štátoch, ako aj Európe. A hoci sa úplne mýlili pokiaľ ide o efektívnosť vakcinácie, neboli ďaleko od pravdy, pokiaľ ide o bezpečnosť vakcín. V tom čase používaná vakcína proti kiahňam spôsobovala oveľa väčší počet komplikácií ako moderné vakcíny, pričom používané sérum nebolo sterilné, takže mohlo spôsobiť ďalšie ochorenia, ako napr. tetanus. Pastor Henning Jacobson bol švédsky imigrant, ktorý slúžil ako kazateľ v luteránskej kostole v Cambridge. Bol to zbožný muž, ktorý považoval akt očkovania za svätokrádež, ktorej nevykonanie bolo sankcionované štátom. Rovnako veril, že predchádzajúce vakcinácie mu poškodili zdravie, ako aj zdravie jeho synov. Keď bol vyzvaný, aby sa nechal zaočkovať, odmietol, za čo dostal pokutu päť dolárov. Jacobson podporovaný antivaxermi argumentoval, že povinnosť nechať sa zaočkovať porušuje jeho ústavné práva.²⁶ Prípado sa následne dostal až na Najvyšší súd USA, kde sudca Harlan odmieta Jacobsonove argumenty. Svoj názor sudca Harlan oprel o teóriu spoločenskej zmluvy a kompetencie štátu. Ústavné slobody sú limitované základnou spoločenskou zmluvou a vláda je kreovaná za účelom spoločenského dobra, poskytnutia ochrany, bezpečnosti a prosperity a šťastia pre ľudí a nie pre zisk, pýchu, či súkromné záujmy jednotlivca. Súd uznal sféru chránenej slobody jednotlivca, no zároveň potvrdil, že štát má právo do tejto sféry zasiahnuť, ak si to vyžaduje bezpečnosť širokej verejnosti.²⁷

V roku 1922 bola táto doktrína potvrdená v prípade *Zucht v. King*. Šlo o riešenie otázky, či štáty môžu zakázať zápis do školy pre deti, ktoré sa nepreukážu dôkazom o imunizácii zaočkovaním. Podobne ako iné mestá, i mesto San Antonio v štáte Texas prijalo nariadenie vyžadujúce, aby sa študenti pred zápisom do školy prezentovali certifikátom o zaočkovaní. Texasská študentka Rosalyn Zucht sa odmietla dať zaočkovať, na čo mesto zareagovalo zákazom navštevovať školu. Nasledovala žaloba.

Najvyšší súd USA jednomyselne odmietol žalobu Rosalyn Zucht, pričom sa výslovne odvolal na doktrínu založenú rozhodnutím vo veci *Jacobson v. Massachusetts*. Sudca Brandeis vyhlásil, „*Jacobson v. Massachusetts stanovil, že je v právomoci štátu zaviesť povinné očkovanie*“. [Tieto] nariadenia nezakladajú svojvoľnú moc, ale iba širokú mieru voľnej úvahy potrebnú na ochranu verejného zdravia.“²⁸

4. POVINNOSŤ OČKOVANIA A ÚSTAVNÝ SÚD SLOVENSKEJ REPUBLIKY

Problematika povinného očkovania nie je cudzia ani justičnej ústavnej deliberácii prebiehajúcej v Slovenskej republike. Povinným očkovaním sa zaoberal Ústavný súd Slovenskej republiky v rozhodnutí PL. ÚS 10/2013 z 10. decembra 2014. S odkazom na svoju prechádzajúcu judikatúru,

²⁶ PARMET, W.E.. Rediscovering Jacobson in the Era of Covid-19. *Boston University Law Review Online*, Vol. 100:117 2020, s. 120 a nasl.

²⁷ Toward a Twenty-First-Century Jacobson v. Massachusetts. *Harvard Law Review*, Vol. 121, No. 7/2008, s. 1823.

²⁸ Toward a Twenty-First-Century Jacobson v. Massachusetts. *Harvard Law Review*, Vol. 121, No. 7/2008, s. 1824.

ako aj na judikatúru Európskeho súdu pre ľudské práva Ústavný súd Slovenskej republiky konštatoval: „(v)zmysle judikatúry ústavného súdu sa právo na život považuje za vstupnú bránu a pilier celého systému ochrany základných práv a slobôd. Právny poriadok Slovenskej republiky chráni ľudský život ako kľúčovú hodnotu právneho štátu (porov. nález ústavného súdu PL. ÚS 12/01 zo 4. decembra 2007). Porušenie práva na život patrí k najzávažnejším porušeniam ľudských práv a slobôd a neexistuje spôsob, ako toto porušenie zvrátiť, reparovať, odškodniť. Účel a rozsah ochrany práva na život, aj práva nebyť pozbavený života je aj predmetom úpravy medzinárodných dohôd, v duchu ktorých je potrebné vykladať aj našu ústavnú úpravu. Štrasburské orgány ochrany práva priznali vo všetkých svojich rozhodnutiach právu na život výsadné postavenie ako jednému z najdôležitejších ustanovení dohovoru. Predmet a účel dohovoru ako nástroja na ochranu individuálnych ľudských bytostí vyžaduje, aby čl. 2 dohovoru bol interpretovaný a aplikovaný takým spôsobom, aby jeho záruky boli praktické a účinné.“²⁹

... „Článok 15 ods. 1 a 2 ústavy (čl. 2 dohovoru) ukladá štátu povinnosť zdržať sa úmyselného a nezákonného zbavenia života, ale tiež prijať príslušné kroky k ochrane života osôb, ktoré sa nachádzajú v ich jurisdikcii. Z práva na život vyplývajú pre štát dve základné pozitívne povinnosti: (i) povinnosť chrániť život a (ii) povinnosť zabezpečiť vyšetrovanie, resp. objasnenie okolností straty života, vyvodenie zodpovednosti a poskytnutie nápravy (tzv. procesná povinnosť). V rámci konania o súlade právnych predpisov právna úprava povinného očkovania spadá pod prvú pozitívnu povinnosť štátu, povinnosť chrániť život.“³⁰

„... povinné očkovanie (a očkovanie ako také) je zásahom do integrity človeka. Avšak účelom a dôsledkom povinnosti podrobiť sa povinnému očkovaniu nie je ukončenie života alebo priama hrozba jeho ukončenia, ale naopak, účelom je život chrániť a predchádzať vzniku a šíreniu prenosných a smrteľných ochorení.“³¹ „Miera uspokojiteľnosti verejného záujmu na ochrane života a zdravia obyvateľstva predchádzaním vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení je pri povinnom očkovaní podstatná, pretože ide o najefektívnejší postup ako nielen priamo predchádzať vzniku a šíreniu prenosných smrteľných ochorení, ale aj postup, ktorým preukázateľne možno úplne eradikovať prenosné smrteľné ochorenia (príklad pravých kiahní). V prípade upustenia od povinného očkovania neexistuje porovnateľne účinný spôsob predchádzania vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení.“

Z uvedeného vyplýva, že podstatná miera uspokojiteľnosti verejného záujmu na ochrane života a zdravia obyvateľstva predchádzaním vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení prevažuje stredný až podstatný záujem na ochrane práva na súkromie fyzických osôb, a preto je nutné dať

²⁹ PL. ÚS 10/2013, s. 45 – 46.

³⁰ PL. ÚS 10/2013, s. 46 - 47.

³¹ PL. ÚS 10/2013, s. 48.

prednosť verejnému záujmu na ochrane života a zdravia obyvateľstva predchádzaním vzniku a šírenia prenosných smrteľných ochorení zabezpečovaným povinným očkovaním.“³²

K povinnosti podrobiť sa očkovaniu, a aj k súvisiacemu rozhodnutiu Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 10/2013 sa kriticky vyjadruje J. Drgonec: „...v ľudskom práve na súkromný život je implikované právo fyzickej osoby odmietnuť poskytnutie zdravotnej starostlivosti, a to aj v prípade, že by odmietnutie znamenalo ohrozenie jej zdravia, či dokonca života. Pri priemetí tejto zásady do vzťahu s očkovaním to potom znamená, že človek má právo slobodne sa rozhodnúť, či sa podrobí očkovaniu ako preventívnemu lekárskemu výkonu na ochranu svojho zdravia, alebo či sa očkovaniu nepodrobí, a tak vystaví svoje zdravie, prípadne aj život ohrozeniu.“³³ Ako v tomto kontexte upozorňuje B. Balog, „(č)lovek má právo byť zdravý, nie povinnosť byť zdravý.“³⁴

Z tohto pohľadu je potom na mieste rozlišovať, či pri povinnom očkovaní ide o prevenciu pred nákazlivým ochorením, ktorým možno ohroziť iných ľudí, alebo jednotlivec odmietnutím očkovania ohrozuje výlučne vlastný život alebo vlastné zdravie. V tomto kontexte súhlasím s názorom J. Drgonca, že v prípade ochorenia, ktoré nepredstavuje riziko nákazy iných ľudí, nie je inštitút povinného očkovania na mieste. V takom prípade totiž absentuje legitímny cieľ ochrana verejného zdravia, ktorý by mohol prevážiť nad ochranou práva na súkromie. Nepodrobenie sa očkovaniu v prípade neprenosného (neinfekčného) ochorenia však podľa môjho názoru môže implikovať legitímne limity pre poskytnutie bezplatnej zdravotnej starostlivosti.

5. VAVŘIČKA A OSTATNÍ PROTI ČESKEJ REPUBLIKE

Otázke povinného očkovania sa venoval Európsky súd pre ľudské práva v prípade Vavříčka a ostatní proti Českej republike (sťažnosť č. 47621/13).³⁵ Pán Vavříčka dostal pokutu 3 000 Kč za to, že nenechal svoje dve deti zaočkovať proti tetanu, detskej obrne a vírusovej hepatitíde typu B. Zásah do práv ďalších sťažovateľov spočíval v tom, že v dôsledku odmietnutia očkovania svojich detí tieto deti nemohli navštevovať materskú školu. Sťažovatelia považovali konanie štátu za porušenie práva na súkromný a rodinný život (čl. 8 Dohovoru), práva na slobodu svedomia, myslenia a viery (čl. 9 Dohovoru) a práva na vzdelanie (článok 2 prvého protokolu k Dohovoru). Predmetom sporu bola otázka, či Česká republika svojou očkovacou politikou prekročila svoj priestor pre uváženie. Európsky súd pre ľudské práva v kontexte očkovacej politiky v prípade Vavříčka „nevidel“ porušenie Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd.

V tomto rozsudku Európsky súd pre ľudské práva zdôrazňuje úlohy a výhody imunizácie s poukazom na dokument Svetovej zdravotníckej organizácie (WHO) z roku 2013: „Svetová

³² PL. ÚS 10/2013, s. 58.

³³ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky: teória a prax*. Bratislava: C.H. Beck: 2015, s. 495.

³⁴ OROSZ, L., SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár, Zväzok I*. Bratislava: Wolters Kluwer 2021, s. 527.

³⁵ Rozsudok EŠLP vo veci Vavříčka a ostatní proti Českej republike bol vynesený 8. apríla 2021.

zdravotnícka organizácia (WHO) vo svojom „Globálnom akčnom pláne očkovania“, ktorý zverejnila v roku 2013 odporúča dosiahnuť mieru pokrytia na národnej úrovni najmenej 90% vo vzťahu ku všetkým očkovacím látkam, ktoré sú súčasťou národných imunizačných programov. „Drvivé dôkazy demonštrujú výhody imunizácie ako jedného z najúspešnejších a nákladovo najefektívnejších (najlacnejších) zdravotníckych zásahov. Za posledných niekoľko desaťročí, imunizácia dosiahla mnoho vecí, vrátane odstránenia kiahní, úspechu, označovanému za jeden z najväčších triumfov ľudstva. Očkovacie látky zachránili nespočetné množstvo životov a znížili celosvetový výskyt detskej obrny o 99 % a znížili ochorenia, invaliditu a úmrtia spôsobené záškrtom, tetanom, čiernym kašľom, osýpkami, ochorenia spôsobené pôvodcom *Haemophilus influenzae* typu b a epidemickou meningokokovou meningitidou skupiny A. Imunizácia je a mala by byť uznávaná za kľúčovú súčasť ľudského práva na zdravie a individuálnej, spoločenskej i vládnej zodpovednosti. Odhaduje sa, že očkovanie každoročne zabráni 2,5 miliónom úmrtí. Vakcíny a imunizácia ako súčasť komplexného súboru opatrení pre prevenciu a kontrolu ochorení predstavujú zásadnú investíciu do budúcnosti nielen krajiny, ale i celého sveta. ...

Minulé storočie bolo v mnohých ohľadoch storočím zdravotnej starostlivosti, čo viedlo k dramatickému poklesu ochorení a úmrtnosti, pričom jedným z hlavných faktorov bol objav a používanie antibiotík. Zdá sa, že toto storočie by mohlo byť storočím očkovania, v ktorom bude možné vykynožiť, eliminovať alebo kontrolovať množstvo závažných, život ohrozujúcich alebo oslabujúcich infekčných ochorení a očkovanie bude hlavným nástrojom preventívnych stratégií.“³⁶

V judikatúre Európskeho súdu pre ľudské práva spadá ochrana zdravia spolu s ochranou fyzickej a morálnej integrity do rámca súkromného života (v tomto zmysle pozri napr. rozsudok EŠLP vo veci Nada. Switzerland, no. 10593/08, § 151).³⁷ I keď nemožno vylúčiť, že zdravotná starostlivosť môže vyústiť do porušenia článku 3 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (zákaz mučenia, či neľudského zaobchádzania...), EŠLP preferuje posudzovanie týchto záležitostí z pohľadu čl. 8 Dohovoru (právo na rešpektovanie súkromného a rodinného života).³⁸

Európsky súd pre ľudské práva i v prípade Vavříčka uznal, že povinné očkovanie ako nedobrovoľný medicínsky zákrok predstavuje zásah do fyzickej integrity človeka a preto ho možno subsumovať pod článok 8 Dohovoru. Zásahom do práva na súkromný a rodinný život (článok 8 Dohovoru) je samotné stanovenie očkovacej povinnosti, pričom k vlastnému očkovaniu ako takému ani nemusí dôjsť.³⁹ Podľa Európskeho súdu pre ľudské práva Česká republika v prípade Vavříčka neprekročila svoj priestor pre uváženie a stanovením očkovacej povinnosti nedošlo k porušeniu ustanovení Dohovoru. V kontexte rozsudku Vavříčka je Európskemu súdu pre ľudské práva vyčítaný zdržanlivý

³⁶ Rozsudok EŠLP vo veci Vavříčka a ostatní proti Českej republike, sťažnosť č. 47621/13, bod 135.

³⁷ SCHABAS, W. A. *The European Convention on Human Rights, a Commentary*. Oxford: Oxford University Press 2015, s. 371.

³⁸ *Ibidem*, s. 371.

³⁹ Rozsudok EŠLP vo veci Vavříčka a ostatní proti Českej republike, sťažnosť č. 47621/13, bod 263.

postoj a zlyhanie v oblasti medicínskeho práva. Súhlasím však s názorom Z. Vikarskej, že zdržanlivý postoj Európskeho súdu pre ľudské práva nie je prejavom jeho zlyhania, ale dôležitým efektom vyvažovania záujmov jednotlivcov a záujmov štátov na ochrane života a zdravia osôb na svojom území.⁴⁰ Je tiež potrebné zdôrazniť, že v oblasti politiky verejného zdravia a medicíny ESLP priznáva štátom široký priestor pre uváženie.⁴¹

6. POVINNOSŤ OČKOVANIA V KONTEXTE PANDÉMIE COVIDU-19

Carl Schmitt konštatuje, že „výnimka je zaujímavejšia ako pravidlo. ... Vo výnimke prerazí sila skutočného života škrupinu mechanizmu, ktorý sa opakovaním stal strnulý.“⁴² „... práve spôsob, akým sa spoločenstvo zachová v stave núdze (state of emergency), o spoločenstve prezradí viac než právny poriadok v stave „normálnosti“.“⁴³ Bolo povinné očkovanie svetlo na konci pandemického tunela?⁴⁴ Benátska komisia uviedla, že „konceptia núdzového pravidla je založená na predpoklade, že v určitých situáciách politickej, vojenskej a hospodárskej núdze musí systém obmedzení ústavnej vlády ustúpiť pred zvýšením výkonnej moci. Avšak aj v prípade núdzového stavu musí prevažovať základná zásada právneho štátu.“⁴⁵ Je notoriou, že v Slovenskej republike i inde vo svete protipandemické opatrenia štátu podmieňovali výkon mnohých práv a slobôd zaočkovaním. Recitál 36 Nariadenia Európskeho parlamentu a Rady (EÚ) 2021/953 zo 14. júna 2021 o rámci pre vydávanie, overovanie a uznávanie interoperabilných potvrdení o očkovaní proti ochoreniu COVID-19, o vykonaní testu a prekonaní tohto ochorenia (digitálny COVID preukaz EÚ) s cieľom uľahčiť voľný pohyb počas pandémie ochorenia COVID-19 (text s významom pre EHP) v tomto kontexte výstižne konštatuje: „Je potrebné zabrániť priamej alebo nepriamej diskriminácii osôb, ktoré nie sú zaočkované, napríklad zo zdravotných dôvodov, z dôvodu, že nie sú súčasťou cieľovej skupiny, ktorej sa vakcína proti ochoreniu COVID-19 v súčasnosti podáva alebo pre ktorú je povolená, ako sú napríklad deti, alebo z dôvodu, že ešte nemali možnosť dať sa zaočkovať alebo sa rozhodli nenechať

⁴⁰ VIKARSKÁ, Z. Strategická litigace u ESLP, aneb o co v prípade Vavříčka nešlo, *Bulletin lidských práv*, č. 2. roč. XIII, máj 2021, s. 4.

⁴¹ K doktríne priestor pre uváženie („margin of appreciation“) pozri napr. GREER, S., *The Margin of Appreciation: Interpretation and discretion under the European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe publishing 2020, 60 s., GERARDS, J. Margin of Appreciation and Incrementalism in the Case Law of the European Court of Human Rights. *Human Rights Law Review*, Volume 18, Issue 3, September 2018, Pages 495–515, alebo PARRAS, J. M. Democracy, diversity and the margin of appreciation: a theoretical analysis from the perspective of the international and constitutional functions of the European Court of Human Rights. *REVISTA ELECTRÓNICA DE ESTUDIOS INTERNACIONALES* 2015, 29, s. 1. – 18, DOI: 10.17103/reei.29.10. ako aj KOPA, M. *Doktrína prostoru pro uvážení (margin of appreciation) v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva* Praha: Leges 2014, 208 s. Rozsudok ESELP Vavříčka a ostatní proti Českej republike (sťažnosť č. 47621/13), bod. 280.

⁴² SCHMITT, C. *Politische Theologie: vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*. Berlin: Duncker und Humblot 1996, s. 21.

⁴³ STEUER, M. Život alebo prežitie na prvom mieste? Analýza slovenského parlamentného diskurzu o sledovaní polohy mobilných telefónov v reakcii na pandémie COVID-19. in: LÁŠTIC, E., KOVANIČ, M. (eds.): *Neustále pod dohľadom? Politika osobných údajov na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2021, s. 48.

⁴⁴ TRELLOVÁ, L. Povinné očkovanie ako svetlo na konci pandemického tunela?. in: LALÍK, T. (ed.): *Obmedzovanie ľudských práv*. Bratislava: Univerzita Komenského 2021, s. 123 – 138.

⁴⁵ Pozri CDL-AD (2011) 049, Stanovisko k návrhu zákona o právnom režime núdzového stavu Arménska, ods. 44.

sa zaočkovať. Držba potvrdenia o očkovaní alebo držba potvrdenia o očkovaní, v ktorom sa uvádza vakcína proti ochoreniu COVID-19, by preto nemali byť podmienkou výkonu práva na voľný pohyb alebo využívania služieb cezhraničnej osobnej dopravy, ako sú letecké linky, vlaky, autokary alebo trajekty alebo akékoľvek iné spôsoby dopravy. Toto nariadenie sa okrem toho nemôže vykladať tak, že stanovuje právo na očkovanie alebo povinnosť zaočkovať sa.“.

Demokratický právny štát sa bude musieť vysporiadať s otázkou, či jeho reakcie boli adekvátne. Je nespochybniteľné, že v záujme ochrany života a zdravia môže štát siahnuť napríklad k obmedzeniu slobody pohybu. Ako dokladuje judikát Európskeho súdu pre ľudské práva vo veci Vavříčka, demokratický právny štát môže siahnuť i k povinnému očkovaniu.

Veľkou otázkou však zostáva, či i v kontexte pandémie Covid-19 boli splnené podmienky na opatrenia smerujúce k povinnému zaočkovaniu obyvateľstva. Slovanmi M. Škopa: „*Teprve regulace, která je srozumitelná, založená na poznání všech relevantních skutečností, a dostatečně podporující společenskou solidaritu, může směřovat k ochraně salus populi.*“.⁴⁶ Sme nútení sa pýtať, či v kontexte boja proti pandémie Covid-19 boli splnené ústavné požiadavky (kautely) pre povinné očkovanie. A táto otázka evokuje otázku, či príslušné vakcíny boli bezpečné a účinné a či nejestvovali iné, menej invazívne opatrenia. To však sú otázky ktorých zodpovedanie závisí na metaprávnych - medicínskych poznatkoch. Boj proti pandémie Covid-19 tiež nastolil otázku aká veľká môže byť diskrečná právomoc orgánov verejnej moci v demokratickom právnom štáte v prípadoch, keď zasahujú proti neznámemu nebezpečenstvu, ktoré môže mať potenciál masovo ohrozovať životy a zdravie obyvateľov štátu.

Môže v takom prípade štát reagovať i prehnane, zasahujúc pri ochrane životov a zdravia významne do základných ľudských práv a slobôd, pretože objektívne nevie vyhodnotiť veľkosť hrozby?

7. ZÁVER

Ústavou garantované právo na ochranu zdravia sa týka tak preventívnej ochrany zdravia, ako aj ochrany (sanácie) zdravia v chorobe.⁴⁷ Možno skonštatovať, že povinné očkovanie predstavuje významný zásah do telesnej integrity, ktorý má v prípade vykonania bez ohľadu na vôľu osoby podrobenej očkovaní povahu obmedzenia práva na súkromie.⁴⁸ Z pohľadu Európskeho súdu pre ľudské práva je táto problematika posudzovaná v kontexte článku 8 Dohovoru o ochrane ľudských práv a základných slobôd (práv na rešpektovanie súkromného a rodinného života).

⁴⁶ ŠKOP, M. Salus populi jako korektiv rozhodování v pandemických situacích: pas, nebo cíl? *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 4/2022, roč. XXX, s. 803.

⁴⁷ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky: teória a prax*. Bratislava: C.H. Beck: 2015, s. 801.

⁴⁸ DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky: teória a prax*. Bratislava: C.H. Beck: 2015, s. 494.

Súhlasím s názorom, že spoločenský a právny vývoj speje k tomu, aby sa zdravotníctvo posunulo od paternalistického modelu, k modelu proklientskému. Pre prijímateľa zdravotnej starostlivosti to znamená právo na informácie a právo rozhodovať o vlastnom tele a vlastnom zdraví.⁴⁹ Akcent na slobodu jednotlivca však naráža na potrebu zodpovednosti voči ostatným členom komunity, štátu. Človek ako tvor spoločenský (zoon politikon) je odsúdený na život v komunite, v štáte. To okrem benefitov života v spoločnosti znamená i zodpovednosť voči ostatným členom spoločnosti. Slobodné rozhodnutie jednotlivca tak môže znamenať hrozbu pre komunitu, spoločnosť, štát. Sloboda, právo jednotlivca musí ustúpiť záujmu na prežití spoločenstva, štátu, a to aj prípadným podrobením sa povinnému očkovaniu. Ľudstvo v tomto kontexte disponuje mnohými historickými skúsenosťami.

Domnievam sa, že povinná vakcinácia je jednoznačne ústavnoprávne konformná v prípadoch boja proti obzvlášť nákazlivým a obzvlášť nebezpečným prenosným ochoreniam preukázateľne ohrozujúcim život a zdravie, pokiaľ je povinne poskytovaná vakcína bezpečná a efektívna a o bezpečnosti a efektívnosti vakcíny jestvujú spoľahlivé medicínske dôkazy a neočkovaný jednotlivec predstavuje pre ostatných preukázateľnú hrozbu nakazenia. Ochrana súkromnej sféry jednotlivca tu ustupuje požiadavke chrániť život a zdravie obyvateľov štátu. Prevažuje záujem na prežití, či zdraví komunity.

To však nehovorí nič o oprávnenosti povinného očkovania v prípade Covidu-19. Pri zodpovedaní ústavnej konformity povinného očkovania pri boji proti Covidu-19 bude potrebné zodpovedať otázku, či povinne poskytovaná vakcína je bezpečná a efektívna (účinná) a o bezpečnosti a efektívnosti vakcíny jestvujú spoľahlivé medicínske dôkazy, čo je značne metaprávna otázka. Zároveň je potrebné dôsledne rozlišovať, či nesplnením očkovacej povinnosti jednotlivec ohrozuje iba seba (svoj život, svoje zdravie) alebo je i hrozbou pre komunitu. V takom prípade (v rámci testu proporcionality zásahu) totiž absentuje legitímny cieľ - ochrana verejného zdravia, ktorý by mohol prevážiť nad ochranou práva na súkromie.

Nepodrobenie sa účinnému očkovaniu v prípade neinfekčného ochorenia však podľa môjho názoru môže implikovať legitímne limity pre poskytnutie bezplatnej zdravotnej starostlivosti. Rovnako je potrebné citlivo zvažovať plauzibilitu alternatívnych efektívnych spôsobov na dosiahnutie ochrany verejného zdravia a životov,⁵⁰ napr. v podobe imunity získanej prekonaním ochorenia a tieto spôsoby, ktoré chránia verejné zdravie a životy a zároveň nezasahujú do práva na súkromie nediskriminovať, ale preferovať. Je zjavné, že orgány verejnej moci v krízovej situácii inklinujú k prehnanej reakcii. Tu možno súhlasiť s výrokom V. Klause: „*Důsledky politicky motivovaných metod boje s koronavirem pomocí plošných restriktivních opatření, tzv. lockdownů, jsou větší, hlubší*

⁴⁹ Pozri napr. VIKARSKÁ, Z. Strategická litigace u ESLP, aneb o co v prípade Vavříčka nešlo. *Bulletin lidských práv*, č. 2. roč. XIII, máj 2021, s. 3.

⁵⁰ V tomto kontexte považujem za mimoriadne výstižné Odlišné stanovisko sudcu Petra Straku vo veci sp. zn. PL. ÚS 11/2021.

https://www.ustavnysud.sk/documents/10182/991963/PL.+%C3%9AS+11_2021_odli%C5%A1n%C3%A9_stanovisko.pdf/694303b3-a317-4c36-bca8-d98a5d86e1fb navštívené dňa 18. 3. 2021.

a nebezpečnější než hrozba spojená s medicínskými aspekty epidemie samotné.”⁵¹ Opätovne rezonuje otázka, či nie je potrebné zmeniť metodológiu prístupu ku garanciam ľudských práv. Na jednej strane musíme zachovať adekvátnu obranyschopnosť/reakcieschopnosť demokratického právneho štátu na hrozby, zároveň musíme vnímať riziká vyplývajúce z prehnaných reakcií zasahujúcich do základných práv a slobôd.

Literatúra

ACOSTA, J., I. Vaccines, Informed Consent, Effective Remedy and Integral Reparation: an International Human Rights Perspective. 131 *Universitas*, 19–64 (2015). <http://dx.doi.org/10.11144/Javeriana.vj131.vier>

BÁLINTOVÁ, M. Je povinné očkovanie porušením ľudských práv? Európsky súd pre ľudské práva odpovedá. *Justičná revue*, roč. 73, č. 6–7/2021, s. 876–882.

BARNHART, K. Taking One for the Herd: Eliminating non-medical Exemptions to Compulsory Vaccination Laws to Protect Immunocompromised Children. *West Virginia Law Review*, Vol. 119, Issue 2/2016, s. 749–791.

BLAIN, N. Covid-19 Crisis and European Mobility: What lessons have been learnt? And what of the future? *European issues* n°604 20th July 2021, <https://www.robertschuman.eu/en/doc/questions-d-europe/qe-604-en.pdf> navštívené dňa 17.03.2022.

DĄBROWSKA-KŁOSIŃSKA, P. The Protection of Human Rights in Pandemics— Reflections on the Past, Present, and Future. *German Law Journal* (2021), 22, s. 1028–1038.

DOUBEK, P. Soulad povinného očkování hexavakcínou s ústavním pořádkem ČR. *Právní rozhledy*. Roč. 23, č. 15-16 (2015), s. 541–550.

DRGONEC, J. *Ústava Slovenskej republiky. Teória a prax*. Bratislava: C.H. Beck, 2015, 1622 s., ISBN:978-80-89603-39-8.

EIJKEN, H. van, RIJPMAN, J.J. Stopping a Virus from Moving Freely: Border Controls and Travel Restrictions in Times of Corona. *Utrecht Law Review* (2021) 17(3), s. 34–50.

ERDŐSOVÁ, A. Aký je súčasný rating slobody a zdravia?. *Právny obzor* 1/2014, s. 44–63.

GERARDS, J. Margin of Appreciation and Incrementalism in the Case Law of the European Court of Human Rights. *Human Rights Law Review*, Volume 18, Issue 3, September 2018, Pages 495–515.

⁵¹ KLAUS, V. *Zesilující sebedestrukce Západu a její urychlení covidovou epidemií*: <https://www.institutvk.cz/files/newsletter/108.pdf?rand=4> navštívené dňa 11.09.2023

GERLINGER, T. Variationen der Pandemiebekämpfung, Staatliche Handlungsstrategien gegen Covid-19. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung*, roč. 70, č. 46 – 47/2020, s. 15–21.

GINTIS, H., SCHAIK, C. van, BOEHM, CH. Zoon Politikon The Evolutionary Origins of Human Political Systems. *Current Anthropology* Volume 56, Number 3, June 2015, s. 327–353.

GREER, S., *The Margin of Appreciation: Interpretation and discretion under the European Convention on Human Rights*. Strasbourg: Council of Europe publishing 2020, 60 s. ISBN: 92-871-4349-8 [https://www.echr.coe.int/librarydocs/dg2/hrfiles/dg2-en-hrfiles-17\(2000\).pdf](https://www.echr.coe.int/librarydocs/dg2/hrfiles/dg2-en-hrfiles-17(2000).pdf), (16. 3. 2022).

HAILBRONNER, M., LÜHRS, L.-M., ZÜLLIG, L. Verfassungsmäßigkeit einer Impfpflicht: Plädoyer für eine prozedurale Perspektive. *VerfBlog*, 2021/12/05, <https://verfassungsblog.de/verfassungsmasigkeit-einer-impfpflicht/> navštívené dňa 16.03.2022.

von IHERING, R. *Boj za právo*. Bratislava: Kalligram 2009, 107 s. ISBN: 978-80-8101-063-7.

JÜTTE, R. Zur Geschichte der Schutzimpfung. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung*, roč. 70, č. 46–47/2020, s. 09–14.

KIERNAN, S., GALAL, B., TOHME, S., BOLLYKY, T.J. *Pandemic Protests: When Unrest and Instability Go Viral*. July 28.2021 <https://www.thinkglobalhealth.org/article/pandemic-protests-when-unrest-and-instability-go-viral> navštívené dňa 11.08.2021.

KRASSER, A. Compulsory Vaccination in a Fundamental Rights Perspective: Lessons from the ECtHR. *De Gruyter, ICL Journal* 2021, 15 (2), s. 207–233.

KINDLOVÁ, M., PREUSS, O. Výhrada svědomí v kontextu povinného očkování a mimo něj. *Jurisprudence roč. 26, č. 3/2017*, s. 17–30.

KIZEKOVÁ, M., KORN, F.: *Recentné pramene práva verejného zdravotníctva Slovenskej republiky*. Brno: Tribun EU, s.r.o. 2023, 292 s. ISBN: 978-80-263-1796-8.

KOPA, M. *Doktrína prostoru pro uvážení (margin of appreciation) v judikatuře Evropského soudu pro lidská práva*. Praha: Leges 2014, 208 s. ISBN: 978-80-7502-031-4.

KORN, F. Extrémna disproporcionalita, ústavno-právne a teoreticko-filozofické východiská a limity jej aplikácie pri aktuálnom strete katalogizovaných základných práv a slobôd jednotlivca a ochrany verejného zdravia. *Central European Papers*, č. 1, roč. 10, 2022, s. 61-77. ISSN:2336-3312.

KORN, F. *Objektívne právo ako spoločenský normatívny systém*. Brno: Tribun EU 2019, 192 s. ISBN: 978-80-263-1454-7.

KUKLIŠ, L. Test proporcionality a štruktúrne aspekty kolízie základných práv. *Právny obzor*, 96, 2013, č. 1, s. 50–66.

- KUKLIŠ, P. Vyhlášky úradov verejného zdravotníctva ako právny predpis. *Právny obzor*. Roč. 104, č. 2 (2021), s. 141–154.
- ĽALÍK, T. (ed.): *Obmedzovanie ľudských práv*. Bratislava: Univerzita Komenského 2021, 199 s. ISBN 978-80-223-5331-1.
- LÁŠTIC, E., KOVANIČ, M. (eds.) *Neustále pod dohľadom? Politika osobných údajov na Slovensku*. Bratislava: Univerzita Komenského v Bratislave 2021, 154 s. ISBN: 978-80-223-5288-8.
- LIŠKA, A. *Cholerová epidémia z roku 1831 a jej priebeh v Prešovskej eparchii*. Prešov: Prešovská univerzita v Prešove, Gréckokatolícka teologická fakulta, 2012, 163 s. ISBN: 978-80-555-0691-3.
- MEIßNER, T. Impfen und zweifeln – Damals wie heute. *Ärzte Zeitung* 2019, <https://www.aerztezeitung.de/Politik/Impfen-und-zweifeln-Damals-wie-heute-402566.html>
- ONDŘEJEK, P. Proporcionalta opatření přijímaných ve výjimečných stavech. *Časopis pro právní vědu praxi*, roč. 28, č. 4/2020, s. 613–629.
- OROSZ, L., SVÁK, J. a kol. *Ústava Slovenskej republiky. Komentár*. Zväzok I. Bratislava: Wolters Kluwer 2021, 821 s. ISBN: 978-80-571-0380-6.
- PANCZOVÁ, Z. *Konšpiračné teórie: témy, historické kontexty a argumentačné stratégie*. Bratislava: VEDA, vydavateľstvo SAV, Ústav etnológie SAV 2017, ISBN 978-80-224-1546-0.
- PARMET, W.E. Rediscovering Jacobson in the Era of Covid-19. *Boston University Law Review Online*, Vol. 100:117 2020, s. 117–133.
- PARRAS, J. M. Democracy, diversity and the margin of appreciation: a theoretical analysis from the perspective of the international and constitutional functions of the European Court of Human Rights. *REVISTA ELECTRÓNICA DE ESTUDIOS INTERNACIONALES* 2015, 29, s. 1–18, DOI: 10.17103/reei.29.10
- PAŽITNÝ, F. Ľudské práva, slobody a hranice ich limitácie v čase pandémie – Uplatňovanie racionálnych predpokladov pri obmedzovaní ľudských práv a slobôd. *Právny obzor* 1/2021, s. 66–72.
- PIERIK, R. Mandatory Vaccination: an Unqualified Defence. *Journal of Applied Philosophy* 35(2), 2018, s. 381–398.
- POLLICINO, O., CORRADETTI, C. The “War” Against Covid-19: State of Exception, State of Siege, or (Constitutional) Emergency Powers?: The Italian Case in Comparative Perspective. *German Law Journal* (2021) 22, s. 1060–1071.
- PRUSÁK, J. *Teória práva*. Bratislava: Právnická fakulta UK 2001, 331 s., ISBN: 80-7160-146-2.

- RIEGER, T., SCHMIDT-PETRI, CH., SCHRÖDER, C. Attitudes Toward Mandatory COVID-19 Vaccination in Germany. *Deutsches Ärzteblatt International | Dtsch Arztebl Int* 2022; 119: 335–41. *deutsches Ärzteblatt International | Dtsch Arztebl Int* 2022; 119: 335–41.
- SAVULESCU, J. Good reasons to vaccinate: mandatory or payment for risk? *Med Ethics* 2021, 47, s. 78–85.
- SCHABAS, W. A. *The European Convention on Human Rights. a Commentary*. Oxford: Oxford University Press 2015, 1308 s., ISBN: 978-0-19-959406-1.
- SCHMITT, C. *Politische Theologie: vier Kapitel zur Lehre von der Souveränität*. Berlin: Duncker und Humblot 1996, 70 s. ISBN: 3-428-08805-0.
- SONDERMANN, E. Globale Gesundheitspolitik zwischen Anspruch und Widersprüchlichkeiten. *Aus Politik und Zeitgeschichte, Zeitschrift der Bundeszentrale für politische Bildung*, roč. 70, č. 46 – 47/2020, s. 28–34.
- STRAKA, P. Trendy posudzovania obmedzovania ľudských práv v aktuálnej judikatúre ústavného súdu Slovenskej republiky. O pandémii, ale zďaleka nielen o nej..., in: ĽALÍK, T. (ed.): *Obmedzovanie ľudských práv*, Bratislava: Univerzita Komenského 2021, s. 7–19.
- ŠKOP, M. Salus populi jako korektiv rozhodování v pandemických situacích: pas, nebo cíl? *Časopis pro právní vědu a praxi* č. 4/2022, roč. XXX, s. 785–803.
- ŠMIHULA, D. Oprávnenie štátu obmedziť ľudské práva. *Právny obzor* č. 3/2002, s. 230–241.
- VIKARSKÁ, Z. Strategická litigace u ESLP, aneb o co v prípade Vavříčka nešlo. *Bulletin lidských práv*, č. 2. roč. XIII, máj 2021, s. 3–5.
- ŠUSTEK, P. Povinné očkování z pohledu soukromého práva: je někdo povinen nahradit případnou újmu na zdraví? *Jurisprudence*, Roč. 26, č. 3 (2017), s. 3–16.
- TRELLOVÁ, L. Povinné očkovanie ako svetlo na konci pandemického tunela?, in: ĽALÍK, T. (ed.): *Obmedzovanie ľudských práv*. Bratislava: Univerzita Komenského 2021, s. 123–138.
- YLISALO, J., KULHA, K., LEINO, M., SIRÉN, R., RAPELI, L. SETÄLÄ, M. Acceptability of mandatory vaccination: a survey experiment on the effects of thresholds and justifications. *Political Research Exchange*, 5.1, 2023, s. 1–21.
- ZIMMERMAN, A. Weeding Out Disingenuous Emergency Orders. *Voices in Bioethics*, 2021, s. 1–9.

Abstrakt:

Musíme v záujem ochrany nášho života a zdravia obetovať hodnoty demokratického právneho štátu, i slobobodu jednotlivca? Bolo potrebné sa v kontexte boja proti pandémie očkovať? Odpoveď je významne metaprávna. Verejná moc dnešného demokratického právneho štátu v kritických situáciách inklinuje k prehnanej reakcii.

Kľúčové slová: ľudské práva, pandémia Covid-19, reakcie štátu.

Abstract:

Compulsory vaccination in the historical context and the current constitutional view of compulsory vaccination in the context of the pandemic Covid-19

Do we have to sacrifice the values of the rule of law, i.e. individual liberty, in order to protect our life and health? In the context of the fight against the Covid-19 pandemic, was it necessary to vaccinate ourselves? The answer is significantly meta-legal. The public authorities of today's democratic state tend to overreact in critical situations.

Key words: human rights, pandemic Covid-19, reakcion of the state.

JEL: H83.

Doc. JUDr. Milan Hodás, Ph.D. – Ústav štátu a práva Slovenskej akadémie vied Bratislava, milan.hodas@gmail.com.

RAST KONŠPIRAČNÝCH TEÓRIÍ V SPOLOČNOSTI POD VPLYVOM PANDÉMIE KORONAVÍRUSU

Radoslav Ivančík

1. ÚVOD

Pandémia koronavírusu spôsobujúceho ochorenie Covid-19 zasiahla krajiny na celom svete¹ a okrem zdravotných následkov priniesla aj politické, spoločenské, ekonomické a ďalšie zmeny. Ľudia boli v dôsledku pandémie a opatrení prijímaných na ochranu verejného zdravia nútení zmeniť niektoré návyky a presunúť množstvo svojich aktivít do online priestoru. Rovnako tak organizácie museli prispôbiť svoje fungovanie situácii. Viaceré z nich začali poskytovať svoje služby výlučne cez internet. Takéto zmeny priniesli na jednej strane mnohé pozitíva, napríklad v podobe zvýšenia úrovne digitálnych zručností veľkého množstva ľudí, ale na druhej strane aj mnohé negatíva, spočívajúce napríklad v tom, že pandémia poskytla veľmi úrodnú pôdu pre rast a šírenie rôznych konšpiračných teórií. Tie sa v ľudskej spoločnosti, samozrejme, objavovali aj predtým, avšak počas pandémie koronavírusu ich početnosť a popularita začala výrazne rásť.

Okrem „starých a všeobecne známych“ konšpiračných teórií o tom, že zrútenie dvoch veží Svetového obchodného centra v New Yorku nespôsobili nárazy lietadiel do nich a následný požiar, ale ich podmínovanie tajnými vládnymi agentmi za účelom nájdenia dôvodu pre vojnu v Afganistane, aby z toho profitovali zbrojárske, logistické a ďalšie firmy a ich majitelia na vojne zbohatli, alebo že pristátie na Mesiaci bolo fingované, natočené v tajných filmových ateliéroch, aby Američania dokázali, že sú lepší ako Rusi, ktorí vyslali prvého človeka do vesmíru a tak ich predbehli aspoň v tomto; alebo že atentát na amerického prezidenta Johna Fitzgeralda Kennedyho nespáchal Lee Harvey Oswald, ktorý bol vraj mizerným strelcom, ale tajní agenti, pretože prezident ležal mnohým mocným ľuďom v žalúdku kvôli nevydarenej invázii v kubánskej zátok Svíň alebo pre jeho pacifistické postoje a časté kompromisy, či povestné sukničkárstvo a otvorenú podporu protirasistického hnutia Martina Luthera Kinga, alebo že Elvis Presley, Michael Jackson, alebo že svet ovládajú tajné spolky slobodomurárov či iluminátov, a množstva ďalších podobných teórií², sa objavili a masovú popularitu získali nové konšpiračné teórie týkajúce sa vzniku a rozšírenia koronavírusu, vakcinácie proti ochoreniu Covid-19 a 5G sietí.

¹ Na základe štatistických údajov bolo k 10.3.2023 celkovo na celom svete nakazených koronavírusom 676,6 miliónov ľudí, z ktorých viac ako 6,8 milióna ochoreniu Covid-19 podľahlo. Bližšie pozri: JHCRC. 2023. Covid-19 Dashboard. In *Johns Hopkins Coronavirus Resource Center*, 2023. [online] [cit. 31-07-2023]. Dostupné na internete: <<https://coronavirus.jhu.edu/map.html>>.

² Bližšie pozri napríklad: GREIG, C. – ROTHSCCHILD, M. 2020. *Conspiracy: The Greatest Plots, Collusions and Cover-Ups*. New York: Sirius Publishing, 2020. 256 s. ISBN 978-1-83940-921-9; alebo VANKIN, J. – WHALEN, J. 2010. *World's Greatest Conspiracies, The History's Biggest Mysteries, Cover-Ups and Cabals*. New York: Kensington Publishing Corporation, 2010. 846 s. ISBN 978-0-80652-878-6.

Už predchádzajúce pandémie a epidémie (napríklad AIDS/HIV – syndróm/vírus ľudskej imunitnej nedostatočnosti, H1N1 – prasacia chrípka, H5N1 – vtáčia chrípka atď.) vyvolali rôzne fámy a konšpiračné príbehy. Pandémia koronavírusu SARS-CoV-2 teda nie je žiadnou výnimkou. Špecifickou črtou tejto pandémie je ale bezprecedentné rozšírenie obrovského množstva konšpiračných teórií na internete a sociálnych sieťach, čo veľmi úzko súvisí aj s novými možnosťami, ktoré priniesol v uplynulých rokoch dynamický vývoj v oblasti moderných informačných a komunikačných technológií, systémov a prostriedkov, vznik nových médií a masívne využívanie sociálnych sietí a rôznych 'smart' zariadení. Predovšetkým platformy jednotlivých sociálnych sietí umožnili šírenie konšpiračných teórií v masovom meradle.

V nadväznosti na uvedené je cieľom autora článku, s využitím relevantných vedeckých metód a prístupov v rámci realizovaného interdisciplinárneho vedeckého výskumu, preskúmať predovšetkým tie konšpiračné teórie, ktoré sa objavili a získali popularitu medzi verejnosťou v súvislosti s pandemiou koronavírusu a jej vplyvom na spoločenský a politický život, a tým prispieť k akademickej diskusii a prehĺbeniu teoretických poznatkov o konšpiračných teóriách. Autor pritom vychádza z výskumov a prác renomovaných autorov a inštitúcií, ako aj vlastného výskumu prebiehajúceho v rámci projektu týkajúceho sa konšpiračných teórií.³

2. TEORETICKÉ VYMEDZENIE KONŠPIRAČNÝCH TEÓRIÍ

Z etymologického hľadiska slovo „konšpirácia“ pochádza z latinského slova „*conspirare*“, ktoré možno doslova preložiť ako „*dýchať spolu*“, v skutočnosti však tento výraz označuje dvoch alebo viacerých ľudí spriadajúcich plány, o ktorých nikomu nehovoria.

Teoreticky, takýto plán nemusí byť hneď zlý, resp. pripravený zo zlým úmyslom s cieľom spôsobiť niekomu nejakú škodu. Môže byť aj dobrý, ak napríklad niekto chcel niekoho pozitívne, milo prekvapiť. Postupom času ale nadobudol tento pojem negatívny význam. Konšpirácie síce nie sú definované ako vyslovene tajné, ale tým, že sa toto slovo spojilo s kriminálnym a/alebo škodlivým konaním, tak túto vlastnosť získalo. Takže utajenie sa stalo súčasťou nášho vnímania slova konšpirácia. A súčasť je to veľmi dôležitá, zvlášť ak vezmeme do úvahy jeho vývoj. V princípe sú tak konšpiračné teórie alternatívnym výkladom skutočnosti či histórie, pretože nič sa podľa nich nedeje zo zjavných dôvodov, ale preto, že to bolo vopred niekým tajne naplánované.⁴

Podstata konšpiračných teórií tým pádom spočíva v tom, že nič nie je také, ako sa na prvý pohľad zdá, a že všetko so všetkým spolu súvisí. Inými slovami povedané, konšpiračné teórie sa snažia presvedčiť ľudí, že existuje určitá skupina osôb – sprisahancov, ktorí tajne plánujú a organizujú

³ Projekt vedy a výskumu č. APVV-20-0334 „Nie je to pravda, ale môže to byť: Konšpiračné teórie a hoaxy v modernom vývoji Slovenska v európskom kontexte“

⁴ GREIGOVÁ, Ch. 2019. *Konšpirační teorie*. Brno: CPress, 2019. 128 s. ISBN 978-80-2642-831-2, s. 6

množstvo vecí, čo sa dejú okolo nás. Vymyslených sprisahancov zvyčajne prezentujú ako nepriateľov prostého ľudu. Konšpiračné teórie tak rozdeľujú svet na dobro a zlo, na My verzus Oni. Konšpirační teoretici tvrdia, že ľudia sa musia pozrieť hlbšie pod povrch, aby odhalili činy a zámery sprisahancov, ktorí vynakladajú veľké úsilie, aby skryli svoje zlé zámery. Predpokladom je, že ak ten alebo tí, ktorí chcú vedieť, ako to naozaj je alebo bolo, teda zistiť 'skutočnú pravdu', musia 'vrtať, kopať dostatočne hlboko', aby objavili skryté prepojenia medzi ľuďmi, inštitúciami a udalosťami, ktoré vysvetľujú, čo sa v skutočnosti deje alebo ako sa to naozaj stalo.⁵

Tieto predpoklady prirodzene stavajú konšpiračné teórie do rozporu s modernou vedou, ktorá zdôrazňuje existenciu a dôležitosť náhody, možnosť zhody náhod, možnosti výskytu nepredvídaných okolností a ich nezamýšľaných dôsledkov. Konšpiračné teórie naopak naznačujú, že veľké, významné, historické udalosti sú vždy výsledkom tajného, zámerného, sprisahaneckého plánovania a ovplyvňovania. Na druhej strane si je ale potrebné v tejto súvislosti uvedomiť, že konšpiračné teórie väčšinou nevznikajú len tak odnikiaľ, resp. len tak z ničoho nič. V niektorých prípadoch sú reakciami – aj keď zjednodušenými a skreslenými – na skutočné problémy vyskytujúce sa v spoločnosti.⁶ Konšpiračné teórie pritom nie sú ničím novým, sú tu už stovky rokov. Koniec koncov aj samotné konšpirácie existujú už poriadne dlho. Príkladom môžu byť viaceré udalosti, ako napríklad plán starovekých Grékov obsadiť Tróju, alebo sprisahanie nepriateľov Gaia Julia Caesara vedúce k jeho vražde a ďalšie. História je takýchto dramatických konšpirácií naozaj plná. A spolu s nimi tu boli vždy aj podozrievaví ľudia, ktorí vždy prišli s nejakou konšpiračnou teóriou, ktorá tajuplné udalosti „vysvetlila“ a ukázala ľuďom „ako to naozaj v skutočnosti bolo“. V dávnych časoch bolo šírenie konšpiračných teórií značne obmedzené. Navyše, v minulosti ľudia mnohé javy a udalosti vnímali ako zásah bohov. Preto sa konšpiračné teórie dostali do povedomia väčšieho počtu ľudí až v minulom storočí, čo s najväčšou pravdepodobnosťou súvisí nielen s rozvojom tlače, médií a technológií, ale aj s určitým úpadkom viery. V sekulárnejších časoch totiž ľudia začali byť náchylnejší viac veriť tomu, že významné udalosti sa odohrali tak preto, že išlo o tajné, zlomyseľné sprisahanie mocných a nie zásah božstiev. Náhľad na svet, ktorý ovláda malá, utajená a mocná skupina ľudí – elita, je pretrvávajúcim prvkom aj dnešných konšpiračných teórií. V podstate sa dá povedať, že táto skupina stojí za takmer každou konšpiračnou teóriou, ktorá sa dnes zdieľa medzi ľuďmi či už prostredníctvom internetu, sociálnych sietí, tlače alebo akýmkoľvek iným spôsobom.

Takže odpoveďou na otázku, čo je konšpiračná teória by mohlo byť: „*Je to teória, ktorá naznačuje, že veľké, významné udalosti nie sú tým, čím sa zdajú byť, ale manifestáciou sveta ovládaného utajenou elitou*“.⁷

⁵ QASSAM, C. 2021. *Konšpirační teorie*. Praha: Filosofia, 2021. 127 s. ISBN 978-80-7007-653-8.

⁶ USCINSKI, J. E. – PARENT, J. M. 2014. *American Conspiracy Theories*. Oxford: Oxford University Press, 2014. 221 s. ISBN 978-0-19935-181-7.

⁷ GREIGOVÁ, Ch. 2019. *Konšpirační teorie*. Brno: CPress, 2019. 128 s. ISBN 978-80-2642-831-2, s. 7

Okrem tejto definície sa možno stretnúť v odbornej literatúre aj s viacerými ďalšími. Podľa Panczovej „konšpiračné teórie vysvetľujú historické alebo súčasné udalosti ako výsledok tajného sprisahania skupiny vplyvných, mocných činiteľov“.⁸ Vyznávači konšpiračných teórií najčastejšie tvrdia, že touto skupinou mocných činiteľov je vláda, predstavitelia tajných spoločností, organizácií alebo služieb,⁹ jedna alebo viacero spoločne pôsobiacich firiem alebo predstavitelia štátov, národov alebo náboženstiev (najmä cudzích alebo minoritných), a občas aj mimozemské civilizácie.¹⁰

Spoločným menovateľom týchto tajných a mocných skupín je ich nekontrolovateľný skrytý vplyv a z toho vyplývajúca potenciálna všadeprítomnosť a všemocnosť. Okrem samotných pôvodcov konšpiračných teórií im v ich činnosti pomáha sieť vedomých alebo nevedomých pomáhačov,¹¹ ktorí odmietajú všeobecne akceptované vysvetlenie udalostí.¹²

Keely chápe konšpiračné teórie podobne. Definuje ich ako „vysvetlenie udalostí kauzálnym pôsobením malej a mocnej skupiny ľudí, ktorá má nekalé úmysly a koná v utajení“.¹³ Podľa Coadyho v prípade konšpiračných teórií ide o „vysvetlenia, ktoré sú v rozpore s oficiálnymi vysvetleniami udalostí v danom čase“.¹⁴

Dentith na margo uvedených definícií dodáva, že hlavnými zložkami konšpirácií sú: (1) skupina sprisahancov, (2) utajenie a (3) spoločný cieľ.¹⁵ Obdobne vymedzuje základné zložky konšpiračných teórií Mandik, ktorý uvádza, že konšpiračné teórie postulujú (1) vysvetlenie (2) historických udalostí z hľadiska (3) zámerných stavov viacerých činiteľov (konšpirátorov), ktorí (4) sa snažili, aby sa dané udalosti stali a (5) a oni pritom udržiavali svoje zámery a konanie v tajnosti.¹⁶

Dôvody, prečo ľudia veria konšpiračným teóriám, sa líšia v závislosti od konkrétnych teórií a skupín ľudí. Doposiaľ bolo špecifikovaných niekoľko faktorov (dôvodov), vďaka ktorým ľudia veria v konšpiračné teórie. Patria medzi nich hlavne psychologické, epistemické, existenčné

⁸ PANCZOVÁ, Z. 2017. *Konšpiračné teórie: témy, historické kontexty a argumentačné stratégie*. Bratislava: Slovenská akadémia vied, 2019. 160 s. ISBN 978-80-224-1546-0.

⁹ CIBULA, I. 2020. Predsudky a mýty o spravodajských službách. In *ABSĐ*, 2020. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na internete: <https://www.absd.sk/predsudky_a_myty_o_spravodajskych_sluzbach>.

¹⁰ NBÚ. 2023. Dezinformácie a informačné operácie. In *Národný bezpečnostný úrad*, 2023. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/dezinformacie/index.html>>.

¹¹ ČUPKA, M. 2009. Symbol bratstva môže byť logom tajomstva. In *Pravda*, 2009. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na internete: <<https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/230647-symbol-bratstva-moze-byt-logom-tajomstva/>>.

¹² NBÚ. 2023. Dezinformácie a informačné operácie. In *Národný bezpečnostný úrad*, 2023. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/dezinformacie/index.html>>.

¹³ KEELY, B. L. 1999. Of Conspiracy Theories. In *The Journal of Philosophy*, 1999, roč. 96, č. 3, s. 109-126. ISSN 0022-362X. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <https://www.pdnet.org/jphil/content/jphil_1999_0096_0003_0109_0126>. s. 116.

¹⁴ COADY, D. 2006. An Introduction to the Philosophical Debate about Conspiracy Theories. In *Routledge*, 2006. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315259574-1/introduction-philosophical-debate-conspiracy-theories-david-coady>>. s. 2

¹⁵ DENTITH, M. R. X. 2016. When Inferring to a Conspiracy might be the Best Explanation. In *Social Epistemology*, 2016, roč. 30, č. 5-6, s. 572-591. ISSN 1464-5297. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02691728.2016.1172362>>. s. 577.

¹⁶ MANDIK, P. 2007. Shit Happens. In *Episteme*, 2016, roč. 4, č. 2, s. 205-218. ISSN 1750-0117. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://philpapers.org/archive/GARSH.pdf>>. s. 206.

(emocionálne), sociálne a politické faktory.¹⁷ Tieto faktory majú individuálny (sociálny) charakter alebo sú silne spojené s politickými témami.¹⁸

Pri diskusii o konšpiračných teóriách počas pandémie koronavírusu možno pozorovať, že prinajmenšom niektorí ľudia si tieto teórie silne spájajú s politickým životom (ako opozíciu voči naratívom oficiálnych autorít alebo ako typ protestu proti určitým rozhodnutiam, napríklad proti opatreniam prijatým v jednotlivých krajinách na ochranu verejného zdravia a s tým súvisiacimi obmedzeniami).¹⁹

V tomto kontexte je potrebné poznamenať, že všetky druhy konšpirácií vyvíjajú buď (1) ľudia, ktorí im skutočne veria a zdieľajú ich s dobrými úmyslami s cieľom dať ostatným vedieť, čo sa deje a varovať ich, alebo (2) malígni jednotlivci, ktorých cieľom je vo všeobecnosti (z princípu) nesúhlasiť s prijatými opatreniami (nariadeniami) alebo diskreditovať oponenta či kritika, prípadne odpútať pozornosť od nesprávneho konania alebo od nedostatku kompetencie.²⁰

3. KONŠPIRAČNÉ TEÓRIE SÚVISIACE S VAKCINÁCIOU PROTI COVID-19

Pandémia koronavírusu, ako už bolo naznačené v úvode, priniesla množstvo rôznych následkov – politických, spoločenských, ekonomických, zdravotných a ďalších. Jedným z nich bolo vytvorenie veľmi úrodnej pôdy pre rast a šírenie rôznych konšpiračných teórií – starých, ale aj nových – priamo súvisiacich s pandemiou.

Medzi najpopulárnejšie a najšírenejšie (najzdieľanejšie) patrili tie konšpiračné teórie, ktoré sa týkali vakcinácie proti ochoreniu Covid-19.

V tejto súvislosti – v rámci pohľadu do minulosti – možno spomenúť, že prvé pokusy o očkovanie proti kiahňam boli zaznamenané už okolo roku 1000 nášho letopočtu v Číne. Predtým, ako sa očkovanie začalo prakticky využívať v Európe a Severnej Amerike, vo veľmi jednoduchej a obmedzenej forme sa praktizovalo aj v Afrike a v Turecku. Rast významu vakcinácie pre ochranu

¹⁷ CICHOCKA, A. et al. 2015. *The Psychology of Conspiracy*. New York : Taylor & Francis, 2015. 222 s. ISBN 978-1-31759-952-4; Van Prooijen, J.-W. 2018. *The Psychology of Conspiracy Theories*. New York: Taylor & Francis, 2018. 118 s. ISBN 978-1-31552-539-6; KIM, S – KIM, S. 2021. Searching for General Model of Conspiracy Theories and Its Implication for Public Health Policy: Analysis of the Impacts of Political, Psychological, Structural Factors on Conspiracy Beliefs about the COVID-19 Pandemic. In *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2021, roč. 18, č. 1, 266. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.mdpi.com/1660-4601/18/1/266>>; USCINSKI, J. et al. 2022. The psychological and political correlates of conspiracy theory beliefs. In *Scientific Reports*, 2022. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.nature.com/articles/s41598-022-25617-0>>.

¹⁸ DOUGLAS, K. M. et al. 2019. Understanding conspiracy theories. In *Political Psychology*, 2019, roč. 40, č. 1, s. 3-35. ISSN 1467-9221. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/pops.12568>>.

¹⁹ USCINSKI, J. E. 2017. The Study of Conspiracy Theories. In *Argumenta*, 2017. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.argumenta.org/wp-content/uploads/2018/05/3-Argumenta-Joseph-Uscinski-The-Study-of-Conspiracy-Theories.pdf>>.

²⁰ BRUNS, A. et al. 2020. ‘Corona? 5G? or both?’: the dynamics of COVID-19/5G conspiracy theories on Facebook. In *Media International Australia*, 2020, roč. 177, č. 1. ISSN 2200-467X. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1329878X20946113>>.

zdravia obyvateľstva sa spája najmä s úspešnými inováciami Edwarda Jennera z roku 1796 a použitím biologického materiálu z kravských kiahní na vytvorenie imunity voči ľudským kiahňam. Ďalší významný medzník v tejto sfére predstavovala účinná vakcína proti besnote od Louisa Pasteura z roku 1885. Následne prišlo k pomerne dynamickému rozvoju bakteriológie a postupnému objaveniu a výrobe vakcín proti záškrtu, tetanu, antraxu, cholere, moru, týfusu, tuberkulóze a viacerým ďalším chorobám. Najmä druhá polovica minulého storočia predstavovala aktívne obdobie pre výskum a vývoj vakcín, čo viedlo k vytvoreniu vakcín proti mnohým chorobám, napríklad proti detskej obrne a viacerým ďalším detským chorobám, ako sú osýpky, mumps a ružienka. Poslednou významnou vakcínou bola vakcína proti Covidu-19, ktorá sa začala používať koncom decembra 2020.²¹

Takmer rovnako dlhú históriu ako samotná vakcinácia má antivakcinácia. Prvé myšlienky proti očkovaniam boli zaznamenané v devätnástom storočí, keď bolo vykonávané očkovanie proti kiahňam. V Spojených štátoch amerických bola v roku 1879 založená Americká antivakcinačná spoločnosť²², v Holandsku v roku 1888 vznikla Asociácia proti povinnému očkovaniam²³ a v nasledujúcich rokoch niekoľko ďalších podobných organizácií.

Vďaka viditeľne pozitívnym výsledkom očkovania však postupne začali antivakcinačné hnutia slabnúť. Súvisí to aj so zlepšením lekárskej praxe, s prísnyimi lekáorskými licenčnými zákonmi a rastom štátnej a federálnej kontroly nad verejným zdravím.²⁴

Antivakcinačné hnutia a myšlienky však nevymizli úplne a z času na čas sa rôzne konšpiračné teórie o škodlivosti a následkoch očkovania objavovali vo verejnosti. K ich rapídному nárastu prišlo najmä po začatí vakcinácie proti koronavírusu.

K nárastu šírenia konšpiračných teórií súvisiacich s vakcináciou však neprispelo len vyššie v texte zmienené hromadné rozšírenie internetu a masívne využívanie sociálnych sietí, ale aj pokles dôvery voči verejným inštitúciám a orgánom (vrátane orgánov verejného zdravotníctva), politickým i vedeckým autoritám. Konšpiračné teórie, dezinformácie, falošné správy a hoaxy počas pandémie doslova zaplavili internet a sociálne médiá. V nezanedbateľnej miere k tomu prispeli aj viaceré politické elity šíriace v spoločnosti rôzne „alternatívne“ fakty a „postpravdivé“ nálady.²⁵

²¹ WHO. 2023. A Brief History of Vaccination. In *World Health Organisation*, 2023. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.who.int/news-room/spotlight/history-of-vaccination/a-brief-history-of-vaccination>>.

²² RAWAN, N. 2019. A Systematic Review of Methods to Improve Attitudes Towards Childhood Vaccinations. In *Cureus*, 2019. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.cureus.com/articles/19912-a-systematic-review-of-methods-to-improve-attitudes-towards-childhood-vaccinations#!/>>.

²³ BLUME, S. 2006. Anti-vaccination movements and their interpretations. In *Social Science & Medicine*, 2006, roč. 62, č. 3, s. 628-642. ISSN 1750-0117. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na internete: <<https://www.sciencedirect.com/science/article/abs/pii/S0277953605003047?via%3Dihub>>. s. 628.

²⁴ KAUFMAN, M. 1967. The American anti-vaccinationists and their arguments. In *Bulletin of the History of Medicine*, 1967, roč. 41, č. 5, s. 463-478. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/4865041/>>. s. 478.

²⁵ TERZIS, G. et al. 2020. *Disinformation and Digital Media as a Challenge for Democracy*. Cambridge: Intersentia, 2020. 388 s. ISBN 978-1-78068-975-3, s. 103.

Nárast popularity antivakcinačných konšpiračných teórií, šírených antivakcinačnými hnutiami, ale aj jednotlivcami – odporcami očkovania, mal výrazný podiel na mnohých aktivitách, ktoré negatívne ovplyvnili nielen epidemiologickú, ale aj spoločenskú, politickú a bezpečnostnú situáciu v mnohých krajinách. Mnohé zo šírených konšpiračných teórií tvrdili, že koronavírus je biologická alebo bakteriologická zbraň, že bol umelo vyrobený v tajných vojenských laboratóriách a úmyselne rozšírený s cieľom znížiť celkový počet obyvateľov Zeme alebo niektorých etnických či náboženských skupín. Iné teórie sa zasa zamerali na isté budúce negatívne následky očkovania, ktoré sa negatívne prejavia neskôr, či už na zaočkovaných alebo na ich deťoch, napríklad tak, že spôsobia neplodnosť, demenciu, autizmus a pod. Ďalšie konšpiračné teórie zahŕňali zasa tvrdenia o tom, že vakcíny sa vyrábajú z buniek z potratených ľudských plodov, prípadne že obsahujú želatínu získanú z tkanív ľudských plodov, alebo že vakcíny spôsobujú zmenu ľudského genetického kódu. V záplave konšpiračných teórií, ktoré vznikli a šírili sa počas pandémie, nechýbali ani také, ktoré tvrdili, že vakcinácia ohrozuje Boží svetový poriadok, že zaočkovaní sa nedostanú po smrti do neba a pod.²⁶

4. KONŠPIRAČNÉ TEÓRIE SÚVISIACE S 5G TECHNOLOGIAMI

Ďalšou konšpiračnou teóriou, ktorá je silne spojená s predchádzajúcou a šírila sa najmä počas pandémie koronavírusu, je takzvaná teória 5G. Prepuknutie ochorenia Covid-19 sa totiž časovo zhodovalo so spustením a rozvojom mobilnej siete 5G²⁷, čo viedlo ku vzniku a šíreniu konšpiračných teórií spájajúcich novú chorobu s aktualizáciou mobilných štandardov na 5G. Vývoj novej technológie bezprostredne súvisí s rastúcim využívaním inteligentných elektronických zariadení a dopytom po rýchlejšej sieti a vyššej kvalite poskytovaných služieb. Niektorí ľudia, napriek tomu, že neexistuje žiadny relevantný vedecký výskum potvrdzujúci škodlivosť 5G technológií, tvrdia, že negatívne ovplyvňujú ľudské zdravie.²⁸

K rozmachu konšpiračných teórií 5G došlo v januári 2020, keď množstvo používateľov sociálnych sietí začalo zdieľať informácie o tom, že technológia 5G spôsobuje ochorenie Covid-19 alebo že urýchľuje šírenie koronavírusu. Šírenie týchto konšpiračných teórií bolo obzvlášť rýchle najmä na Twitteri a Facebooku, kvôli zdieľaným správam a videám spájajúcim tieto dve záležitosti.²⁹

²⁶ ULLAH, I. et al.2021. Myths and conspiracy theories on vaccines and COVID-19: Potential effect on global vaccine refusals. In *Vacunas (English Edition)*, 2021, roč. 22, č. 2, s. 93-97. ISSN 2445-1460. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.elsevier.es/en-revista-vacunas-english-edition--259-articulo-myths-conspiracy-theories-on-vaccines-S2445146021000315?covid=Dr56DrLjUdaMjzAgze452SzSInMN&rfr=truhgiz&y=kEzTXsahn8atJufRpNPuIGh67s1>>.

²⁷ 5G je piata generácia mobilných sietí, ktorá prináša v porovnaní so 4G mobilnými sieťami podstatne väčšie prenosové rýchlosti, výrazne nižšiu latenciu a stabilnejší a kvalitnejší prenos dát a spojenie cez mobilné zariadenia.

²⁸ HUTCHINSON, S. 2022. Why 5G is Safe: 5 Facts that Debunk 5G Conspiracy Theories. In *CENGN*, 2022. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.cengn.ca/information-centre/innovation/debunking-5g-conspiracies/>>.

²⁹ WASSIM, A. et al.2020. COVID-19 and the 5G Conspiracy Theory: Social Network Analysis of Twitter Data. In *Journal of Medical Internet Research*, 2020, roč. 22, č. 5. ISSN 1438-8871. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.jmir.org/2020/5/e19458/>>.

To, že existuje určité prepojenie medzi antivakcinačnými a anti5G konšpiračnými teóriami, dokazuje napríklad to, že jedným z hlavných miest protestov proti zavádzaniu 5G sietí v Austrálii bola oblasť s tradične najnižšou mierou zaočkovanosti detí v porovnaní so zvyškom krajiny. Spájajúcou časťou medzi 5G a Covidom-19 bola, vzhľadom na vyznávačov teórie, skutočnosť, že čínske mesto Wuchan³⁰, odkiaľ koronavírus pochádza, bolo prvým miestom na svete, ktoré široko zaviedlo technológiu 5G. Taktiež, Taliansko, ktoré pandémie obzvlášť silno postihla na jar 2020, bolo prvou európskou krajinou, ktorá začala so zavádzaním 5G technológie.³¹

Zástancovia konšpiračnej teórie 5G po vypuknutí pandémie zdieľali množstvo rôznych 'zaručene správnych informácií' vysvetľujúcich, prečo sú 5G siete pre ľudstvo také nebezpečné. Na internete a sociálnych sieťach sa šírili konšpiračné teórie, podľa ktorých 5G technológie zohrávajú úlohu aktivátora mikročipov skrytých vo vakcínach proti koronavírusu.

Ich aktivácia podľa konšpiračných teoretikov povedie k celosvetovej depopulácii spôsobenej vyššou úmrtnosťou a nižšou pôrodnosťou, alebo ku kontrole populácie ľuďmi zhromaždenými okolo Billa Gatesa.³² Rozšírenie takýchto teórií viedlo jednak k odmietaniu očkovania proti ochoreniu Covid-19 a jednak k fyzickému zničeniu niekoľkých mobilných telefónnych veží a iných podobných zariadení vo viacerých krajinách.³³

Na rozdiel od prezentovaných konšpiračných teórií mala v skutočnosti technológia 5G veľmi silné prepojenie s pandemiou koronavírusu, nie však ako jej urýchľovač, ale ako nástroj, ktorý pomáhal ľuďom viesť aspoň ako-tak 'normálny život' počas platnosti obmedzení vyplývajúcich z prijatých opatrení na ochranu verejného zdravia. Konkrétne, technológia 5G pomáha poskytovať kvalitnejšie a rýchlejšie online služby, pretože je dôležitá pri práci a živote na diaľku. Pandémia nepochybne pomohla rozvinúť alebo podporiť rozvoj takých služieb, ako je napríklad telemedicína, online vzdelávanie, inteligentná výroba a automatizácia fabrík, e-government, e-turizmus, e-kultúra a mnohé ďalšie. To všetko sú online služby, pri poskytovaní ktorých technológia 5G hrá významnú úlohu. To isté platí pre boj s ochorením Covid-19, keďže kontrola sebaizolácie alebo kontrola sledovania kontaktov bola v mnohých prípadoch založená na internetových a mobilných službách. Úloha 5G však nebola obmedzená len na obdobie pandémie, ale rozširuje sa aj po pandémii.³⁴

³⁰ Wu-chan je hlavné mesto čínskej provincie Chu-pej a najľudnatejšie mesto v strednej Číne. Má rozlohu 8 494,00 km² a žije tu 11,08 milióna obyvateľov, priamo v metropolitnej oblasti 6,1 milióna. Mesto je podľa viacerých názorov epicentrom vzniku nového typu koronavírusu SARS-Cov-2, ktorý sa následne rozšíril v Číne a po celom svete.

³¹ BRUNS, A. et al. 2020. 'Corona? 5G? or both?': the dynamics of COVID-19/5G conspiracy theories on Facebook. In *Media International Australia*, 2020, Vol. 177, No. 1. ISSN 2200-467X. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1329878X20946113>>. s. 20

³² BRUNS, A. et al. 2020. 'Corona? 5G? or both?': the dynamics of COVID-19/5G conspiracy theories on Facebook. In *Media International Australia*, 2020, Vol. 177, No. 1. ISSN 2200-467X. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1329878X20946113>>. s. 21

³³ OSBORNE, C. 2020. 5G mast arson, coronavirus conspiracy theories force social media to walk a fine censorship line. In *ZDNET*, 2020. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.zdnet.com/article/amid-5g-mast-arson-and-coronavirus-conspiracy-theories-social-media-walks-a-fine-line/>>.

³⁴ GALLAGHER, A. et al. 2020. The Genesis of a Conspiracy Theory. In *ISD Global*, 2020. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na internete: <<https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2020/07/The-Genesis-of-a-Conspiracy-Theory.pdf>>.

Spomínané výhody 5G technológie boli aj predmetom informácií šírených cez internet, vrátane platforiem viacerých sociálnych sietí. Zdrojom týchto informácií bola najmä čínština, ale aj európske a ďalšie jazyky (napríklad indonézčina alebo vietnamčina). Príbehy prezentovali využitie 5G technológií v oblastiach ako je telemedicína, využitie robotov pomáhajúcich v boji proti šíreniu a blokovaniu koronavírusov a pod. Hlavnou myšlienkou bolo propagovať výhody 5G sietí na celom svete, nielen v krajinách, kde sa technológia 5G už skutočne používala.³⁵

5. VPLYV KONŠPIRAČNÝCH TEÓRIÍ NA ÚROVEŇ DÔVERY VLÁDAM

Nárast konšpiračných teórií počas pandémie koronavírusu je sprevádzaný klesajúcou úrovňou dôvery voči vládam v prevažnej väčšine krajín sveta. Pokles dôvery občanov vo vládu je v posledných rokoch badateľný najmä vo vyspelých demokratických krajinách a je výsledkom krízy neoliberalných demokracií. Všeobecne platí, že v časoch krízy, ktorou pandémia koronavírusu rozhodne je, má dôvera ľudí voči vládam tendenciu rásť, pretože ľudia sa pri riešení zložitých problémov začínajú viac spoliehať na vládu a verejné inštitúcie. To isté sa stalo aj na jar 2020, keď pandémia vypukla, avšak po skončení prvého pandemického roka sa úroveň dôvery vo väčšine krajín výrazne znížila. V tejto súvislosti je ale potrebné poznamenať, že dôveryhodnosť vlád a verejných inštitúcií nebola narušená len 'koronakrízou', ale aj rokmi politickej polarizácie, rastúcej nerovnosti a ekonomickej dezilúzie.³⁶

Na druhej strane, dôvera zohrala dôležitú úlohu v boji s ochorením Covid-19 najmä v krajinách, kde bola úroveň dôvery voči vláde a verejným inštitúciám vysoká, vírus sa v nich šíril pomalšie a úmrtnosť obyvateľstva bola nižšia. Aby bola antivírusová politika čo najúspešnejšia a najtransparentnejšia, rôzne krajiny zaviedli rôzne opatrenia. Napríklad Spojené kráľovstvo spustilo súpravu nástrojov RESIST Counter Disinformation Toolkit s cieľom zabrániť šíreniu dezinformácií súvisiacich s koronavírusom. Dánsko vytvorilo medzirezortný orgán na riešenie dezinformačných kampaní. Indické ministerstvo zdravotníctva zaviedlo chatovaciu schránku WhatsApp s cieľom zvýšiť povedomie a odpovedať na otázky o pandémii. Malajzia spustila špeciálnu webovú stránku na klasifikáciu webových stránok a nahlasovanie informácií ako skutočné alebo falošné.³⁷ Podobné nástroje postupne zaviedli takmer všetky krajiny.

³⁵ SIRIWARDHANA, Y. et al. 2020. The Fight Against the COVID-19 Pandemic With 5G Technologies. In *IEEE Engineering Management Review*, 2020, roč. 48, č. 3, s. 72-84. ISSN 0360-8581. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://ieeexplore.ieee.org/document/9170773>>. s. 73-75.

³⁶ CHEW, B. et al. 2021. Sustaining public trust in government. In *Deloitte Insights*, 2021. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://www2.deloitte.com/uk/en/insights/industry/public-sector/government-trends/2021/public-trust-in-government.html>>.

³⁷ CHEW, B. et al. 2021. Sustaining public trust in government. In *Deloitte Insights*, 2021. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://www2.deloitte.com/uk/en/insights/industry/public-sector/government-trends/2021/public-trust-in-government.html>>.

Na Slovensku bola spustená webová stránka *Všetky informácie o ochorení Covid-19 a očkovaní*, na ktorej sa mohli občania – ako napovedá jej názov – dozvedieť všetky relevantné informácie o koronavíruse a očkovaní proti nemu.³⁸

Napriek tomu všeobecným dlhodobým trendom, vrátane obdobia pred pandémiou, je, že úroveň dôvery voči vládam a verejným inštitúciám v liberálnych demokratických krajinách klesá. Napríklad v USA dôvera vo federálnu vládu klesla zo 73 % v roku 1958 na 20 % v roku 2022.³⁹ I v Európe, úroveň dôvery občanov voči vládam klesajú, avšak nie až tak, ako je tomu v USA. Klesajúca úroveň dôvery voči vládam je celosvetovým problémom. Podľa prieskumu realizovaného Oddelením pre hospodárske a sociálne veci Organizácie Spojených národov, počet občanov vyjadrujúcich dôveru voči vládam v 62 rozvinutých a rozvojových krajinách dosiahol vrchol v roku 2006 s priemernou úrovňou 46 %. Do roku 2019 úroveň dôvery klesla na 36 %. Pokles dôvery voči vládam je sprevádzaný klesajúcou úrovňou dôvery voči iným inštitúciám – napríklad dôvera vo finančné inštitúcie poklesla z úrovne 55 % v roku 2006 na 46 % v roku 2019 a dôvera v politické strany v priemere o 15 až 20 % v rokoch 2000 až 2019.⁴⁰

Aj keď predmetný prieskum meral dôveru vo vládne a verejné inštitúcie v kontexte ekonomických a sociálnych vecí, prezentované výsledky zapadajú do celkového obrazu súvisiaceho s poklesom dôvery počas pandémie koronavírusu. Celkovo vzaté, nedostatok dôvery vládam a verejným inštitúciám (vrátane vedeckých inštitúcií) úzko súvisí s krízou neoliberalných demokracií. Na tejto kríze neoliberalných demokratických spoločností majú svoj podiel aj šírené konšpiračné teórie, z ktorých mnohé sú najmä v posledných rokoch – charakteristických zosťou geopolitickou konfrontáciou – súčasťou zámerne vedených dezinformačných kampaní zo strany nepriateľských zahraničných autoritatívnych neliberálnych režimov alebo niektorých domácich organizácií s cieľom narúšať ich fungovanie a podkopávať demokratické idey, hodnoty, zásady a princípy.⁴¹

Vo svete sú však krajiny, kde je úroveň dôvery voči vládam stále veľmi vysoká. Najvyššia úroveň dôvery bola zaznamenaná v Číne (odhliadnuc od otázky o spoľahlivosti a úprimnosti odpovedí, ktoré poskytli opýtaní respondenti), kde v roku 2021 dôverovalo čínskej vláde až 91 % občanov, čo je o 9 % viac ako v roku 2020. Vysoká dôvera na úrovni 82 % bola zaznamenaná aj v Saudskej Arábii a na úrovni 74 % v Indii (bez zmien oproti roku 2020). Na druhej strane len 22 % občanov dôverovalo vláde v Argentíne (o 8 % menej ako v roku 2020), 37 % v Rusku (o 3 % viac ako v roku 2020), 42

³⁸ MZSR. 2023. Všetky informácie o ochorení Covid-19 a očkovaní. In *Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky*, 2023. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.health.gov.sk/Clanok?Hlavna-sprava-Covid-19>>.

³⁹ PRC. 2022. Public Trust in Government: 1958-2022. In *Pew Research Center*, 2022. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.pewresearch.org/politics/2022/06/06/public-trust-in-government-1958-2022/>>.

⁴⁰ DESA. 2021. Trust in Public Institutions: Trends and Implications for Economic Security. In *UN Department of Economic and Social Affairs*, 2021. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://doi.org/10.18356/27081990-108>>.

⁴¹ EP. 2022. Report on foreign interference in all democratic processes in the European Union, including disinformation. In *European Parliament*, 2022. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0022_EN.html>.

% v Spojenom kráľovstve (o 3 % menej ako v roku 2020) a 47 % v Nemecku (o 12 % menej ako v roku 2020).

Tieto údaje, ktoré vyplynuli z prieskumu uskutočneného v 28 štátoch sveta medzi 36 000 respondentmi, ukazujú, že celkovo existuje viac krajín, kde sa úroveň dôvery voči vládam znížila, ako tých, v ktorých vzrástla.⁴² Inými slovami, podľa výsledkov prieskumu verejnej mienky, vlády neboli na pandémie pripravené.

Vyššie uvedené zistenia potvrdzujú aj údaje pripravené a prezentované Svetovou bankou na základe ukazovateľov čerpaných z nezávislých zdrojov, čo ukazuje, že svetový medián dôvery voči vládam klesá, najmä v posledných rokoch. Zaujímavé je, že napr. v Európe väčšina krajín vykazuje úroveň dôvery pod svetovým mediánom, iba Estónsko, Portugalsko a Slovinsko túto hranicu prekračujú. Na druhej strane ázijské krajiny ako Japonsko a Južná Kórea spolu s tichomorskými krajinami – Novým Zélandom a Austráliou – vykazujú úroveň dôvery vyššiu ako svetový medián. Celkovo ale údaje prezentované Svetovou bankou ukazujú, že dôvera občanov voči vládam klesá.⁴³

Rovnaké výsledky sú prezentované aj v barometri dôvery, ktorý pripravuje spoločnosť Edelman. Zozbierané údaje ukazujú, že kým v roku 2020 sa vládam dôverovalo viac ako podnikom, mimovládny organizáciám a médiám, tak v roku 2022 sa to výrazne zmenilo – najdôveryhodnejší bol obchod, nasledovaný mimovládnymi organizáciami a až potom vlády; médiá skončili ako posledné. Okrem toho viac ako 60 % respondentov vo odpovediach uviedlo, že vlády nereagujú dobre na pandémie. Podľa prieskumu, podobne ako to uvádza portál Statista, najvyššia úroveň dôvery voči vládam bola zaznamenaná v Číne, Spojených arabských emirátoch, Singapure a Indonézii, zatiaľ čo najnižšia bola v Rusku, Japonsku, Južnej Kórei a v USA. Najväčší pokles dôvery zaznamenali Nemecko, Austrália, Holandsko, Južná Kórea a USA. Celkovo v 17 z 27 skúmaných krajín sa úroveň dôvery voči vládam pod vplyvom pandémie koronavírusu znížila.⁴⁴

Niet pochyb, ako potvrdzujú všetky vyššie uvedené práce a prieskumy, že dôvera vo vlády a neoliberálne demokracie v priebehu rokov postupne klesá a počas pandémie poklesla ešte výraznejšie. To vytvára veľkú príležitosť nielen pre vznik a šírenie ďalších konšpiračných teórií, ale aj rast ich vplyvu na obyvateľstvo a na to, ako získať nových prívržencov a zvýšiť svoje podiely vo verejnom diskurze. Nízka dôvera voči vládnym i vedeckým vysvetleniam a prijatým opatreniam viedla množstvo ľudí k tomu, aby sledovali názory iných, ktoré sú pre nich zrozumiteľnejšie a prijateľnejšie, i keď nepravdivé, zjednodušené, zavádzajúce a mnohokrát vytrhnuté z kontextu.

⁴² ARMSTRONG, M. 2022. Where Trust In Government Is Highest and Lowest. In *Statista*, 2022. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na internete: <<https://www.statista.com/chart/12634/where-trust-in-government-is-highest-and-lowest/>>.

⁴³ WB. 2022. Trust In Government. In *The World Bank – GovData360*, 2022. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <https://govdata360.worldbank.org/indicators/h2999be6f7?country=BRA&indicator=41319&viz=line_chart&years=2014,2022>.

⁴⁴ ETB. 2023. Edelman Trust Barometer. In Edelman, 2023. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2023-01/2023%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Global%20Report.pdf>>.

6. ZÁVER

Cieľom tejto práce bolo predstaviť hlavné konšpiračné teórie, ktoré sa objavili a rozvinuli počas pandémie koronavírusu, poukázať na ich priamy vzťah k pandémie a ich vplyv najmä na spoločenský a politický život, a zároveň prispieť k rozvíjajúcej sa akademickej diskusii a výskumu v oblasti konšpiračných teórií. V závere možno konštatovať, že vplyv pandémie na rast a šírenie konšpiračných teórií je nepopierateľný. Potvrdil sa tiež vzťah medzi ich rozmachom a klesajúcou dôverou občanov vo vládu v prevažnej väčšine krajín na celom svete. Konšpiračné teórie, najmä počas obdobia pandémie ochorenia Covid-19, sa stali živými a široko diskutovanými. Bolo to z veľkej časti spôsobené nedôverou občanov v úrady a inštitúcie a nimi poskytované informácie spolu s prehlbujúcou sa krízou neoliberalných demokracií. Vo všetkých konšpiračných teóriách majú veriaci tendenciu bojovať proti oficiálnym vysvetleniam a deklaráciám a hľadať lepšie a vhodnejšie vysvetlenia vyskytujúcich sa problémov. Je to tiež dôsledok nedôvery v autority (vrátane vedeckých autorít). Podľa konšpiračných teoretikov nie je vedecké poznanie neomylné ani jednoznačné a všetky ľudské zásahy do prírody znamenajú riziko. Navyše, nič sa podľa nich nedeje len tak, za všetkým niekto stojí.

K rastu početnosti a zvýšeniu vplyvu konšpiračných teórií nepochybne výraznou mierou pomohol okrem pandémie aj progresívny vývoj v oblasti moderných technológií, predovšetkým informačno-komunikačných technológií, rozšírenie internetu, vznik nových médií a masové používanie viacerých platforiem veľkého množstva sociálnych sietí. Tie poskytli mnohým ľuďom celkom pohodlný nástroj na ventiláciu vlastnej frustrácie a na podkopávanie základov a princípov právneho štátu a autority vlády. Demokratické vlády boli najmä spočiatku často úplne bezmocné zoči-voči záplave obrovského množstva falošných správ, dezinformácií, hoaxov a konšpiračných teórií. Najmä po prepuknutí ochorenia Covid-19 nevedeli ako čeliť ich nárastu a negatívnemu vplyvu na občanov. Výrazný pokles dôvery voči vládam a autoritám vo väčšine krajín počas obdobia pandémie koronavírusu korešpondoval s nárastom záujmu ľudí o vysvetlenia a posolstvá, ktoré vysielali predstavitelia šírených konšpiračných teórií.

Uvedené skutočnosti, ako aj výsledky a závery predmetných prieskumov naznačujú, že najsilnejším budovateľom dôvery má byť kvalita, dôveryhodnosť, presnosť a včasnosť poskytovaných informácií a ruka v ruke s tým idúce prijímanie opatrení na elimináciu a potlačenie nepriaznivého vplyvu šírených falošných správ, dezinformácií, hoaxov a konšpiračných teórií na obyvateľstvo. Vypuknutie pandémie koronavírusu a všetky udalosti s tým spojené potvrdzujú, že konšpiračné myšlienky sa vždy objavujú v časoch nejakej krízy, bez ohľadu na to, či politickej, spoločenskej, hospodárskej, zdravotnej, bezpečnostnej alebo inej. Zároveň sa pritom vychádza zo všeobecného názoru, že veľká,

významná udalosť musí vždy mať nejakú príčinu. Pandémia koronavírusu je určite oboje: kríza aj veľká udalosť, a preto vytvorila ideálne podmienky pre vznik a rozmach konšpiračných teórií.

Literatúra:

ARMSTRONG, M. 2022. Where Trust in Government Is Highest and Lowest. In *Statista*, 2022. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.statista.com/chart/12634/where-trust-in-government-is-highest-and-lowest/>>.

BLUME, S. 2006. Anti-vaccination movements and their interpretations. In *Social Science & Medicine*, 2006, roč. 62, č. 3, s. 628-642. ISSN 1750-0117. [online] [cit. 03-08-2023].

BRUNS, A. et al. 2020. 'Corona? 5G? or both?': the dynamics of COVID-19/5G conspiracy theories on Facebook. In *Media International Australia*, 2020, roč. 77, č. 1. ISSN 2200-467X. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://journals.sagepub.com/doi/10.1177/1329878X20946113>>.

CHEW, B. et al. 2021. Sustaining public trust in government. In *Deloitte Insights*, 2021. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.deloitte.com/uk/en/insights/industry/public-sector/government-trends/2021/public-trust-in-government.html>>.

CIBULA, I. 2020. Predsudky a mýty o spravodajských službách. In *ABSĐ*, 2020. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <https://www.absd.sk/predsudky_a_myty_o_spravodaj_skych_sluzbach>.

CICHOCKA, A. et al. 2015. *The Psychology of Conspiracy*. New York: Taylor & Francis, 2015. 222 s. ISBN 978-1-31759-952-4.

COADY, D. 2006. An Introduction to the Philosophical Debate about Conspiracy Theories. In *Routledge*, 2006. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.taylorfrancis.com/chapters/edit/10.4324/9781315259574-1/introduction-philosophical-debate-conspiracy-theories-david-coady>>.

ČUPKA, M. 2009. Symbol bratstva môže byť logom tajomstva. In *Pravda*, 2009. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://spravy.pravda.sk/svet/clanok/230647-symbol-bratstva-moze-byt-logom-tajomstva/>>.

DENTITH, M. R. X. 2016. When Inferring to a Conspiracy might be the Best Explanation. In *Social Epistemology*, 2016, roč. 30, č. 5-6, s. 572-591. ISSN 1464-5297. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.tandfonline.com/doi/abs/10.1080/02691728.2016.1172362>>.

DESA. 2021. Trust in Public Institutions: Trends and Implications for Economic Security. In *UN Department of Economic and Social Affairs*, 2021. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na internete: <<https://doi.org/10.18356/27081990-108>>.

- DOUGLAS, K. M. et al. 2019. Understanding conspiracy theories. In *Political Psychology*, 2019, roč. 40, č. 1, s. 3-35. ISSN 1467-9221. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://onlinelibrary.wiley.com/doi/full/10.1111/pops.12568>>.
- EP. 2022. Report on foreign interference in all democratic processes in the European Union, including disinformation. In *European Parliament*, 2022. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/A-9-2022-0022_EN.html.
- ETB. 2023. Edelman Trust Barometer. In *Edelman*, 2023. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <https://www.edelman.com/sites/g/files/aatuss191/files/2023-01/2023%20Edelman%20Trust%20Barometer%20Global%20Report.pdf>>.
- GALLAGHER, A. et al. 2020. The Genesis of a Conspiracy Theory. In *ISD Global*, 2020. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <https://www.isdglobal.org/wp-content/uploads/2020/07/The-Genesis-of-a-Conspiracy-Theory.pdf>.
- GREIG, C. – ROTHSCHILD, M. 2020. *Conspiracy: The Greatest Plots, Collusions and Cover-Ups*. New York: Sirius Publishing, 2020. 256 s. ISBN 978-1-83940-921-9.
- GREIGOVÁ, Ch. 2019. *Konspirační teorie*. Brno: CPress, 2019. 128 s. ISBN 978-80-2642-831-2.
- HUTCHINSON, S. 2022. Why 5G is Safe: 5 Facts that Debunk 5G Conspiracy Theories. In *CENGN*, 2022. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <https://www.cengn.ca/information-centre/innovation/debunking-5g-conspiracies/>.
- KAUFMAN, M. 1967. The American anti-vaccinationists and their arguments. In *Bulletin of the History of Medicine*, 1967, roč. 41, č. 5, s. 463-478. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://pubmed.ncbi.nlm.nih.gov/4865041/>>. s. 478
- KEELY, B. L. 1999. Of Conspiracy Theories. In *The Journal of Philosophy*, 1999, roč. 96, č. 3, s. 109-126. ISSN 0022-362X. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <https://www.pdcnet.org/jphil/content/jphil_1999_0096_0003_0109_0126>.
- KIM, S – KIM, S. 2021. Searching for General Model of Conspiracy Theories and Its Implication for Public Health Policy: Analysis of the Impacts of Political, Psychological, Structural Factors on Conspiracy Beliefs about the COVID-19 Pandemic. In *International Journal of Environmental Research and Public Health*, 2021, roč. 18, č. 1, 266. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.mdpi.com/1660-4601/18/1/266>>.
- MANDIK, P. 2007. Shit Happens. In *Episteme*, 2016, roč. 4, č. 2, s. 205-218. ISSN 1750-0117. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na internete: <<https://philpapers.org/archive/GARSH.pdf>>.

- MZSR. 2023. Všetky informácie o ochorení Covid-19 a očkovaní. In *Ministerstvo zdravotníctva Slovenskej republiky*, 2023. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.health.gov.sk/Clanok?Hlavna-sprava-Covid-19>>.
- NBÚ. 2023. Dezinformácie a informačné operácie. In *Národný bezpečnostný úrad*, 2023. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na internete: <<https://www.nbu.gov.sk/urad/o-urade/hybridne-hrozby-a-dezinformacie/dezinformacie/index.html>>.
- OSBORNE, C. 2020. 5G mast arson, coronavirus conspiracy theories force social media to walk a fine censorship line. In *ZDNET*, 2020. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.zdnet.com/article/amid-5g-mast-arson-and-coronavirus-conspiracy-theories-social-media-walks-a-fine-line/>>.
- PANCZOVÁ, Z. 2017. *Konšpiračné teórie: témy, historické kontexty a argumentačné stratégie*. Bratislava : Slovenská akadémia vied, 2019. 160 s. ISBN 978-80-224-1546-0.
- PRC. 2022. Public Trust in Government: 1958-2022. In *Pew Research Center*, 2022. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.pewresearch.org/politics/2022/06/06/public-trust-in-government-1958-2022/>>.
- QASSAM, C. 2021. *Konšpirační teorie*. Praha: Filosofia, 2021. 127 s. ISBN 978-80-7007-653-8.
- RAWAN, N. 2019. A Systematic Review of Methods to Improve Attitudes Towards Childhood Vaccinations. In *Cureus*, 2019. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.cureus.com/articles/19912-a-systematic-review-of-methods-to-improve-attitudes-towards-childhood-vaccinations#!/>>.
- SIRIWARDHANA, Y. et al. 2020. The Fight Against the COVID-19 Pandemic With 5G Technology. In *IEEE Engineering Management Review*, 2020, roč. 48, č. 3, s. 72-84. ISSN 0360-8581. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://ieeexplore.ieee.org/document/9170773>>.
- TERZIS, G. et al. 2020. *Disinformation and Digital Media as a Challenge for Democracy*. Cambridge: Intersentia, 2020. 388 s. ISBN 978-1-78068-975-3, s. 103.
- ULLAH, I. et al. 2021. Myths and conspiracy theories on vaccines and COVID-19: Potential effect on global vaccine refusals. In *Vacunas*, 2021, roč. 22, č. 2, s. 93-97. ISSN 2445-1460. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://sdu.sk/Ilzc>>.
- USCINSKI, J. E. – PARENT, J. M. 2014. *American Conspiracy Theories*. Oxford: Oxford University Press, 2014. 221 s. ISBN 978-0-19935-181-7.
- USCINSKI, J. E. 2017. The Study of Conspiracy Theories. In *Argumenta*, 2017. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.argumenta.org/wp-content/uploads/2018/05/3-Argumenta-Joseph-Uscinski-The-Study-of-Conspiracy-Theories.pdf>>.

USCINSKI, J. et al. 2022. The psychological and political correlates of conspiracy theory beliefs. In *Scientific Reports*, 2022. [online] [cit. 01-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.nature.com/articles/s41598-022-25617-0>>.

VAN PROOIJEN, J.-W. 2018. *The Psychology of Conspiracy Theories*. New York: Taylor & Francis, 2018. 118 s. ISBN 978-1-31552-539-6.

VANKIN, J. – WHALEN, J. 2010. *World's Greatest Conspiracies, The History's Biggest Mysteries, Cover-Ups and Cabals*. New York: Kensington Publishing Corporation, 2010. 846 s. ISBN 978-0-80652-878-6.

WASSIM, A. et al. 2020. COVID-19 and the 5G Conspiracy Theory: Social Network Analysis of Twitter Data. In *Journal of Medical Internet Research*, 2020, roč. 22, č. 5. ISSN 1438-8871. [online] [cit. 04-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.jmir.org/2020/5/e19458/>>.

WB. 2022. Trust In Government. In *The World Bank – GovData360*, 2022. [online] [cit. 05-08-2023]. Dostupné na: <<https://sdu.sk/dwK>>.

WHO. 2023. A Brief History of Vaccination. In *World Health Organisation*, 2023. [online] [cit. 03-08-2023]. Dostupné na: <<https://www.who.int/news-room/spotlight/history-of-vaccination/a-brief-history-of-vaccination>>.

Abstrakt:

Pandémia koronavírusu zasiahla všetky krajiny na celom svete a okrem zdravotných následkov priniesla aj viaceré politické, spoločenské, ekonomické a ďalšie zmeny. Ľudia aj organizácie boli v dôsledku pandémie a opatrení prijímaných na ochranu verejného zdravia nútení zmeniť niektoré návyky a činnosti a presunúť množstvo svojich aktivít do online priestoru. Takéto zmeny priniesli na jednej strane mnohé pozitíva, ale na druhej strane aj mnohé negatíva, spočívajúce napríklad v tom, že pandémia poskytla veľmi úrodnú pôdu pre rast a šírenie rôznych konšpiračných teórií. Cieľom autora článku je preto, s využitím relevantných vedeckých metód v rámci realizovaného interdisciplinárneho vedeckého výskumu, preskúmať predovšetkým tie konšpiračné teórie, ktoré sa objavili a získali popularitu medzi verejnosťou v súvislosti s pandemiou koronavírusu a jej vplyvom na spoločenský a politický život, a tým prispieť k akademickej diskusii a prehĺbeniu teoretických poznatkov o konšpiračných teóriách.

Kľúčové slová: Konšpiračné teórie, pandémia, koronavírus, spoločnosť.

Abstract:

The growth of conspiracy theories in society under the influence of the coronavirus pandemic

The coronavirus pandemic has affected all countries around the world and, in addition to health consequences, has also brought about several political, social, economic, and other changes. As a result of the pandemic and measures taken to protect public health, people and organizations have been forced to change some habits and actions and move many of their activities in online space. Such changes have brought many positives on the one hand, but also many negatives on the other hand, consisting for example in the fact that the pandemic has provided a very fertile ground for the growth and spread of various conspiracy theories. Therefore, the aim of the author of the article, using relevant scientific methods as part of the interdisciplinary scientific research carried out, is to examine primarily those conspiracy theories that have appeared and gained popularity among the public in connection with the coronavirus pandemic and its impact on social and political life, and thus contribute to academic discussion and deepening of theoretical knowledge about conspiracy theories.

Key words: *Conspiracy theories, pandemic, coronavirus, society.*

JEL: *F52.*

Doc. Ing. Radoslav Ivančík, PhD. et PhD., MBA, MSc. – Akadémia Policajného zboru, Katedra informatiky a manažmentu, Sklabinská 1, 835 17 Bratislava, Slovenská republika, radoslav.ivancik@akademiapz.sk.

DOPAD BREXITU NA MEZINÁRODNÍ PRÁVO SOUKROMÉ

Denisa Říhošková

1. ÚVOD

Volný pohyb osob souvisí nepochybně nejen s právními aspekty práva EU, ale volný pohyb osob je taktéž jednou ze základních svobod ekonomického charakteru a spolu s volným pohybem zboží, služeb a kapitálu formuje současnost a budoucnost EU. Počínaje rokem 1957 se tato svoboda rozličným způsobem transformovala. Od čistě ekonomického akcentu vázaného na volný pohyb pracovních sil, které utvářel i společný trh, se postupně v důsledku zmíněné transformace tato otázka stává základním prvkem stále budovaného a utvářeného občanství EU. Volný pohyb osob prochází v rámci svého vývoje supranacionálním stadiem a je v současnosti garantovaným právem, které náleží každému občanu Unie.

Tento text se zabývá základními aspekty vlivu vystoupení Velké Británie z EU, a to z pohledu analýzy vlivu vystoupení samotného na dosažený stav unifikace mezinárodního práva soukromého (MPS) EU a jeho působnosti a také zamyšlením se nad významem otázek souvisejících. Pro správné pochopení problematiky bude prezentován základ právního rámce MPS EU, který se týká volného pohybu osob a zhodnocení dopadu Brexitu na režim MPS v Evropě po vystoupení Spojeného království z EU.

Spojené království po výsledku referenda o nesetrvání v EU, iniciovalo rozdělení intenzivního unifikačního procesu mezinárodního práva soukromého. Při zpětném pohledu na členství Velké Británie v EU se ukazuje, že EU dlouhou dobu, byť s Velkou Británií jako členským státem, existovala jako Unie bez Velké Británie. Velká Británie byla sice formálně plnohodnotným členem EU, nicméně se zvláštním statutem, s ohledem na hlavní cíle Unie samotné.¹ Británie se nepodílela plnohodnotně na vnitřním prostoru svobody a bezpečnosti, plně nepodporovala justiční a policejní spolupráci v rámci boje proti kriminalitě² a jak je zřejmé, nepodílela se ani na měnové unii.

Rozhodnutí britských voličů nelze chápat jinak, než jako rozhodnutí proti EU.³ Zároveň je rozhodnutím směřujícím proti unifikačnímu procesu, týkajícího se mezinárodního práva soukromého EU a mezinárodního práva civilního procesu EU.

Velká Británie, podobně jako Irsko a Dánsko, využívala svého postavení, kdy nebyla nucena participovat na unifikačních snahách v MPS EU. Nicméně, na rozdíl od Dánska, které se takřka pravidelně rozhodovalo pro postup *opt-out* u norem MPS EU, Velká Británie ve věcech

¹ DAUSES, Manfred, *Handbuch des EU-Wirtschaftsrechts*, Mnichov 2012, Rn. 1-191.

² NATO-aktual, Británie, Brexit a bezpečnost [online]. natoaktual.cz, 27. června 2016 [cit. 14. 8. 2023]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/britanie-brexit-a-bezpecnost-di4/na-analyzy.aspx?c=A160627_202109_na_analyzy_m02.

³ Srovnej k tomu Obrat u UKIP a Nigela Farage [online]. spiegel.de, 13. ledna 2018 [cit. 20. 8. 2023]. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/brexit-nigel-farage-fordert-zweites-referendum-a-1187483.html>.

mezinárodního práva soukromého takřka vždy přistoupila k *participačnímu* řešení.⁴ Brexit měl významný dopad na režim realizovaných nařízení z oblasti mezinárodního práva soukromého EU a mezinárodního práva civilního procesu EU a pro zkoumanou oblast jde o tvrdý Brexit.

Na základě tohoto tvrdého Brexitu a odchodu z EU, se pro volný pohyb osob mění také režim právní úpravy soukromoprávních poměrů s přeshraničním prvkem. Dosavadní dosažený výsledek, který se vyznačoval vysokou mírou unifikace a harmonizace okruhu těchto právních poměrů musel být nahrazen souborem právních norem, případně postupů, které specificky upravovaly právní poměry mezi subjekty Spojeného království a subjekty přicházejícími z oblasti členských států EU. Větší část zkoumané problematiky se týká sekundárních právních aktů práva EU.⁵ Unifikační režim byl nastolen prostřednictvím široké skupiny nařízení, která modifikovala úpravu postupu obsažených v normách mezinárodního práva civilního procesu EU, upravujících zejména otázky mezinárodní příslušnosti jednotlivých soustav justičních orgánů členských států EU. Pro postupy v rámci mezinárodního práva soukromého EU, je dále rozhodující určení aplikovatelného práva, které na základě unifikovaných kolizních norem bude pro daný právní poměr směrodatné. Před objasněním aktuální situace v rámci těchto dvou významných okruhů se stručně zaměřím na výchozí návaznost na primární právo EU.

Samotné vystoupení z EU bylo možné na základě čl. 50 Smlouvy o fungování EU.⁶ Spojené království v souladu s tímto článkem oznámilo Evropské radě svůj záměr z Unie vystoupit. Následně po tomto oznámení bylo přistoupeno k vypracování právní úpravy režimu vystoupení v souladu s čl. 50 Smlouvy o fungování EU. Tento režim je spojen se systémem a možnostmi odkladů, formováním Dohody o vystoupení z EU a jejím obsahem a rozsahem, stejně tak s lhůtami, kdy k takovému odchodu má dojít. Lze konstatovat, že základními předpoklady doprovázejícími vystoupení z EU, jsou předpoklady procesně formální a také předpoklady stanovení podmínek, za kterých se toto vystoupení bude realizovat s ohledem na nastavení následných právních, ekonomických a politických režimů.

Samotná smlouva o EU stanovuje pouze základy pro dokument, případně dokumenty nebo dohody, které mají vystoupení z Evropské unie upravovat. Ze znění čl. 50 Smlouvy o EU nelze odvozovat obligatorní existenci takové dohody. Přistoupení k realizaci režimu dohod při vystoupení Spojeného království z EU mělo ovšem velký význam pro zachování právní jistoty občanů EU a také Spojeného království, která je významným faktorem nejen pro otázku soukromoprávních poměrů

⁴ K opt-outům Velké Británie [online]. euractiv.cz, 28. dubna 2018 [cit. 20. 8. 2023]. Dostupné z: <http://euractiv.cz/factsheet/budoucnost-eu/eu-a-velka-britanie-historie-vztahu-a-cesta-k-referendu-000142/> a dále režim Smlouvy o EU a Smlouvy o fungování EU.

⁵ Srovnej k významu a charakteru: EU Secondary Law [online]. eur-lex.europa.eu, 06. září 2019 [cit. 20. 8. 2023]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/the-european-union-s-secondary-law.html>.

⁶ Smlouva o fungování evropské unie [online]. eur-lex.europa.eu, 13. leden 2019 [cit. 20. 8. 2023]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:12012E/TXT&from=FI>.

s přeshraničním prvkem, jež jsou předmětem úpravy mezinárodního práva soukromého EU.⁷ Rizika spojená s nekoordinovaným vystoupením z EU byla reflektována jak ze strany Spojeného království, tak ze strany EU samotné. Od roku 2017 bylo zřejmé, že vystoupení Spojeného království bude probíhat na základě plánovaného procesu a také vyjednávání z EU o následném režimu dohod, které by měly upravit vystoupení z EU a následný režim spolupráce, případné částečné participace na vybraném souboru norem a principů. Ze strany Spojeného království bylo negováno podílení se na přidružených režimech, což mělo za cíl skutečný odchod nejen z politického svazku, ale také svazku právního, co do rozsahu primárního práva EU a práva sekundárního. V této spojitosti bylo důležité ukončení participace na evropském volném trhu, zrušení *European Communities Act* z roku 1972⁸, minimalizace participace na úmluvách, které předcházely systému nařízení jako pramenů mezinárodního práva soukromého EU.⁹

Tento postup vedl k omezení pravomoci Soudního dvora EU, který by jinak významným způsobem, zejména v otázkách výkladu zasahoval do britského právního systému. Ze strany EU byl kladen důraz na ochranu práv a právem chráněných zájmů občanů členských států EU, kteří pobývali a žili ve Spojeném království. Zohledněn byl také zájem britských občanů, kteří žili či pobývali na území členských států EU. V rámci připravovaných dohod byl specifickým způsobem reflektován režim rozděleného irského ostrova, pro který byl připraven systém upravený ve speciálním protokolu.¹⁰

Na základě vystoupení z EU byl zakotven základní koncept vzájemných vztahů při úpravě právních poměrů zakládajících soukromoprávní režimy s přeshraničním prvkem v otázkách obchodních a civilních. Přistoupeno bylo také k vytyčení otázky implementačního či přechodného režimu, ukotvení principu aplikace unifikovaného souboru procesních a kolizních norem při zohlednění data odchodu z EU a realizace dotčených závazků, případně také mimosmluvních závazkových právních poměrů.

Režim přechodného období, důležitý pro přípravu na stav, který bude následovat po vystoupení Spojeného království EU, byl stanoven od 31. ledna 2020 do 31. prosince 2020 na základě Dohody o vystoupení Spojeného království z EU z roku 2019. Tato dohoda se dotýká také otázek mezinárodního práva soukromého EU. Nicméně oproti některým předpokladům a vyjádřeným možným konceptům zachovává působnost nejdůležitějších nařízení pro přechodné období,

⁷ K režimu vztahů EU a Spojeného království srovnej online Vztahy EU se Spojeným královstvím, dostupné na: [consilium.europa.eu](https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/), 06. červen 2023 [cit. 20. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/>.

⁸ Blíže k obsahu Aktuálně k legislativě UK [online]. [legislation.gov.uk](https://www.legislation.gov.uk), 29. červen 2023 [cit. 29. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1972/68/enacted>.

⁹ Srovnej také Prohlášení Evropské rady (čl. 50) k oznámení Spojeného království [online]. [consilium.europa.eu](https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2017/03/29/euco-50-statement-uk-notification/), 29. března 2017 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/press/press-releases/2017/03/29/euco-50-statement-uk-notification/>.

¹⁰ Srovnej k tomu blíže Vystoupení UK z EU obecně [online]. [mmr.cz](https://www.mmr.cz), 29. června 2023 [cit. 29. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/evropska-unie/spoluprace-v-ramci-eu-a-mezinarodni-spoluprace/brexit/vystoupeni-uk-z-eu>.

respektive pro okruh právních poměrů a otázek, které byly iniciovány v průběhu tohoto přechodného období.¹¹

Pro mezinárodní právo soukromé EU a jeho dosažený unifikační význam byla důležitá následující dohoda, která měla stanovit základní úpravu vzájemných vztahů mezi Spojeným královstvím a EU i po vystoupení z EU. Pro posílení jistoty a garance právních vztahů byla nakonec realizována Dohoda o obchodu a spolupráci mezi Spojeným královstvím a EU. V rámci této dohody je pro soukromé právo a právní poměry s přeshraničním prvkem, které jsou předmětem úpravy mezinárodního práva soukromého, důležitá otázka úpravy justiční spolupráce a vymáhání práva. Na rozdíl od postupu předcházejících vystoupení Spojeného království z EU, kdy Velká Británie v naprosté míře participovala v rámci svého postavení na jednotlivých nařízeních, popisovaná dohoda nikterak neupravuje režim a otázky spolupráce v občanských a obchodních věcech, čímž došlo z pohledu mezinárodního práva soukromého EU k „tvrdému“ vystoupení z EU.¹²

2. K MEZINÁRODNÍMU PRÁVU SOUKROMÉMU EU A OTÁZKÁM SOUVISEJÍCÍM

Pro otázky spojené s kolizní metodou a unifikací kolizních norem je významná Smlouva o fungování EU, konkrétně její čl. 81, který upravuje pravomoci Unie a její kompetence v rámci jednotlivých výstupů legislativních procesů a jejich závaznosti, respektive účinků.¹³ Nejvýznamnějším souborem kolizních norem v těchto otázkách, jsou normy unifikované v nařízeních Řím I a II¹⁴, na kterých Spojené království v rámci svých možností participovalo. Římská nařízení představují významný unifikační proces, který měl vést k systému uceleného kodifikování kolizních norem v rámci EU.

V poměrně úspěšném procesu byly upraveny otázky způsobu výběru rozhodného práva pro okruh závazkových právních poměrů ze smluv, mimosmluvních závazků, otázek týkajících se úpravy kolizní problematiky dědictví, určení rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky a také majetkových režimů v rámci manželství a registrovaného partnerství.¹⁵

Co do posouzení účinků vystoupení z EU je směrodatný režim nařízení Řím I a Řím II, jelikož Spojené království participovalo na těchto nařízeních. Význam nařízení Řím I se projevil záměrem

¹¹ K harmonogramu srovnání Časová osa – dohoda o vystoupení mezi EU a Spojeným královstvím [online]. consilium.europa.eu, 30. května 2023 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/timeline-eu-uk-withdrawal-agreement/>.

¹² K textu a obsahu Dohody blíže v Dohoda mezi EU a Spojeným královstvím o obchodu a spolupráci [online]. trade.ec.europa.eu, 30. června 2023 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/cs/content/dohoda-mezi-eu-spojenym-kralovstvim-o-obchodu-spolupraci>, dále srovnaj také Barnard, C. European Union Law. Oxford University Press, 2020, s. 34 a také následně Dohoda o vystoupení Spojeného království Velké Británie a Severního Irsku z Evropské unie a Evropského společenství pro atomovou energii (2019/C384 I/01).

¹³ Blíže k čl. 81 Smlouva o fungování Evropské unie, Úřední věstník, C 326/47.

¹⁴ Blíže k nařízením v ROZEHNALOVÁ N., a kol. Nařízení Řím I, Nařízení Řím II. Komentář, Wolters Kluwer 2021, 636 s., ISBN978-80-7598-971-0.

¹⁵ Ibid.

a jeho následnou realizací zachovat režim kolizních norem, které upravují smluvní závazkové poměry ve věcech občanských a obchodních. Spojené království převzalo nařízení Řím I recepčním postupem založeným na základě The Applicable Law SI, kterým se právní úprava římského nařízení I zachovala také pro právní řád Spojeného království.

Tento krok je možné hodnotit pozitivně co do zachování kontinuity v systému určování rozhodného práva. Vzniká ale dichotomie, která bude způsobena nemožností dohledu a interpretace Soudního dvora EU vůči normám, které jsou součástí právního řádu Spojeného království.¹⁶ V důsledku procesu, kdy Soudní dvůr EU ztratí možnost dohlížet nad jednotným režimem budoucího vývoje ve sledované oblasti, bude záležet zejména na britských orgánech a jejich zohlednění významu dané problematiky a může dojít k odklonu od kontinentálního systému s vyšší mírou upřednostňování otázek režimu *common law*. Situace po Brexitu je spojena také se systémem řešení předběžných otázek, provázaných se Soudním dvorem EU, kdy výklad a řešení předběžných otázek nebudou realizovány prostřednictvím Soudního dvora.¹⁷

Veřejnoprávní režim ochrany základních práv a svobod je doprovázen odpovídajícím zabezpečením garance právní jistoty v soukromoprávních poměrech s přeshraničním prvkem. Standardní postupy v takovémto případě nastolují otázku přístupu Spojeného království k úpravě soukromoprávních poměrů s přeshraničním prvkem ve vztahu k subjektům pocházejícím z EU, a naopak nyní nepředstavují odpovídající garanci. Došlo sice k implementaci stejných výchozích režimů, do budoucna lze ovšem předpokládat jejich vzájemné vzdalování a nedostatek nástrojů, jak tomuto procesu zabránit.

Jednou z možností, jak řešit otázku užšího vztahu Spojeného království a jeho právního řádu s režimem, který bude nadále realizovaný v rámci EU, byla možnost participace či opětovné aktivizace mezinárodních úmluv.

Pro Římská nařízení je v této souvislosti logickou a nejdůležitější úmluvou Římská úmluva z roku 1980¹⁸, která byla také předchůdkyní samotných nařízení Řím I a II. Římská úmluva má takřka totožný rozsah věcné působnosti a upravuje otázku rozhodného práva pro závazkové právní poměry vznikající v rámci občanských a obchodních vztahů. Zatímco Římská nařízení reflektovala nové trendy a postupy při úpravě soukromoprávních poměrů s přeshraničním prvkem, jako je například koncept ochrany slabší strany, Římská úmluva je jednodušším a stručnějším dokumentem.

¹⁶ Blíže k tomu v The Law Applicable to Contractual Obligations and Non-Contractual Obligations (Amendment etc.) (EU Exit) Regulations 2019 [online]. trade.ec.europa.eu, 30. června 2023 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2019/834>.

¹⁷ Srovnej k tomu ŠLOSARČÍK I., Soudní dvůr evropské unie a post-brexitové spojené království: Nedokončený rozvod? [online]. jurisprudence.cz, 30. června 2021 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/soudni-dvur-evropske-unie-a-post-brexitove-spojene-kralovstvi-nedokonceny-rozvod.m-546.html>.

¹⁸ K Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy z roku 1980 [online]. eur-lex.europa.eu, 08. červenec 2005 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:41980A0934&from=LT>.

Nevýhodou by při tomto postupu byla absence vypracovaných a modernějších koncepcí kolizní metodiky, výhodou jistá garance závazku udržování režimu práva rozhodného pro soukromoprávní poměry s přeshraničním prvkem, založeného na základě závazku vyplývajícího z mezinárodního práva veřejného. Jiným řešením v této souvislosti je užití univerzální působnosti římských nařízení a v rámci diplomatických vztahů vůči Spojenému království usilování o co nejnižší míru postupného odchylování se od režimu římských nařízení v rámci vnitrostátního režimu Spojeného království.¹⁹

Byla zmíněna také metoda přímá, která na rozdíl od metody kolizní představuje pro mezinárodní právo soukromé možnost přímé úpravy soukromoprávních poměrů s přeshraničním prvkem. Pro otázky režimů pohybu osob a obchodních závazků, které mohou v rámci důsledků tohoto pohybu a také otázek usazování vzniknout, je nutné kvalifikovanou právní úpravu, vycházející z metody přímé alespoň stručně popsat. V celosvětovém měřítku je nejvýznamnějším nástrojem úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, celosvětově známá pod zkratkou CISG. Tato úmluva je výstupem snadné unifikace přímé právní úpravy závazkových právních poměrů ze smluv mezi podnikateli, která byla z hlediska historického umožněna dlouhodobou tradicí úpravy závazkových právních poměrů obchodní povahy. Obecně můžeme konstatovat, že mezinárodní právo soukromé našlo svůj původ v postupném vývoji právní úpravy mezinárodního obchodu.²⁰

Vídeňská úmluva, jak bývá tato úmluva nazývána, je významným normativním základem, nicméně specifické postavení Spojeného království se projevuje i ve vztahu k této úmluvě, kdy Spojené království i přes jeho geografickou polohu, ekonomickou a politickou roli na této úmluvě neparticipuje. Dlouhodobě je tento postoj odůvodňován snahou vytvořit ze Spojeného království centrum mezinárodního obchodu, které by garantovalo tradiční právní jistoty a systém vázaný na *common law principles*.²¹

Je nutno zdůraznit, že režim používání Vídeňské úmluvy ve smlouvách o koupi zboží je spojen s výraznou mírou autonomie a možností si právní úpravu CISG zvolit či se od ní naopak odchýlit.

Zde bychom se ovšem mohli vrátit k úvahám, které jsou svázány s budoucím postavením Spojeného království, souvisejícím se vzdalováním se od kontinentálního systému a příklonu k angloamerickému právnímu prostředí a systematice. Režim volby právního řádu bude složitější co do úpravy mimosmluvních závazkových právních poměrů, jelikož u nařízení Řím II není dána alternativa mezinárodní úmluvy, která by byla v celém rozsahu nahradila režim jeho působnosti.²²

¹⁹ K tomu blíže v BĚLOHLÁVEK A., Římská úmluva. Nařízení Řím I. Komentář, ISBN: 978-80-7400-176-5. C.H. BECK, vydání, 2009.

²⁰ K MPS EU a přímé metodě blíže v MALACKA M., RYŠAVÝ L., Mezinárodní právo soukromé a procesní - 2. vydání, Leges, 2021.

²¹ K tomuto tématu blíže v MALACKA M., HALLA S., HRNČIŘÍKOVÁ M., CISG-Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží, 2021 Leges, ISBN 978-80-7502-514-2. Srovnej také: Co znamená brexit v praxi? Přinášíme odpovědi na nejčastější otázky podnikatelů [online]. businessinfo.cz, 22. duben 2021 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/co-znamená-brexit-v-praxi-prinasime-odpovedi-na-nejcastejsi-otazky-ceskych-podnikatelu/>.

²² Blíže k nařízením v ROZEHNALOVÁ N., a kol. Nařízení Řím I, Nařízení Řím II. Komentář, Wolters Kluwer 2021, 636 s., ISBN978-80-7598-971-0.

Pro právní jistotu v rámci soukromoprávních poměrů souvisejících s pohybem osob a důsledky, které má vystoupení Spojeného království z EU, je důležitá také otázka ochrany práv a právem chráněných zájmů v soukromoprávní rovině, spojená s řešením otázky mezinárodní pravomocí justičních orgánů, které mají následně rozhodovat při posuzování otázek a sporů vzniklých z těchto soukromoprávních poměrů. Proto lze zmínit také situaci, která po vystoupení Spojeného království z EU nastala u norem mezinárodního práva soukromého civilního procesu Evropské unie.²³

Zatímco byl dlouhodobě budován prostor nazývaný jako Evropský justiční prostor, který sloužil k rozvíjení justiční spolupráce a uznávání soudních a mimosoudních rozhodnutí, Spojené království v otázkách justiční spolupráce využívalo sice svého specifického postavení, nicméně na předmětných nařízeních Spojené království ve většinové míře participovalo, což se vystoupením z EU mění. Tato situace se dotýká zejména nařízení Brusel Ia, nařízení o evropském platebním rozkazu, nařízení o drobných nárocích a také nařízení o evropském exekučním titulu.²⁴ Ve vztahu k těmto nařízením nebylo dosaženo uspokojivého řešení, úprava v právním řádu Spojeného království ani Dohody realizované při vystoupení z EU nevedou k uspokojivému systému, který by členství v EU a jeho dopady v této souvislosti nahrazoval. Do budoucna je otázka režimu aplikace Bruselské úmluvy, zvážení aplikace režimu Luganské úmluvy II.²⁵

Spojené království se ve výše uvedeném připojilo k Bruselské úmluvě z roku 1968. Tato úmluva je neustále aktivní, jelikož nebyla zrušena. Představovala by tedy možný nástroj, ke kterému by se do budoucna dalo přiklonit v rámci justiční spolupráce. Tento postup by ovšem vedl ku dvojímu postavení členských států EU, rozdílům mezi tradičními a státy novými, vzhledem k tomu, že mladší členové EU k úmluvě již z důvodu působnosti nařízení Brusel I nepřístupovali. Navíc proti opětovnému použití Bruselské úmluvy hovoří faktory, kdy se jedná o užší okruh úpravy otázek, než je tomu u Bruselského nařízení Ia, dále její působnost vůči státům Evropského hospodářského sdružení a také výše zmíněný dosah Soudního dvora EU na výklad a posuzování otázek spojených s aplikací této úmluvy.²⁶

²³ K otázkám konceptu kolizních norem a norem procesních a nařízením bruselského režim blíže v blíže v Malacka M., Ryšavý L., Mezinárodní právo soukromé a procesní - 2. vydání, Leges, 2021.

²⁴ Srovnej k tomu Nařízení Brusel Ibis, Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 1215/2012 ze dne 12. prosince 2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, Nařízení Brusel Ibis – ter Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č.1347/2000 a nařízení Rady (EU) 2019/1111., Nařízení o drobných nárocích – Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 861/2007 ze dne 11. července 2007, kterým se zavádí evropské řízení o drobných nárocích, Nařízení o evropském exekučním titulu – Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 805/2004 ze dne 21. dubna 2004, kterým se zavádí evropský exekuční titul pro nesporné nároky, Nařízení o evropském platebním rozkazu – Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1896/2006 ze dne 12. prosince 2006, kterým se zavádí řízení o evropském platebním rozkazu.

²⁵ Luganská úmluva II, Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech ze dne 15. 10. 2007, EU L 339/1 2007, dále také Bruselská úmluva, tedy Úmluva o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech přijatá dne 27. 9. 1968.

²⁶ Teoretické aspekty vystoupení VB z EU [online]. scholarship.law.berkeley.edu, 25. říjen 2021 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné:<https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=3543&context=californialawreview>, dále na: Teoretické aspekty vystoupení VB z EU [online]. mpi.lu, 18. listopad 2015 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: https://www.mpi.lu/fileadmin/mpi/medien/research/Pietro_Orotolani_WPS_2015-1.pdf.

Na obdobné problematice aspekty je možné narazit také při zvážení použití Luganské úmluvy II. I když se tato úmluva může jevit jako nástroj vhodnější pro řešení budoucí justiční spolupráce v civilních věcech, jelikož je z hlediska své struktury shodná s nařízením Brusel I, absentuje u Luganské úmluvy II rozsah změn, které byly realizovány vůči nařízení Brusel I z hlediska jeho modernizace a odstranění nežádoucích jevů. Mimo obsahovou stránku, která je důležitá z hlediska zvážení dosaženého výsledku při využití této úmluvy, je nutné zmínit také procedurální aspekty případného opětovného přistoupení k této úmluvě, jelikož Spojené království by muselo v souladu s čl. 72 této úmluvy realizovat procesní kroky, závislé na přivolení ostatních smluvních států přistoupení k této úmluvě. I přes tyto komplikace Spojené království přistoupit k této úmluvě chce, což také vyjádřilo svým právním jednáním z roku 2020. Tento postup podporuje také Island, Norsko a Švýcarsko.²⁷

S ohledem na povahu samotné úmluvy a její vhodnosti pro země, které jsou součástí evropského vnitřního trhu je EU vůči tomuto procesu spíše v odmítavé pozici. To do budoucna nejspíše povede k zvažování možného využití specifického nového nástroje v podobě nové dohody či úmluvy.

V tomto procesu bude nutno překonat již zmíněné problematice otázky spojené nejen s pozicí Spojeného království jako standardní třetí země mimo EU, ale také odpor vůči vlivu soudního dvora EU na právní řád Spojeného království.²⁸

Opomenout bychom neměli také situaci spojenou s nařízením Brusel II ter, kdy se toto nařízení týká řešení otázky spojené s mezinárodní příslušností justičních orgánů ve věcech manželských a ve věcech rodičovské odpovědnosti a zároveň upravuje otázku uznání a výkonu rozhodnutí mezi členskými státy EU. U tohoto nařízení a otázek spojených s mezinárodní příslušností soudu, uznáváním a výkonem rozhodnutí je situace poměrně jednodušší, jelikož lze využít Úmluvu o ochraně dětí haagského režimu, která představuje režim obdobného charakteru vůči režimu současného znění Bruselu II ter.²⁹

²⁷ Více k aktivitě VB viz. Žádost Spojeného království o přistoupení k Luganské úmluvě o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech, dostupná na: Žádost Spojeného království o přistoupení k Luganské úmluvě o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech [online]. europarl.europa.eu, 18. leden 2016 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: https://www.europarl.europa.eu/doceo/document/O-9-2021-000022_CS.html, dále také Žádost Spojeného království o přistoupení k Luganské úmluvě o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech [online]. novinky.cz, 28. červenec 2021 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.novinky.cz/clanek/zahranicni-britanie-usiluje-o-navrat-k-luganske-smlouve-smula-chteli-jste-brexite-zni-z-bruselu-40367453>, dále také srovnej ROZEHNALOVÁ, Naděžda. Luganská úmluva o příslušnosti soudů a uznání a výkonu a soudních rozhodnutí. Část II. Pravomoc. EMP, Utrecht, Praha: Stichting EMP, Nadace EMP, 2000, roč. 9, č. 2.

²⁸ Srovnej k tomu blíže v Commission Rejects UK Application to Join Lugano Convention [online]. eucrim.eu, 05. červen 2021 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://eucrim.eu/news/commission-rejects-uk-application-to-join-lugano-convention/>.

²⁹ Srovnej k tomu Určení mezinárodní příslušnosti soudu ve věci rodičovské zodpovědnosti [online]. profipravo.cz, 15. září 2022 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: https://www.profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=114&id_article=264038&csum=81843017.

3. ZÁVĚR

Vystoupení Velké Británie z EU bezpochyby spouští mechanismy, které se dotýkají práva EU a mezinárodního práva soukromého. Článek 50 odstavec 2 Smlouvy o EU³⁰ sice předpokládá, že při vystoupení některého členského státu mají být brány na zřetel budoucí vztahy s tímto státem, nicméně jednoduché to určitě není. Dotčeny vystoupením byly normy, které se týkají mezinárodního práva civilního procesu a také unifikace kolizních norem, která byla na velmi vysokém stupni. Takto můžeme popsat rozkol v rámci procesů nastolených Bruselskou úmluvou z roku 1968.³¹ Na ní navazující Bruselské nařízení Ia, Bruselské nařízení IIbis a nutnost retro režimu přístupu oproti dosaženým trendům. Vystoupení Velké Británie tak znovu rozpoutalo diskusi u Bruselské úmluvy jako úmluvy živé, dále vzrostl význam Luganské úmluvy II³² a nutnost posouzení možné aplikace těchto dvou úmluv.

Bruselské nařízení II ter a jeho režim byl také dotčený³³. Po vystoupení z EU zbývající členské státy vůči Británii skutečně aplikují své autonomní předpisy v mezinárodním právu soukromém procesním v otázkách rozvodu manželství, pokud nebudou vázány Haagskou úmluvou z roku 1970 o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití.³⁴ Také Haagská úmluva z roku 1996 o pravomoci orgánů, použitelném právu, uznávání, výkonu a spolupráci ve věcech rodičovské zodpovědnosti, by mohla být využita s ohledem na podobný obsah jako nařízení Brusel II bis.³⁵

Nařízení pro posílení justiční spolupráce jsou dotčena také. Jedná se o nařízení o provádění důkazů.³⁶ Na tomto nařízení se Británie podílela. Po vystoupení mohla být tato situace řešena Haagskou úmluvou o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních z roku 1970³⁷, Haagská úmluva ovšem vázala pouze dvacet tři členských států EU.

V rámci nařízení o doručování³⁸ byla ve hře aplikace Haagské úmluvy o doručování soudních písemností do zahraničí občanských a obchodních věcech roku 1965, kterou ratifikovaly všechny členské státy EU s výjimkou Rakouska.

³⁰ Blíže k tomu Konsolidované znění Smlouvy o EU [online]. eur-lex.europa.eu, 15. září 2021 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: https://eur-lex.europa.eu/resource.html?uri=cellar:2bf140bf-a3f8-4ab2-b506-fd71826e6da6.0008.02/DOC_1&format=PDF.

³¹ Úmluva o příslušnosti a výkonu rozhodnutí v občanských a obchodních věcech z roku 1968 a souvislost s Nařízením Rady (ES) č. 44/2001, o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech (Brusel I) v komparativní rovině k Nařízením Rady (ES) Brusel Ia č. 1215/2012 o příslušnosti a uznávání a výkonu soudních rozhodnutí v občanských a obchodních věcech.

³² Blíže k EFTA na EFTA [online]. efta.int, 15. červenec 2023 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <http://www.efta.int/>.

³³ Bruselské nařízení IIbis – Nařízení Rady (ES) č. 2201/2003 ze dne 27. listopadu 2003 o příslušnosti a uznávání a výkonu rozhodnutí ve věcech manželských a ve věcech rodičovské zodpovědnosti a o zrušení nařízení (ES) č. 1347/2000.

³⁴ Haagská úmluva o uznávání rozvodů a zrušení manželského soužití v ČR pod č. 131/1976 Sb.

³⁵ JOCHEN Herbst. *German Law Journal* 6, 2005, str. 1755 (1757). RAUSCHER, Thomas. *EuZPR/EuIPR*, 4. vydání 2015, Svazek IV, komentář k Brüssel IIa-VO Rn. 8 a následující.

³⁶ Nařízení Rady (ES) č. 1206/2001. ze dne 28. května 2001. o spolupráci soudů členských států při dokazování v občanských nebo obchodních věcech.

³⁷ V ČR Haagská úmluva o provádění důkazů v cizině ve věcech občanských a obchodních po č. 129/1976 Sb.

³⁸ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 1393/2007 ze dne 13. listopadu 2007 o doručování soudních a mimosoudních písemností ve věcech občanských a obchodních v členských státech ("doručování písemností") a o zrušení nařízení Rady (ES) č. 1348/2000.

Kolizní normy EU MPS byly také dotčeny. Nařízením Řím I³⁹ je uvnitř EU unifikace kolizních norem u závazků ze smluv. Následně mohla být využita opětovně Římská úmluva z roku 1980.⁴⁰ Při tomto postupu by u výkladu úmluvy byla Británie odkázána na Soudní dvůr EU. Nařízení Řím II z roku 2007⁴¹ představovalo komplikovaný přístup.

Nařízení Řím II o právu rozhodném pro mimosmluvní závazky představuje významnou normu. V tomto případě nebyla dána možnost využití podobné úmluvy.⁴² Dotčeno nebylo nařízení Řím III a úprava kolizní problematiky rodinného a dědického práva.⁴³ Nařízení Řím III spadá do posílené spolupráce a bylo realizováno bez Velké Británie. Obdobně tomu bylo u nařízení o právu rozhodném pro dědictví.⁴⁴

V každém případě je třeba pracovat do budoucna s *volbou práva* pro jakékoliv právní poměry s přeshraničním prvkem, u kterých je tento postup možný. Dotčené subjekty se tak vyvarují rozdílů mezi právními systémy Velké Británie a většiny členských zemí EU.

Literatura

BARNARD, C. *European Union Law*. Oxford University Press, 2020.

BĚLOHLÁVEK A., *Římská úmluva. Nařízení Řím I. Komentář*, ISBN: 978-80-7400-176-5. C.H. BECK, vydání, 2009.

DAUSES, Manfred. *Handbuch des EU-Wirtschaftsrechts*, Mnichov 2012, Rn. 1–191.

FINKE, Daniel. *European Integration and Its Limits: Intergovernmental Conflicts and their Domestic Origins*, ECPR Press, 2010, 252 s.

JOCHEN, Herbst. *German Law Journal* 6, 2005, str. 1755 (1757).

RAUSCHER, Thomas. *EuZPR/EuIPR*, 4. vydání 2015, Svazek IV, komentář k Brüssel Iia-VO Rn. 8 a následující.

MALACKA, Michal, RYŠAVÝ, Lukáš. *Mezinárodní právo soukromé a procesní – 2. vydání*, Leges, 2021.

³⁹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 593/2008, o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy (Řím I).

⁴⁰ Úmluva o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy z roku 1980.

⁴¹ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (ES) č. 864/2007, o právu rozhodném pro mimosmluvní závazkové vztahy (Řím II).

⁴² Srovnej k postojům VB FINKE, Daniel: *European Integration and Its Limits: Intergovernmental Conflicts and their Domestic Origins*, ECPR Press, 2010, str. 82, s. 252.

⁴³ Nařízení Rady (EU) č. 1259/2010 ze dne 20. prosince 2010, kterým se zavádí posílená spolupráce v oblasti rozhodného práva ve věcech rozvodu a rozluky (tzv. „nařízení Řím III“).

⁴⁴ Nařízení Evropského parlamentu a Rady (EU) č. 650/2012 ze dne 4. července 2012 o příslušnosti, rozhodném právu, uznávání a výkonu rozhodnutí a přijímání a výkonu veřejných listin v dědických věcech a o vytvoření evropského dědického osvědčení, je nařízením, které podobně jako nařízení Řím III demonstrovalo oslabení EU prostřednictvím umožnění režimu posílené spolupráce.

MALACKA, Michal, HALLA S., HRNČIŘÍKOVÁ M., *CISG-Úmluva OSN o smlouvách o mezinárodní koupi zboží*, 2021 Leges, ISBN 978-80-7502-514-2.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda. *Luganská úmluva o příslušnosti soudů a uznání a výkonu a soudních rozhodnutí. Část II. Pravomoc. EMP*, Utrecht, Praha: Stichting EMP, Nadace EMP, 2000, roč. 9, č. 2.

ROZEHNALOVÁ, Naděžda, a kol. *Nariadení Řím I, Nariadení Řím II. Komentář*, Wolters Kluwer 2021, 636 s., ISBN978-80-7598-971-0.

ŠLOSARČÍK, Ivo. Soudní dvůr evropské unie a post-brexítové spojené království: Nedokončený rozvod? [online]. *Jurisprudence.cz*, 30. června 2021 [cit. 29. 8. 2023]. <https://www.jurisprudence.cz/cz/casopis/soudni-dvur-evropske-unie-a-post-brexítové-spojene-kralovstvi-nedokonceny-rozvod.m-546.html>

NATO-aktual, Británie, Brexit a bezpečnost [online]. *natoaktual.cz*, 27. června 2016 [cit. 14. 8. 2023]. Dostupné z: http://www.natoaktual.cz/britanie-brexít-a-bezpecnost-di4/na_analyzy.aspx?c=A160627_202109_na_analyzy_m02.

Obrat u UKIP a Nigela Farage [online]. *spiegel.de*, 13. ledna 2018 [cit. 20. 8. 2023]. Dostupné z: <http://www.spiegel.de/politik/ausland/brexít-nigel-farage-fordert-zweites-referendum-a-1187483.html>.

K opt-outům Velké Británie [online]. *euractive.cz*, 28. dubna 2018 [cit. 20. 8. 2023]. Dostupné z: <http://euractiv.cz/factsheet/budoucnost-eu/eu-a-velka-britanie-historie-vztahu-a-cesta-k-referendu-000142/>.

EU Secondary Law [online]. *eur-lex.europa.eu*, 06.září 2019 [cit. 20. 8. 2023]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/CS/legal-content/summary/the-european-union-s-secondary-law.html>.

Vztahy EU se Spojeným královstvím [online]. *consilium.europa.eu*, 06. červen 2023 [cit. 20. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu-relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/>.

Aktuálně k legislativě UK [online]. *legislation.gov.uk*, 29. červen 2023 [cit. 29. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/ukpga/1972/68/enacted>.

Vystoupení UK z EU obecně [online]. *mmr.cz*, 29. června 2023 [cit. 29. 6. 2023]. Dostupné z: <https://www.mmr.cz/cs/evropska-unie/spoluprace-v-ramci-eu-a-mezinarodni-spoluprace/brexít/vystoupeni-uk-z-eu>.

Časová osa – dohoda o vystoupení mezi EU a Spojeným královstvím [online]. *consilium.europa.eu*, 30. května 2023 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.consilium.europa.eu/cs/policies/eu>

relations-with-the-united-kingdom/the-eu-uk-withdrawal-agreement/timeline-eu-uk-withdrawal-agreement/.

Dohoda mezi EU a Spojeným královstvím o obchodu a spolupráci [online]. trade.ec.europa.eu, 30. června 2023 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://trade.ec.europa.eu/access-to-markets/cs/content/dohoda-mezi-eu-spojenym-kralovstvim-o-obchodu-spolupraci>.

The Law Applicable to Contractual Obligations and Non-Contractual Obligations (Amendment etc.) (EU Exit) Regulations 2019 [online]. trade.ec.europa.eu, 30. června 2023 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.legislation.gov.uk/uksi/2019/834>.

K Úmluvě o právu rozhodném pro smluvní závazkové vztahy z roku 1980 [online]. eur-lex.europa.eu, 08. červenec 2005 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://eur-lex.europa.eu/legal-content/CS/TXT/PDF/?uri=CELEX:41980A0934&from=LT>.

Co znamená brexit v praxi? Přinášíme odpovědi na nejčastější otázky podnikatelů [online]. businessinfo.cz, 22. duben 2021 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://www.businessinfo.cz/clanky/co-znamená-brexit-v-praxi-prinasime-odpovedi-na-nejcastejsi-otazky-ceskych-podnikatelu/>.

Teoretické aspekty vystoupení VB z EU [online]. scholarship.law.berkeley.edu, 25. říjen 2021 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://scholarship.law.berkeley.edu/cgi/viewcontent.cgi?referer=https://www.google.cz/&httpsredir=1&article=3543&context=californialawreview>.

Teoretické aspekty vystoupení VB z EU [online]. mpi.lu, 18. listopad 2015 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: https://www.mpi.lu/fileadmin/mpi/medien/research/Pietro_Orotolani_WPS_2015-1.pdf.

Commission Rejects UK Application to Join Lugano Convention [online]. eucrim.eu, 05. červen 2021 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: <https://eucrim.eu/news/commission-rejects-uk-application-to-join-lugano-convention/>.

Určení mezinárodní příslušnosti soudu ve věci rodičovské zodpovědnosti [online]. profipravo.cz, 15. září 2022 [cit. 29. 8. 2023]. Dostupné z: https://www.profipravo.cz/index.php?page=article&id_category=114&id_article=264038&csum=81843017.

Abstrakt:

Text se zabývá dopadem vystoupení Velké Británie z Evropské unie na vzájemnou spolupráci v oblasti mezinárodního práva soukromého. Zaměřuje se i na možnost použití mezinárodních smluv upravujících mezinárodní právo soukromé náhradou za akty sekundárního práva Evropské unie.

Klíčová slova: mezinárodní právo soukromé, Evropská unie, Velká Británie.

Abstract:

The impact of Brexit on private international law

The text deals with the impact of Great Britain's withdrawal from the European Union on mutual cooperation in the field of private international law. It also focuses on the possibility of using international treaties regulating private international law as a substitute for acts of secondary law of the European Union.

Key Words: private international law, European Union, Great Britain.

JEL: K40.

Ing. Mgr. Denisa Říhošková – Právnická fakulta Palackého univerzity Olomouc,
denisa.rihoskova@upol.cz.

VÍNO JAKO PROPAGAČNÍ DAR A DANĚ

Zdeněk Koudelka

1. ÚVOD

Vládou prosazená konsolidace veřejných financí zasáhla vinařství. Zákon oddělil daňový režim vína jako propagačního daru z hlediska daně z příjmů a daně z přidané hodnoty. Přičemž tiché víno již není možné jako propagační dar daňově uplatnit u daně z příjmů.

Bylo by možné pochopit vládu, pokud by skutečně chtěla řešit problémy státního rozpočtu, ale pak by musela zrušit možnost všech daňově uznatelných výdajů na reklamní či propagační dary, tedy ani tiché víno ani jiné dary. Ovšem možnost propagačních darů je ponechána, včetně těch, které na Moravě a v Čechách nevznikají, a omezuje se jen tichého vína pro tento účel, což poškozují moravské a české vinařství.

2. VÍNO JAKO REKLAMNÍ DAR DLE ZÁKONA O DANÍCH Z PŘÍJMŮ

Z hlediska daně z příjmů je zachována možnost zahrnout do daňového základu reklamní či propagační dary do hodnoty 500 Kč, ale nesmí to být předmět podléhající spotřební dani.¹ Spotřební dani podléhá i víno, byť je na tiché víno daňová sazba nulová. Byla tak zrušena úprava přijatá na návrh poslance Zdeňka Koudelky, platná od roku 2005 do konce roku 2023, která umožňovala uplatnit tiché víno jako daňově uznatelný dar.² Víno již nebude pro účely propagace náklad uznatelný pro daň z příjmů.

Jako propagační dar byla užívána především dražší přívlastková vína. Tyto řady vín jsou stále zatíženy pocovidovou krizí gastronomie, která se z pandemických zákazů nevzpamatovala. Přitom přínos pro státní rozpočet je nulový, pakliže je zachována možnost daňového uplatnění jiných darů.

3. VÍNO JAKO REKLAMNÍ DAR DLE ZÁKONA O DANI Z PŘIDANÉ HODNOTY

Vládní návrh se však nedotkl zákona o dani z přidané hodnoty. Zde nadále platí, že plátce je oprávněn k odpočtu daně na vstupu u přijatého zdanitelného plnění i ve formě věcí na poskytnutí dárků v rámci jeho ekonomické činnosti, jde-li o plnění blíže specifikované v § 13 odst. 7 písm. c) zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.

¹ § 25 odst. 1 písm. t) zákona č. 585/1992 Sb., o daních z příjmů ve znění části desáté čl. XV bodu 54 zákona č. 349/2023 Sb. z 8. 11. 2023, kterým se mění některé zákony v souvislosti s konsolidací veřejných financí.

² Část šestá čl. VII bod 1 zákona č. 441/2005 Sb., o zemědělství, který měnil i zákon o daních z příjmů. Úpravu zrovnoprávňující tiché víno s jinými propagačními dary navrhl jako pozměňovací návrh moravský poslanec Zdeněk Koudelka 17. 6. 2005, dostupné: <https://www.psp.cz/eknih/2002ps/stenprot/045schuz/s045130.htm#r4>.

Výslovně § 72 odst. 4 zákona o DPH uvádí: „Plátce nemá nárok na odpočet daně u přijatého zdanitelného plnění použitého pro reprezentaci, které nelze podle zvláštního právního předpisu uznat za výdaje vynaložené k dosažení, zajištění a udržení příjmů, s výjimkou plnění podle § 13 odst. 7 písm. c).“ Tedy obecně plátce v případě reprezentace nemá nárok na odpočet, pokud tyto výdaje podle zvláštního právního předpisu, čímž je zákon o daních z příjmů, nelze uznat za výdaje vynaložené k dosažení příjmů. Ovšem zároveň stanoví výjimku, která se právě uplatní pro dárky, odkazem na 13 odst. 7 písm. c) zákona o DPH. Propagační dárky v ceně bez daně do 500 Kč jsou z pohledu zákona DPH výslovně řešeny jen zákonem o DPH a zákon o daních z příjmů se na ně vůbec nevztahuje. Přičemž § 13 odst. 7 písm. c) zároveň stanoví, že za dodání zboží podléhající dani z přidané hodnoty se nepovažuje „poskytnutí dárku v rámci ekonomické činnosti, pokud jeho pořizovací cena bez daně nepřesahuje 500 Kč, nebo poskytnutí obchodních vzorků bez úplaty v rámci ekonomické činnosti“.³

Tedy režim DPH pro dárky do 500 Kč umožňuje při jejich nákupu uplatnit odpočet DPH a jejich následně bezplatné poskytnutí v rámci ekonomické činnosti se nepovažuje za dodání zboží podléhající dani z přidané hodnoty. Zákon o dani z přidané hodnoty nerozlišuje dárky podléhající či nepodléhající spotřební dani a tiché víno lze poskytovat nadále jako dárek výhodný z pohledu daně z přidané hodnoty. Tak může být poskytováno víno šumivé i pivo, což podle zákona o daních z příjmů nebylo možné ani dle úpravy platné do konce roku 2023.

Až do roku 2005 bylo i pro účely DPH vyloučeno daňové zvýhodnění dáreků podléhajících spotřební dani. Zákonem č. 545/2005 Sb. bylo zrovnoprávněno tiché víno s ostatními dary v rámci ekonomické činnosti v zákoně o DPH obdobně jako u daně z příjmů.⁴

Dále pak zákonem č. 302/2008 Sb. měnicím zákonem o DPH bylo umožněno poskytování propagačního či reklamního dárku jako uznatelného bez ohledu na to, zda podléhá spotřební dani a zůstalo jen omezení finanční ve výši 500 Kč na jeden dárek. Tedy od účinnosti této změny mohly být daňově uplatněny jako dárky v režimu DPH i pivo a šumivé víno, zatímco v režimu daně z příjmů nikoliv.

4. POKUS O ZACHOVÁNÍ TICHÉHO VÍNA JAKO UZNATELNÉHO DÁRKU PRO DAŇ Z PŘÍJMŮ

Moravský poslanec Radek Vondráček (ANO) z Kroměříže navrhl pozměňovací návrh, aby byl v zákoně o daních z příjmů zachován režim daňové uznatelnosti tichého vína jako propagačního daru.⁵ O jeho návrhu Poslanecká sněmovna hlasovala 13. 10. 2023 za přítomnosti 194 poslanců.

³ § 13 odst. 7 písm. c) zákona č. 235/2004 Sb., o dani z přidané hodnoty.

⁴ Pozměňovací návrh moravského poslance Zdeňka Koudelky C4 k vládnímu návrhu zákona měnicím zákonem o dani z přidané hodnoty, tisk Poslanecké sněmovny 1040/2, volební období 2002-06, <https://www.psp.cz/sqw/text/tiskt.sqw?o=4&ct=1040&ct1=2>.

⁵ Pozměňovací návrh je pod číslem 3098 zde: <https://www.psp.cz/sqw/historie.sqw?o=9&T=488> a dále jako pozměňovací návrh S1 v tisku Poslanecké sněmovny 488/7, volební období 2021-25. Zpracoval jej Zdeněk Koudelka.

Návrh nebyl přijat, když pro něj hlasovalo 86 poslanců – všichni poslanci ANO a SPD, včetně vedení těchto stran. Proti hlasovalo 104 poslanců ODS, TOP 09, lidovců, STAN a pirátů.⁶ Senát následně 8. 11. 2023 souhlasil se zákonem, aniž umožnil podávání pozměňovacích návrhů.

5. ZÁVĚR

Nová právní úprava znevýhodňující vinaře a zavádějící odlišný daňový režim pro daň z příjmů a DPH, je nerozumná. Je možné usilovat o nápravu. Právní úprava u daně z přidané hodnoty je správnější a vhodnější, než byla úprava v zákoně o daních z příjmů. Promítnutí úpravy v zákoně o DPH i do zákona o daních z příjmů sjednotí stejný daňový přístup pro víno tiché, šumivé i pro pivo. Nová úprava by tak byla výhodná pro vinaře i pivovary, včetně pivovarů malých, a další výrobce dárků nyní vyloučených z režimu daňového uplatnění pro daň z příjmů, protože podléhají spotřební dani. To může vést k širší společenské shodě pro prosazení změny. Vinaři působí především v Jihomoravském kraji. Zastupitelstvo kraje má právo zákonodárné iniciativy – může navrhnout zákon, který musí Poslanecká sněmovna projednat. Je logické žádat po krajských volbách na podzim 2024 Zastupitelstvo Jihomoravského kraje, aby navrhlo Poslanecké sněmovně přijetí zákona zavádějící úpravu propagačních dárků nyní obsaženou v zákoně o DPH i pro daň z příjmů. Jelikož návrh Radka Vondráčka získal značnou podporu, lze po volbách do Poslanecké sněmovny roku 2025 očekávat, že takový návrh bude průchodný.

Abstrakt:

Text se zabývá postavením vína jako daňově uznatelného daru od roku 2024. Poukazuje na to, že dochází k rozdílnému posuzování podle zákona o daních z příjmů, kde víno nemůže být daňově uznatelným darem, a zákona o dani z přidané hodnoty, kde víno zůstává daňově uznatelným darem. Vládou prosazenou změnu považuje za nerozumnou, protože poškozuje moravské vinaře a nepomáhá státnímu rozpočtu. Je navržena náprava novelou zákona o daních z příjmů iniciovaná Jihomoravským krajem.

Klíčová slova: *Víno, daň z příjmů, daň z přidané hodnoty.*

Abstract:

Wine as a promotional gift and taxes

The text deals with the status of wine as a tax-deductible gift from 2024. At the same time, it points to the fact that there is a different assessment from the point of view of the Income Tax Act, where

⁶ Hlasování 13. 10. 2023 č. 39, 77. schůze Poslanecké sněmovny ve volebním období 2021-25.

wine cannot be a tax-deductible gift, and from the point of view of the Value-Added Tax Act, where wine remains a tax-deductible gift. He considers the change enforced by the government to be unreasonable, as it harms Moravian winemakers and does not help the state budget. It proposes the possibility of correction by an amendment to the Income Tax Act initiated by the South Moravian Region.

Key words: *Wine, income tax, value-added tax.*

JEL: *K34.*

Doc. JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D. – AMIBS vysoká škola, Katedra ústavního práva a politologie, Právnická fakulta Masarykovy univerzity Brno, zdenek.koudelka@mail.ambis.cz.

KOMUNÁLNÍ ÚSTAVNÍ STÍŽNOST – PROCESNÍ ASPEKTY

Petr Kolman

1. ÚVOD¹

Ústavní stížnost možno v nejobecnější rovině definovat jako podání výhradně k Ústavnímu soudu v Brně, jímž stěžovatel namítá, že rozhodnutím orgánu veřejné moci v řízení, jehož byl účastníkem, opatřením nebo jiným zásahem orgánu veřejné moci bylo porušeno jeho základní lidské právo nebo svoboda, zaručené ústavním pořádkem. Pro naši tematiku je principiální, že zmíněnou stížnost může také legálně podat i zastupitelstvo obce² nebo kraje, pakliže tvrdí, že nezákonným zásahem státu bylo porušeno jeho zaručené právo na samosprávu.

Z pohledu advokáta je dobrá ústavní stížností taková, které Ústavní soud vyhoví. Anebo ještě jinak: u dobře sepsané ústavní stížnosti nemá klient pocit, že finanční prostředky, které za její přípravu zaplatil, nevyvaložil nadarmo. A to i v případě, kdy se výsledek nedostavil.³ Stručně připomeňme, že fyzické a právnické osoby jako účastníci nebo jako vedlejší účastníci řízení před Ústavním soudem musí být povinně zastoupeny advokátem.⁴ V řízení před Ústavním soudem lze mít pouze jednoho advokáta. Závazek mít advokátní zastoupení se vztahuje na celé (nikoliv jen část) řízení o ústavní stížnosti.

Je-li účastníkem nebo vedlejším účastníkem řízení před Ústavním soudem stát, vystupuje za stát organizační složka státu příslušná podle zvláštního právního předpisu a v řízení jménem státu jedná vedoucí organizační složky státu nebo jím pověřený zaměstnanec této organizační složky státu. Avšak tím není dotčeno právo (ne však povinnost) státu nechat se zastoupit advokátem.⁵

2. KOMUNÁLNÍ ÚSTAVNÍ STÍŽNOST

Podle článku 87 odst. 1 písm. c) Ústavy č. 1/1993 Sb. Ústavní soud mimo jiné rozhoduje o ústavní stížnosti orgánů územní samosprávy proti nezákonnému zásahu státu. Podle § 72 odst. 1 písm. b) zákona o Ústavním soudu je ústavní stížnost oprávněno podat zastupitelstvo obce nebo vyššího územního správního celku, jestliže tvrdí, že nezákonným zásahem státu bylo porušeno zaručené právo územního samosprávného celku na samosprávu.

¹ Článek byl vypracován s podporou projektu „VK01030155 – Dopad bezpečnostní a obranné politiky na efektivitu výkonu činností nezbytných pro chod a obranu státu“.

² Nyní máme v ČR 6254 obcí a každá má zastupitelstvo.

³ O. Moravec in BENÁK J. a kol.: Podáváme ústavní stížnost, Masarykova univerzita, 2016, s. 18

⁴ Srov. § 30 odst. 1 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu.

⁵ Pakliže vystupuje za stát Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových, jedná v řízení jménem státu jeho zaměstnanec pověřený ředitelem Úřadu pro zastupování státu ve věcech majetkových. To platí i v případě, kdy za podmínek uvedených ve zvláštním právním předpise je obec v řízení zastoupena státem, za nějž před Ústavním soudem vystupuje Úřad pro zastupování státu ve věcech majetkových.

Jde o zvláštní typ ústavní stížnosti – tzv. komunální ústavní stížnost. Tvrzeným nezákonným zásahem státu do práva na samosprávu může být podle judikatury Ústavního soudu taktéž rozhodnutí správního soudu.

Dále pak *komunální ústavní stížnost* se v několika ohledech poměrně podstatným způsobem odlišuje od úpravy "obecné" ústavní stížnosti podle čl. 87 odst. 1 písm. d) Ústavy, i v tom směru, že zatímco v řízení o obecné ústavní stížnosti je příslušnost Ústavního soudu dána toliko v případě porušení ústavně zaručených základních práv nebo svobod stěžovatele, v případě zmíněné komunální ústavní stížnosti hodnotí Ústavní soud i zákonnost zásahu státu.⁶ Aktivně legitimovaným orgánem je zde výhradně zastupitelstvo, nikoliv tedy rada nebo dokonce starosta (v případě kraje hejtman).

3. LHŮTY

Na úvod pojednání k tématice lhůt nutno vymezit, že termín k podání ústavní stížnosti a počátek jejího běhu upravují především ustanovení § 72 odst. 3, 4 a 5 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu. Zmíněná ustanovení se aplikují jednak na „obyčejnou – nekomunální“ ústavní stížnost, tak i na komunální stížnost, a proto je zde zmiňujeme. V souladu s ustanovením § 72 odst. 3 ZÚS je možno podat komunální stížnost ve lhůtě dvou měsíců od doručení rozhodnutí o posledním procesním prostředku, jenž zákon stěžovateli k ochraně jeho práva poskytuje. U komunálních stížností bude takovým procesním prostředkem nejčastěji kasační stížnost k Nejvyššímu správnímu soudu (NSS) sídlícím v Brně. V judikatuře ústavního soudu se ovšem také objevily i kauzy, kdy závěrečným prostředkem nebyla zmíněná kasační stížnost, ale bylo jím kupříkladu usnesení státního zástupce.⁷ Dále nutno připomenout, že § 72 odst. 5 zákona o Ústavním soudu řeší i ostatní (zbytkové) případy, kdy proti zásahu státu zákon neposkytuje žádný procesní prostředek nápravy. V případě že zákon procesní prostředek k ochraně práva stěžovateli (zde obci) neposkytuje, možno podat ústavní stížnost ve lhůtě dvou měsíců ode dne, kdy se stěžovatel (v našem případě obec) o zásahu orgánu veřejné moci do jeho ústavně zaručených základních práv nebo svobod dozvěděl – subjektivní lhůta. A současně ex lege nejpozději do jednoho roku ode dne, kdy k takovému zásahu došlo – objektivní lhůta.

Lhůty jsou stanoveny z důvodu ochrany právní jistoty, a byl zde uplatněn klasický model, kdy objektivní lhůta je šestinásobně delší než lhůta subjektivní, což je zcela právně teoreticky správné a logické. V praxi se často začátky obou lhůt de facto shodují, jelikož se obec (město) ihned dozví o zásahu do jejích práv. Pak musí být komunální ústavní stížnost podána nejpozději do dvou kalendářních měsíců.

⁶ Nález Ústavního soudu I. ÚS 471/2000.

⁷ Usnesení Ústavního soudu ze dne 2. srpna. 2013, III. ÚS 1786/13.

Jak se zde prakticky zmíněné lhůty vlastně počítají? Podle kogentního § 63 zákona o Ústavním soudu se na řízení před Ústavním soudem použijí přiměřeně ustanovení občanského soudního řádu. Lhůta skončí uplynutím toho dne, jenž se svým označením shoduje se dnem, kdy došlo ke skutečnosti určující počátek lhůty.⁸

4. NÁKLADY ŘÍZENÍ

Řízení před Ústavním soudem ze zákona nepodléhá soudním poplatkům.⁹ Náklady řízení vzniklé prováděním důkazů před Ústavním soudem a náklady na případné tlumočení se hradí z rozpočtu Ústavního soudu. Náklady řízení před Ústavním soudem, které vzniknou účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, si hradí účastník nebo vedlejší účastník sám.

Ústavní soud může v odůvodněných případech podle výsledků řízení usnesením uložit některému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi, aby úplně nebo zčásti nahradil jinému účastníkovi nebo vedlejšímu účastníkovi jeho náklady řízení. Jde o výjimečné případy. Náklady účastníků nebo vedlejších účastníků řízení jsou zejména hotové výdaje účastníků nebo vedlejších účastníků a jejich zástupců, ztráta na výdělků účastníků nebo vedlejších účastníků a odměna za zastupování. I kdyby obecný soud dospěl k závěru, že náklady vzniklé účastníkovi v řízení před Ústavním soudem jsou náklady potřebnými k účelnému uplatňování nebo bránění práva proti účastníkovi, který ve věci úspěch neměl, nemůže rozhodnout o přiznání jejich náhrady, neboť k tomu je oprávněn postupem podle § 62 odst. 4 zákona č. 182/1993 Sb., o Ústavním soudu, pouze Ústavní soud.¹⁰

Abstrakt:

Předložený článek s názvem „Komunální ústavní stížnost – vybrané procesní aspekty“ – pojednává o problematice ústavních stížností, a to zejména se zaměřením na stížnosti komunální. Ústavní soud mimo jiné rozhoduje o ústavních stížnostech orgánů územní samosprávy proti nezákonnému zásahu státu. Text se zaměřuje zejména na vybrané procesní aspekty citované problematiky.

Klíčová slova: Ústavní soud, veřejné právo, ústavní stížnost.

Abstract:

Municipal Constitutional Complaint - Selected Procedural Aspects

The presented article entitled "Municipal Constitutional Complaint - Selected Procedural Aspects" - deals with the issue of constitutional complaints, especially focusing on municipal complaints.

⁸ § 57 občanského soudního řádu č. 99/1963 Sb.

⁹ § 62 odst. 1 zákona o Ústavním soudu.

¹⁰ Nález Ústavního soudu z 3. 3. 2020, III.ÚS 2118/19.

Among other things, the Constitutional Court decides constitutional complaints of local government bodies against illegal state intervention. The text focuses in particular on selected procedural aspects of the cited issue.

Key words: *Constitutional Court, Public law, Constitutional complaints.*

JEL: *H83.*

JUDr. Petr Kolman, Ph.D. – AMBIS vysoká škola, Lindnerova 1, Praha, petr.kolman@ambis.cz.

AKO STREDNÁ EURÓPA NAPŔŔNA SVOJ SPOLOČNÝ OSUD

Vladimír Palko

1. ÚVOD¹

Všetci sme spojení silnými putami našich spoločných dejín. A tým nemyslím, že sme sputnaní, teda neslobodní. Nie, sme spojení. Toto spojenie dejinami je pre nás zdrojom poučenia a príležitosťou na pokračovanie nášho vzťahu a našej spolupráce na vyššej úrovni. Spolupráce možno nevyhnutnej na pozadí obrovských globálnych politických zmien.

Ospravedlňujem sa dopredu, ak budem občas zamieňať strednú Európu s Vyšehradskom štvorkou V4. Viem, že stredná Európa je širší pojem, ale robím tak kvôli jednoduchosti.

Dovolím si najprv predostrieť niekoľko tematických okruhov, kde vidíme neformálnu spoluprácu krajín V4 za posledných viac ako dvadsať rokov, a keď nie priamo spoluprácu, tak aspoň totožné politické myslenie, ktoré sa len zriedka vyskytuje vo vládnucich politických kruhoch na západ od nás.

Nech nás nemýli skutočnosť, že občas niekto zo štvorice chýba. Niekedy je fľaša plná nie na sto percent a je vecou optimistického alebo pesimistického prístupu či povieme, že fľaša je spolovice plná alebo spolovice prázdna.

2. UPREDNOSTNENIE ZACHOVANIA NÁRODNÝCH ŠTÁTOV V EÚ PRED VZNIKOM SUPERŠTÁTU

Prvým takýmto okruhom uprednostňovanie zachovania národných štátov v Európskej únii pred vznikom superštátu. V Českej republike sa jednalo napríklad o dlhodobé postoje bývalého prezidenta Václava Klauza. Na Slovensku v roku 2005, kedy sa objavila Ústavná zmluva o EÚ, vládna strana KDH mala koncepciu, ktorá ústavnú zmluvu odmietla, a rovnako odmietla neskôr i Lisabonskú zmluvu, obsahovo totožnú s Ústavnou zmluvou. V Poľsku si vláda strany Právo a spravodlivosť vydobyla výnimku z Lisabonskej zmluvy v oblasti rodinného práva.² Naše snahy síce neboli príliš úspešné, ale naše spoločné myslenie v tomto tematickom okruhu pretrváva.

¹ Text prednesen na Svatovojtěšské konferenci Budoucnost střední Evropy, pořádané pod záštitou kardinála Dominika Duky v Praze 13.-15. 10. 2023, spolkiem Patrimonium Sancti Adalberti. Redakčně upraveno a doplněny poznámky pod čarou.

² Polsko si vymohlo Protokolom pripojeným ke Smlouvě o Evropské unii a ke Smlouvě o fungování Evropské unie o uplatňování Listiny základních práv Evropské unie to, že Listina nerozšiřuje možnost Soudního dvora Evropské unie i polských soudů shledat, že právní a správní předpisy, zvyklosti nebo postupy nejsou v souladu s Listinou základních práv EU. Zejména nic v hlavě IV „Solidarita“ Listiny základních práv EU nezakládá soudně vymahatelná práva platná v Polsku, pokud tato práva nejsou stanovena ve vnitrostátním předpisu Polska. Dále Polsko učinilo prohlášení č. 61 k Lisabonské smlouvě vůči Listině základních práv EU: *Listina se nijak nedotýká práva členských států přijímat právní předpisy v oblasti veřejné mravnosti, rodinného práva, jakož i ochrany lidské důstojnosti a dodržování fyzické a mravní integrity člověka.*

3. VZDOR VOČI IDEOLOGICKEJ KOLONIZÁCIÍ V KULTÚRNOETICKÝCH OTÁZKACH

Druhým tematickým okruhom je vzdor voči ideologickej kolonizácii nášho priestoru Bruselom a Washingtonom. Pojem ideologická kolonizácia pochádza od pápeža Františka, ale v podstate je obsahovo totožný so starším pojmom kultúrna vojna. Z nášho pohľadu ide o vojnu obrannú, lebo sa bránime najmä pred LGBT+ ideológiou. Prebieha to už vyše dvadsať rokov. V roku 2002 slovenský parlament na návrh KDĽH schválil deklaráciu, podľa ktorej EÚ nemá zasahovať do rozhodovania členských štátov v kultúrno-etických otázkach, ako sú ochrana rodiny a ochrana života.³ Táto deklarácia sa stala vzorom pre podobnú deklaráciu, ktorú schválil poľský Sejm v roku 2003.⁴

V roku 2004 slovenskí ministri vnútra a spravodlivosti na Rade ministrov EÚ vetovali návrh na vzájomné uznávanie registrovaných partnerstiev osôb rovnakého pohlavia členskými krajinami. V roku 2006 český prezident Klaus vetoval zákon o registrovaných partnerstvách v Českej republike, i keď jeho veto parlament potom prelomil.

Súčasťou obrannej stratégie bolo prijatie zákonov na ochranu tradičného manželstva v Poľsku, na Slovensku a v Maďarsku. V Českej republike sa teraz rozhoduje, či bude akceptované manželstvo osôb rovnakého pohlavia. Do tejto chvíle sa však geografická hranica medzi štátmi, ktoré ho majú, a tými, ktoré ho nemajú, značne podobá na líniu niekdajšej Železnej opony. Zrejme je to tým, že krajiny, ktoré majú skúsenosť s komunistickou utópiou, majú obavy z utópií nových. Česká republika, Slovensko a Maďarsko kvôli obavám z rodovej ideológie odmietajú ratifikovať Istanbulský dohovor. Terčom najväčších útokov zo strany EÚ v týchto kultúrno-etických otázkach

³ Národná rada Slovenskej republiky, potvrdzujúc identitu Slovenskej republiky ako krajiny patriacej svojou históriou, kultúrou a hodnotami k európskej civilizácii, oceňujúc významný prínos Európskej únie k mierovému spolunaživaniam, vzájomnému porozumeniu, demokratickej spolupráci a prosperite európskych národov, zdôrazňujúc úprimnú snahu Slovenskej republiky stať sa členskou krajinou Európskej únie, hlásiac sa k rešpektovaniu a ochrane ľudských práv, obsiahnutých najmä vo Všeobecnej deklarácii ľudských práv a v Záverečnom akte helsinskej konferencie, zároveň však hlásiac sa ku koreňom, tradičným hodnotám a etickým princípom európskej civilizácie, ktoré prispeli k duchovnej jednote Európy, uviedomujúc si nebezpečenstvo spochybňovania a relativizovania týchto hodnôt a princípov, súc presvedčená o potrebe zapojenia sa kandidátskych krajín do diskusie o budúcej podobe Európskej únie, považuje za užitočné a potrebné rešpektovanie princípu zvrchovanosti členských štátov Európskej únie a štátov kandidujúcich na členstvo v Európskej únii v kultúrno-etických otázkach, ktorý spočíva v ponechaní rozhodovania o kultúrno-etických otázkach **ochrany života a dôstojnosti ľudskej bytosti od počatia až po smrť, ochrany rodiny a inštitúcie manželstva** ako základu spoločnosti, ako i rozhodovania o veciach s tým súvisiacich v oblasti zdravotníctva, výchovy a vzdelávania, vo výlučnej právomoci členských štátov a štátov kandidujúcich na členstvo v Európskej únii, rešpektovanej Európskou úniou.

Princíp zvrchovanosti členských štátov a štátov kandidujúcich na členstvo v Európskej únii v kultúrno-etických otázkach vychádza z princípu subsidiarity, ktorý je osvedčenou zásadou rozdeľovania kompetencií medzi Európskou úniou a členskými štátmi, ktorý zabraňuje nedorozumeniam poškodzujúcim Európsku úniu a ktorý má byť rešpektovaný pri rozdeľovaní kompetencií medzi Európskou úniou a členskými štátmi vo všetkých oblastiach politiky, akými sú ekonomika, justícia a vnútorné záležitosti a spoločná zahraničná a bezpečnostná politika.

Deklarácia Národnej rady Slovenskej republiky o zvrchovanosti členských štátov Európskej únie a štátov kandidujúcich na členstvo v Európskej únii v kultúrno-etických otázkach - uznesení Národnej rady Slovenskej republiky z 30. 1. 2002 č. 1853. https://www.nrsr.sk/web/Static/sk-SK/NRSR/Doc/v_deklaracia-o-zvrchovanosti.rtf

⁴ S cieľom integrácie s ostatnými evropskými zemiami v rámci Evropskej únie, tváří v tvár blížiacemu se referendu o vstupe Poľska do Evropskej únie, Sněm Poľské republiky konstatuje, že poľské zákonodárství v oblasti **verejné mravnosti, lidské důstojnosti, rodiny, manželství, výchovy a ochrany života** nepodléhá žádným omezením podle mezinárodního práva. Usnesení Sněmu Poľské republiky z 11. 4. 2003 o suverenitě poľského zákonodárství v oblasti morálky a kultury. *Monitor Polski* 2003, částka 19, č. 290, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/DocDetails.xsp?id=WMP20030190290>.

je Poľsko a Maďarsko. Na Slovensku sa sporadicky snažíme mediálnou aktivitou vyjadriť im solidaritu.

4. PRORODINNÁ POLITIKA

Tretou oblasťou spoločného myslenia je prorodinná politika. Vlády V4 nechápu finančnú podporu rodinám iba ako pomoc slabším, ale niekedy ako investíciu a niekedy ako spravodlivú odmenu za to, čo rodiny urobili pre štát.

Správy o inovatívnych aktivitách v prospech rodín prichádzajú zo všetkých krajín V4. Na Slovensku sme prišli k revolučnému kroku v oblasti starobného dôchodkového zabezpečenia. Žijeme už roky v čase demografického útlmu a je zrejmé, že štátny systém dôchodkového zabezpečenia i zdravotného zabezpečenia je udržateľný len, ak sa budú rodiť deti, budúci platcovia do týchto systémov. Preto je potrebné odmeniť rodičov za výchovu týchto detí.

Zaviedli sme rodičovský dôchodok, ktorý je prídavným dôchodkom. Obaja rodičia dostanú rodičovský dôchodok za každé pracujúce dieťa, ktoré odvádza odvody do štátneho systému dôchodkového zabezpečenia, a to vo výške jeden a pol percenta z hrubej mzdy dieťaťa.

Mal som tú česť iniciovať diskusiu o tomto dôchodku pred sedemástimi rokmi a počas uplynulej vlády som radil ministrovi sociálnych vecí a rodiny Milanovi Krajniakovi v tejto veci. Ministrovi Krajniakovi sa podarilo rodičovský dôchodok politicky presadiť a v tomto roku bol po prvýkrát vyplatený.

5. SNAHA O ZACHOVANIE EURÓPSKEHO CHARAKTERU KONTINENTU

Štvrtou oblasťou spoločných názorov je boj proti neriadenej migrácii, lebo našou snahou je zachovať európsky charakter kultúry nášho kontinentu. Spolupráca krajín V4 bola kľúčovou pre odmietnutie kvót, navrhovaných EÚ v krízovom roku 2015. V tejto téme sa úlohy lídra zhostilo najmä Maďarsko.

6. VOJNA A MIER V EURÓPE

Piatym okruhom je vojna, či mier na Ukrajine. Západ je v zásade zjednotený v odsúdení ruskej invázie. Je však rozdelený v pomenovaní koreňov vojny a v otázke dosiahnutia mieru. Vládnuca verzia vysvetľuje príčiny vojny spôsobom, ktorý sa de facto podobá na metódu „reductio ad Hitlerum“, a riešenie vidí jedine vo vyzbrojovaní Ukrajiny a v obnovení jej hraníc z roku 1991. Nezdá sa, že ide o reálne riešenie. Druhá, politicky a mediálne potláčaná verzia hovorí, že vojna bola

ruskou reakciou na rozširovanie NATO, a že sa jedná o zástupnú vojnu medzi USA a Ruskom. Zástancovia tejto verzie sa prikláňajú k rokovaniam, teda k diplomacii.

V EÚ bola doteraz jediná krajina, ktorej vláda zastáva ten menšinový postoj. Je to stredoeurópska krajina, je to Maďarsko. Pred pár dňami sa rozhodovalo o tom, či sa po voľbách stane takou i Slovensko, ďalšia stredoeurópska krajina. Akokoľvek kontroverzným politikom je Robert Fico, ale s jeho príklonom k postoju Viktora Orbána v otázke vojny poväčšine súhlasím. Opäť teda vidíme akési stredoeurópske jadro ponúkajúce Európe alternatívny pohľad.

7. ZÁVER

Myslím, že uvedené skúsenosti s našim totožným myslením nás môžu naplňať určitým optimizmom. Dovoľte mi však poukázať aj na prirodzené komplikácie.

Začnem vzťahom Slovenska a Maďarska. Žili sme v jednom štáte tisíc rokov. Z toho na posledných sto rokov Slováci nemajú dobré spomienky. Po rozchode na konci prvej svetovej vojny sme si zvykli pozerat' na maďarskú politiku s určitou nedôverou, nie sme však hysterickí.

Situácia sa však zlepšuje. Pred pár rokmi sme mohli vidieť v slovenskej vláde súčasne Slovenskú národnú stranu so stranou, ktorej väčšina voličov patrila k maďarskému etniku, čo bolo nemysliteľné v 90. rokoch 20. storočia.

V slovenských konzervatívnych kruhoch prebieha opatrná diskusia, ako pripomínať slovenský podiel na dejinách tisícročného Uhorska. V posledných dvoch rokoch sa menšie skupinky konzervatívnych intelektuálov zo Slovenska a Maďarska zúčastňujú spoločnej spomienky na bitku pri obci Veľké Vozokany v roku 1652, v ktorej Slováci a Maďari bojovali proti Turkom.

Pár poznámok k Poľsku. Poľsko bolo kľúčovým faktorom v prekonaní komunizmu v Európe, poľské sebavedomie v EÚ nám môže byť príkladom. Vojna na Ukrajine vytvorila určité neporozumenie medzi Poľskom a Maďarskom. Poľsko má okrem stredoeurópskeho vektoru pochopiteľne i historický východný vektor, pretože je dedičom odkazu Poľsko-litovskej únie. Preto v prvom roku vojny pôsobil vzťah Poľska a Ukrajiny priam ako bratský.

Dnes je to inak a nie je to iba kvôli obchodu s obilím. Problémom je odkaz Stepana Banderu, ktorý je na Ukrajine viditeľný. Poľsko na to opakovane i v čase vojny upozorňuje. Domnievam sa, že tento spor bude pokračovať. Poľsko sa s kultom Banderu zmieriť nemôže a zároveň na Ukrajine je od čias Majdanu odkaz Stepana Banderu tak trochu súčasťou štátnej idey. S očakávaniami a záujmom sledujeme, ako sa bude Poľsko zaujímať o strednú Európu.

Keď sme sa v Prahe stretli pred vyše rokom, na jednom paneli boli účastníci vyzvaní, aby jedným, či dvomi slovami povedali, čo je pre nich stredná Európa. Vtedy som povedal, že to je „spoločný osud“. Kiež budeme schopní obstáť pred výzvami dnešnej doby pri napĺňaní tohto spoločného osudu.

Abstrakt:

Text byl přednesen na Svatkonferenci na Svatovojtěšské konferenci Budoucnost střední Evropy, pořádané pod záštitou kardinála Dominika Duky v Praze 13. – 15. 10. 2023, spolkem Patrimonium Sancti Adalberti. Autor v textu nastiňuje pět oblastí pro spolupráci států střední Evropy – 1. zachování národního státu, 2. suverenita států v kulturně-etických oblastech, 3. prarodinná politika, 4. oblast zachování evropského charakteru střední Evropy, 5. války a míru.

Abstract:

How Central Europe fulfills its common destiny

The text was presented at the Conference on the Future of Central Europe, held under the auspices of Cardinal Dominik Duka in Prague on 13 – 15. 10. 2023, by the association Patrimonium Sancti Adalberti. In the text, the author outlines five areas for cooperation between the states of Central Europe – 1. preservation of the nation state, 2. sovereignty of states in cultural and ethical areas, 3. pro-family policy, 4. area of preservation of the European character of Central Europe, 5. war and peace.

JEL: F52.

Doc. RNDr. Vladimír Palko, CSc. – slovenský politik a publicista, minister vnútra 2002-06, Bratislava, Slovenská republika.

**MILAN HODÁS: IMPLEMENTÁCIA AUTONÓMNEJ MOBILITY – NIEKTORÉ
FILOZOFICKÉ A (ÚSTAVNO)PRÁVNE ASPEKTY A ICH PRÁVNE A METAPRÁVNE
IMPLIKÁCIE NIELEN PRE SLOVENSKÚ REPUBLIKU**

Dávid Židek

Nakladatelství Leges Praha, 2022, ISBN 978-80-7502-660-6, 101 stran.

Volně dostupná e-kniha: <https://www.knihyleges.cz/implementacia-autonomnej-mobility-niektore-filozoficke-a-ustavnopravne-aspekty>

Publikácia predstavuje v podmienkach Slovenska inovatívny ústavno-právny pohľad na globálne aktuálnu tému, ktorou sú aspekty inteligentnej mobility a jej implikácie v právnej oblasti. Vedecká monografia je výsledkom riešenia projektu „Inteligentná mobilita vo svete a v Slovenskej republike optikou normotvorby“, ktorý bol financovaný Vedeckou grantovou agentúrou Ministerstva školstva, vedy, výskumu a športu SR a Slovenskou akadémiou vied. Publikácia má dve komplexné časti, z ktorých v prvej z nich autor pútavo a utkvelo porovnáva autonómnosť vozidiel s historickými druhmi dopravy (napríklad kónský povoz v pozícii dopravného prostriedku s „vlastným vedomím“ nevyžadujúcim si neustály dozor vodiča) a následne (veľmi

vhodne a logicky) predostiera čitateľovi historickú genézu vývoja automatizovaných vozidiel, pričom prvopočiatok existencie „autonómnosti“ vozidiel datuje do roku 1926. Na prvý pohľad môžu prezentované informácie pôsobiť ako „balast“, avšak tieto majú nepostrádateľný charakter vo vzťahu k možnosti neskoršieho (odborného) uchopenia autorom riešenej problematiky. Publikácia plynule prechádza do demonštrácie právnej regulácie lídrov v oblasti inteligentnej mobility, ktorá úzko súvisí aj s taxonómiou autonómnosti jazdy, ktorá je nepochybnou súčasťou bazálneho informačného substrátu oblasti autonómnych vozidiel a autor si predmetnú skutočnosť dôkladne uvedomuje, čo reflektuje aj vo zvlášť dedikovanej kapitole na túto subtemu.

V rámci pravidiel regulácie inovatívnych konceptov autor upozorňuje na inklináciu k právnemu pozitivizmu v kombinácii s existujúcimi cezhraničnými implikáciami a harmonizáciou právnej úpravy na úrovni Európskej únie.

Možno skonštatovať, že nosným pilierom publikácie je jej druhá časť venovaná etickým a ústavnoprávnym úvahám súvisiacim s limitmi regulácie rozhodovania umelej inteligencie v doprave, v rámci ktorej autor zdieľa s čitateľom svoje (vysoko odborné) úvahy ústavnoprávneho, etického (morálneho) ako aj filozofického charakteru. Autor naprieč celou publikáciou vedie konštruktívnu a odbornú diskusiu „sám proti sebe“, pričom oba argumentačné tábory zastáva pozoruhodným (pre čitateľa) edukačným spôsobom interpretácie.

Špecificky a vecne pôsobí aj kapitola venovaná problematike historických príkladov nevyhnutnosti obetovania jedného z kolidujúcich subjektov na úkor druhého ako aj kapitola zameraná na otázku možnosti prerušenia letu lietadla, ktoré sa stalo nástrojom teroristického útoku. Autor analyzuje možné implikácie týchto záverov na dilemu autonómneho vozidla, čím vytvára tému s vysokým vedeckým potenciálom. Epilogicky pracuje autor s takzvaným „predbežným“ záverom, čo je potrebné osobitne oceniť, nakoľko problematika aspektov inteligentnej mobility s dôrazom na jej malú časť reprezentovanú automatizovanými vozidlami prežaruje do mnohých (nie len) právnych oblastí, čo si autor (správne) uvedomuje.

Možno tiež skonštatovať využitie bohatej domácej ako i zahraničnej literatúry. Autor označuje utilitaristické riešenie novej zrážky automatizovaného vozidla s človekom za jednoznačne ústavne nekonformné a odmieta tiež aplikáciu akýchkoľvek kvantifikačných kritérií akými sú napríklad vek, zdravie alebo spoločenský status jednotlivca, pričom svoj názor opiera o existenciu variantných ústavných kautel chrániacich ľudskú dôstojnosť. Nemožno mi však plne sa stotožniť s názorom autora, podľa ktorého by sa za potenciálne ústavnokonformnú alternatívu riešenia kolízie práv na život dala označiť možnosť obetovania práve posádky automatizovaného vozidla s odôvodnením, že sa sami a dobrovoľne rozhodli pre využitie potenciálne disruptívnej technológie. Domnievam sa, že táto téza by mohla byť negovaná argumentáciou badateľnou (okrem iného) v náleze Ústavného súdu Slovenskej republiky¹, podľa ktorého: „*Vytváranie rôznych kategórií práva na život, z ktorých by nie každé malo rovnakú váhu, eventuálne dokonca vytváranie nových subjektov práva prostredníctvom judikatúry (vedľa klasickej dichotómie fyzické v. právnické osoby), by bolo v rozpore s ústavným postulátom rovnosti ľudí v právach. Súčasne by také dotváranie ústavy malo potencionálne nevypočítateľné následky vytvárania rozličných kategórií základných práv, obsah ktorých by bol určovaný v závislosti na nositeľoch týchto práv.*“. Z uvedeného možno (za použitia analogických úvah) abstrahovať absolútnu nemožnosť kategorizácie práva na život (v tomto prípade) na „*ten, ktorý dobrovoľne akceptuje riziko*“ a „*ten, ktorý je nezavinene ohrozený*“. Publikácia je vzhľadom na jej inovatívny charakter zachytávajúci právne ako aj metaprávne aspekty implementácie inteligentnej mobility spracovaná v ideálnom rozsahu a výber kapitol pôsobí logicky a veľmi vhodne.

¹ Nález Ústavného súdu Slovenskej republiky PL. ÚS 12/01 zo 4. 12. 2007.

Konkluzívne musím uviesť, že publikácia kombinuje vysokú odbornú úroveň argumentácie spôsobom *In utramque partem dicere* s veľmi originálnym pohľadom autora na globálne aktuálnu a publikačne stále nepatrne riešenú problematiku.

Mgr. Dávid Židek – Katedra ústavného práva Právnickej fakulty Univerzity Komenského v Bratislave, Šafárikovo námestie 6, 810 00 Bratislava, zidek14@uniba.sk.

DANIELA KOVÁŘOVÁ: NORMÁLNÍ DANIELA 1

Zdeněk Koudelka

Nakladatelství Leges Praha, 2023, ISBN 978-80-7502-690-3, 198 stran.

Dlouholetá advokátka se specializací na rodinné právo, senátorka a bývalá ministryně spravedlnosti Daniela Kovářová vydala v právnickém nakladatelství Leges knihu Normální Daniela zachycující její články za období od 11. dubna 2022 do 11. dubna 2023. Kniha má podtitul Články, komentáře a vystoupení nezávislé senátorky Daniely Kovářové během jejího prvního roku v politice a pořadové číslo 1, takže jde o předzvěst seriálu s pokračováním každý rok. Tento způsob vydání shrnutí různých textů ve veřejné funkci zvolil i bývalý prezident Václav Klaus svým seriálem Rok první: Václav Klaus 2003 – Rok desátý: Václav Klaus 2012, které vydal Knižní klub Praha.

V knize se zabývá především tématy rodiny, Evropské unie, klimatického alarmismu a ekonomiky. Daniela Kovářová nezapře svou spisovatelskou profesi, která sice není její hlavní činností, ale má na za sebou 10 knižních publikací jako autorka či spoluautorka. Jde o knihy zaměřené především na právo od čistě odborných až po texty přístupné pro jakéhokoliv čtenáře, kde komentuje různé životní situace z pohledu práva přístupným, někdy humorným, vždy však laskavým způsobem. Kniha Normální Daniela patří do tohoto druhu tvorby Daniely Kovářové.

Již v první části věnované rodině se i na příkladu úmrtí své maminky věnuje situacím, jež člověk musí z hlediska práva řešit. Nejsou příjemné, ale nutné. Patří sem i závět, které se věnuje pod názvem *Mysli na smrt už dnes*, a to zvláště v případě nesezdaných párů. Náhlá smrt v takovém případě může přeživšího partnera dostat do svízelné situace, zvláště když zemřelý partner měl děti z dřívějších vztahů, které ze zákona dědí vše, a s pozůstalým partnerem jednají tvrdě. Smrt může přijít náhle, nečekaně, ve věku, kdy s ní nikdo ještě nepočítá.

Kovářová se však věnuje i problému soužití více generací a vztahu k starým lidem v rodině. Kriticky zde poukazuje na jejich izolaci v době různých covidových opatření. Přitom připomíná základní právní normu soukromého práva, že každý má právo hledat svou cestu ke štěstí, což platí i lidem vyššího věku.

Mnozí senioři tak proti své vůli byli izolováni, přičemž strádali nedostatkem kontaktu s dětmi a vnoučaty. Nastoupil zde typický paternalistický stát, který tvrdil, že dělá něco pro dobro občanů, aniž by se jich zeptal, co oni za své dobro považují.

V textech věnovaných jiným společenským tématům se projevuje ideové zakotvení autorky v tom, co sama nazvala na první straně své knihy: *Chraňme normální svět*. Autorka na popisu řady běžných životních situací kritizuje snahy měnit zaběhnutá pravidla a způsoby lidského soužití z hlediska módních ismů, ať už jde o klimatický alarmismus, boje proti údajným dezinformacím, který se proměňuje v ohrožení svobody projevu, ale i snahy nově dirigovat nejosobnější projevy soukromí v oblasti lidské sexuality. Kovářová zdůrazňuje právo každého říci své NE těmto módním snahám zasahovat do soukromého života lidí od jejich intimního života až po jídelníček například v podobě omezení masa.

Kniha Daniely Kovářové se dobře čte, seznámí s právním řešením řady běžných životních situací přístupným způsobem. Je často kritická k současné době, avšak kritika není útočná, ale laskavá s důrazem na obhajobu toho, co nás činí lidskými, a proto se toho nemáme vzdávat.

Doc. JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D. – AMIBS vysoká škola, Katedra ústavního práva a politologie, Právnická fakulta Masarykovy univerzity Brno, zdenek.koudelka@mail.ambis.cz

Redakční rada časopisu

Doc. JUDr. Zdeněk Koudelka, Ph.D. <i>Předseda</i>	<i>AMBIS vysoká škola, Brno, Právnická fakulta Masarykovy univerzity</i>
Prof. Vladimír Belych, DrSc.	<i>Právnická fakulta, Uralská státní univerzita Jekatěrinburg, Rusko</i>
Doc. Akos Cserny, PhD	<i>Univerzita tělesné výchovy, Budapešť, Maďarsko.</i>
Prof. JUDr. Jozef Čentěš, Ph.D.	<i>Generální prokuratura Slovenska Bratislava, Univerzita Komenského, Bratislava</i>
Doc. Ing. Jaroslav Dočkal, CSc.	<i>Střední škola informatiky, poštovníctví a finančnictví, Brno</i>
JUDr. Ing. Zdeněk Dufek, Ph.D.	<i>Fakulta stavební, Vysoké učení technické, Brno</i>
Prof. Ivan Halász, PhD	<i>Národní univerzita veřejné služby, Ústav práva Maďarské akademie věd, Budapešť, Maďarsko</i>
Doc. JUDr. Milan Hodás, Ph.D.	<i>Právnická fakulta Univerzity Komenského, Bratislava, Slovensko</i>
Doc. Ing. Radoslav Ivančík, Ph.D.	<i>Akademie Policejního sboru Bratislava, Slovensko</i>
Doc. JUDr. Ing. Radek Jurčík, Ph.D.	<i>Mendelova univerzita, Brno</i>
Prof. Ing. Ludvík Juříček, Ph.D.	<i>Vysoká škola DTI Dubnica nad Váhom, Slovensko</i>
Mgr. Pavel Kandalec, Ph.D.	<i>Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno</i>
JUDr. Petr Kolman, Ph.D.	<i>AMBIS vysoká škola, Praha</i>
Doc. JUDr. Jan Kolouch, Ph.D.	<i>AMBIS vysoká škola, Praha</i>
Prof. Dr. Antoni Olak	<i>Vysoká škola podnikání a správy, Lublin, Polsko</i>
Prof. JUDr. Petr Průcha, Ph.D.	<i>Právnická fakulta, Masarykova univerzita, Brno</i>
Doc. Ing. Milan Jan Půček, Ph.D.	<i>AMBIS vysoká škola, Praha</i>
JUDr. Filip Rigel, Ph.D.	<i>Univerzita Hradec Králové</i>
RSDr. Petr Rožňák, CSc.	<i>AMBIS vysoká škola, Praha</i>
Ing. Renata Skýpalová, Ph.D.	<i>AMBIS vysoká škola, Praha</i>
Doc. JUDr. Jan Svatoň, CSc.	<i>Ústavní soud Brno</i>
Ing. Renata Skýpalová, Ph.D.	<i>AMBIS vysoká škola, Praha</i>
Prof. Dr. Boguslaw L. Ślusarczyk	<i>Řešovská univerzita, Rzeszów, Polsko</i>
Doc. JUDr. PhDr. Ivo Svoboda, Ph.D.	<i>AMBIS vysoká škola, Brno</i>
Mgr. Irena Tušer, Ph.D.	<i>AMBIS vysoká škola, Praha</i>
JUDr. Renata Vesecká, Ph.D.	<i>Vysoká škola finanční a správní, Praha</i>

Adresa redakce:

AMBIS vysoká škola, a.s.
Časopis Právo a bezpečnost
Šujanovo nám. 1, 602 00 Brno
zdenek.koudelka@mail.ambis.cz

Vydává:

AMBIS vysoká škola, a.s.
Lindnerova 1
180 00 Praha

Tisk:

NOVPRESS s.r.o.
Nám. Republiky 15
614 00 Brno-Židenice

Registrováno Ministerstvem kultury pod číslem E 21228.

ISSN 2336–5323; www.pravoabezpecnost.cz

Časopis Právo a bezpečnost vychází od roku 2014 v Brně.

Datum vydání: 31.12.2023

Objednávky předplatného přijímá vydavatel, cena předplatného je 600 Kč ročně, jednotlivé číslo stojí 200 Kč a lze jej zakoupit na adrese redakce. Vychází 3x ročně.

www.pravoabezpecnost.cz